

Alistetun asema –
Intersektionaaliset valtasuhteet ja niiden purkaminen
Susanna Alakosken *Svinalängorna*-romaanissa

Eveliina Suuniitty
Pro gradu -tutkielma
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Joulukuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

SUUNIITTY, EVELIINA: Alistetun asema. Intersektionaaliset valtasuhteet ja niiden purkaminen Susanna Alakosken *Svinalängorna*-romaanissa

Pro gradu -tutkielma, 71 s.

Kotimainen kirjallisuus

Joulukuu 2020

Pro gradu -tutkielmani lähtökohtana on kiinnostus sosiaalisia valtasuhteita ja kaunokirjallisuudessa esitettyjä etnisten vähemmistöjen kuvauksia kohtaan. Kohdeteoksenani on Susanna Alakosken esikoisromaani *Svinalängorna* (2006), joka kertoo Ruotsiin muuttaneen suomalaisperheen elämästä 1960–1970-luvulla. Romaani kuvaa perheen arkea, johon liittyvät olennaisesti suomalaisten asema Ruotsissa, köyhyys, naisten asema yhteiskunnassa ja perheessä sekä vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö.

Keskityn tutkielmassani Ruotsissa asuvan suomalaisvähemmistön kuvaukseen ja selvitän, miten kansallisuuteen, etnisyyteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään kytkeytyvät valtasuhteet määrittävät henkilöhahmojen asemaa yhteisössä. Pohdin, miten tällaisia sosiaalisesti tuotettuja valtasuhteita yhtäältä ylläpidetään ja toistetaan, sekä toisaalta kyseenalaistetaan ja pyritään purkamaan romaanissa. Koska kansallisuus, etnisuus, luokka, sukupuoli ja perhe ovat vahvasti tunteisiin liittyviä ilmiöitä, tarkastelen myös, millaisia tunteita näihin liittyy, ja miten tunteet omalta osaltaan kytkeytyvät valtasuhteisiin.

Hyödynnän työssäni intersektionaalista lähestymistapaa, jolle on tyypillistä identiteettejä ja eroja tuottavien tekijöiden limittyneisyyden tarkastelu. Intersektionaalisuus on ollut nouseva suuntaus viime vuosien feministisessä ja jälkikolonialisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Se suuntaa huomion identiteettejä tuottaviin luokitteluihin, kuten sukupuoleen, luokkaan, etnisyyteen, seksuaalisuuteen, uskontoon, ”rotuun”, ikään ja terveyteen sekä niiden välisten suhteiden tarkasteluun pyrkien stereotyyppisten käsitysten ja valta-asetelmien purkamiseen.

Tutkielmani vahvistaa käsitystä siitä, että yksilöiden asema yhteisössä on monien tekijöiden summa. Työni tuo esille konkreettisia tilanteita, joista näkyy intersektionaalisten valtasuhteiden laajat vaikutukset yksilöiden asemaan sekä julkisessa että yksityisessä elämässä. Lisäksi tutkielmani osoittaa, että Alakosken *Svinalängorna* on merkittävä ulkosuomalaisen vähemmistön kuvaus, joka paitsi tarjoaa alistetussa asemassa olevalle yhteisölle ja yksilöille tilan kertoa tarinansa ja tulla nähdyksi, myös avartaa lukijoiden ajattelutapoja moninaisista identiteeteistä. Näin ollen kirjallisuus, erityisesti *Svinalängornan* kaltaiset teokset, ovat toimijoita, joilla ympäröivää yhteiskuntaa voidaan pyrkiä muuttamaan taiteen keinoin.

Asiasanat: ruotsinsuomalaisuus, intersektionaalisuus, valta, valtasuhde, kansallisuus, etnisuus, luokka, sukupuoli, ikä, häpeä, feministinen kirjallisuudentutkimus

SISÄLLYS

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	2
1.2 Intersektionaalisuus teoreettisena lähestymistapana.....	6
1.3 Muut keskeiset käsitteet ja ”konstruoituneet kategoriat”	10
2 TOISTETUT VALTASUHTEET.....	17
2.1 Toisen luokan kansalaisia	17
2.2 Työväenluokan arkea Fridhemissä	23
2.3 Koti ja perhe vallan näyttämönä	27
3 VALTASUHTEISIIN KIETOUTUVAT TUNTEET	35
3.1 Alistetun häpeä ja takertuvat tunteet.....	35
3.2 Häpeästä kumpuava ylpeys ja köyhän kunniallisuus.....	43
4 VALTASUHTEIDEN PURKAMINEN.....	48
4.1 Lapsinäkökulma.....	48
4.2 Selviytymiskeinoja ja vastarintaa	53
4.3 <i>Svinalängornan</i> naishahmot: uhreja vai toimijoita?	57
5 LOPUKSI.....	62
LÄHTEET	67

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmani lähtökohtana on kiinnostus kaunokirjallisuudessa esitettyjä etnisten vähemmistöjen kuvauksia kohtaan. Näihin representaatioihin linkittyy usein valtasuhteita, jotka liittyvät etnisiin stereotyyppioihin (Rantonen & Savolainen 2010, 29). Etnisten vähemmistöjen representaatioissa voidaan toistaa vähemmistöistä esitettyjä stereotyypppejä, jolloin kuvaukset osallistuvat heidän syrjäyttämisen prosessiin, kun niissä luodaan ja vahvistetaan käsitystä, jonka mukaan vähemmistöt ovat erilaisia, outoja ja toisia (Hapuli & Lahti 1990, 204). Toisaalta kirjallisuus tarjoaa kohtaupaikkoja, joissa näitä stereotyyppioita ja niihin kytkeytyviä valtasuhteita ja rajoja voidaan pyrkiä kyseenalaistamaan ja purkamaan. Tässä tutkielmassa keskityn Ruotsissa asuvan suomalaisvähemmistön kuvaukseen ja tarkasteluni alla ovat sellaiset sosiaaliset valtasuhteet, jotka määrittävät yksilön, tässä tapauksessa henkilöihän, asemaa omassa yhteisössään. Kohdeteoksenani on Susanna Alakosken esikoisromaani *Svinalängorna* (2006, *Sikalat*, suom. Katriina Savolainen, nyk. Huttunen 2007). Teos kertoo Ruotsiin muuttaneen suomalaisperheen elämästä 1960–1970-lukujen Ystadissa, Fridhem-nimisessä lähiössä, jota pilkallisesti kutsutaan myös nimellä ”Svinalängorna”, *Sikalat*. *Svinalängorna* on epäonninen tarina paremman elämän tavoittelusta: suomalainen Moilasen perhe on lähtenyt Suomen köyhyyttä pakoon Ruotsiin. Romaanissa käy kuitenkin hyvin varhain selville, ettei muutto tuokaan toivottua onnea, sillä perheen arkeen liittyvät olennaisesti suomalaisten asema Ruotsissa, naisten asema yhteiskunnassa ja perheessä, köyhyys sekä vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö. Alkoholinkäytöstä seuraa esimerkiksi taloudellisia vaikeuksia sekä lasten kaltoinkohtelua. Romaanissa minäkertojana on perheen Leena-tytär, joka on romaanin alussa aloittamassa koulutaivaltaan.

Vaikka romaanin tapahtumat sijoittuvat joitakin vuosikymmeniä taaksepäin, teos on aiheiltaan edelleen ajankohtainen. Erot ja toiseksi tekeminen kuuluvat edelleen monen maahanmuuttajan¹ arkeen ympäri maailmaa.

¹ Käsite ”maahanmuuttaja” on monella tapaa ongelmallinen, ja se herättää usein negatiivisia konnotaatioita. Hanna-Leena Nissilä (2016, esim. 53–54) on pohtinut käsitettä ansiokkaasti väitöskirjassaan: ”Maahanmuuttaja” on ollut leima, joka on korostaa eksoottista ja etnistä eroavaisuutta, ja siten se on asettunut merkitsemään erilaisuutta ja toiseutta sekä jakoa ”meihin” ja ”muihin”. Sen rinnalla käytetään toisinaan käsitettä ”maahan muuttanut”, joka on monella tapaa luonnollisempi termi.

Vähemmistöasema on ennen kaikkea poliittinen määritelmä ja sijainti, joka rakentuu suhteessa valtakulttuuriin. Useissa valtioissa valta on keskittynyt pienelle eliitille, joka hallitsee lukumääräisesti suurempia kansoja ja etnisiä ryhmiä. Vallan keskusta on ”paikka tai laajempi alue, johon hallinnolliset, taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset toiminnot ovat keskittyneet”, ja valtakulttuuri hallitsee sitä, mikä jää keskustan ulkopuolelle. (Savolainen 1995, 12.) Keskusta nimeää ja määrittelee jonkin ryhmän tai yhteisön marginaaliseksi ja asettaa sen valtakulttuurin reunoille tai ulkopuolelle. Toisaalta marginaalissa olevat voivat korostaa vähemmistöasemaansa poliittisia tavoitteita ajaessaan, kuten esimerkiksi naisliikkeissä naiset ovat korostaneet asemaansa vähemmistönä, vaikka määrällisesti he eivät sitä olekaan. Lisäksi vähemmistöaseman voi katsoa olevan tarkkailu- ja arviointipaikka, josta käsin on mahdollista kuvata myös valtakulttuuria. (Savolainen 1995, 12; Rantonen & Savolainen 2010, 13–14.)

Vähemmistöjen omalla historian kirjoittamisella on ollut keskeinen merkitys vähemmistöjen tutkimuksessa ja tunnustamisessa. Etnisiin ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien kirjoittamalla vähemmistökuvauksilla on eri tehtäviä kuin niin sanotulla valtavirran kirjallisuudella: nämä kuvaukset ovat siirtolaisille ja pakolaisille myös kulttuurinen muisti. Lisäksi ne saavat aikaan yhteisyyttä ja historian tajua valtakulttuurin paineen keskellä. Kirjailijat, jotka kuuluvat etnisiin ja kansallisiin vähemmistöihin, jäävät usein kirjallisuusalueiden väliin. Siksi myös heidän teoksensa unohtuvat kirjallisuudentutkimuksesta ja kirjallisesta julkisuudesta, kuten monille ruotsinsuomalaisille kirjailijoille on käynyt sekä Suomessa että Ruotsissa kirjoituskielestä riippumatta. Siitä huolimatta, että nämä etnisten ja kansallisten vähemmistöjen kirjallisuudet jäävät monesti valtavirran kirjallisuusinstituutiosta marginaaliin tai täysin käsittelemättä, ”juuri kirjallisuus on tarjonnut keinoja ja kulttuurisen tilan vähemmistöjen kansallisen ja etnisen identiteetin vahvistamiselle ja valtarakenteiden vastustamiselle.” (Rantonen & Savolainen 2010, 15.)

Sen lisäksi, että *Svinalängornassa* kuvataan vähemmistöä, teoksen voi myös katsoa edustavan ”vähemmistökirjallisuutta”, sillä teos lukeutuu osaksi marginaalista ruotsinsuomalaista kirjallisuuden kenttää: sen kirjoittaja Susanna Alakoski on ruotsinsuomalainen, ja teos kuvaa ruotsinsuomalaiselle kirjallisuudelle tyypillisesti suomalaisten asettumista Ruotsiin. Ruotsinsuomalainen kirjallisuus on osa muita kansallisten ja etnisten vähemmistöjen kirjallisuuksien joukkoa Ruotsissa, mutta toisaalta sen voi laskea myös osaksi suomalaista kirjallisuutta. Marja-Liisa Pynnönen (1991, 28) määrittelee ruotsinsuomalaista kirjallisuutta seuraavasti:

Sitä kirjoitetaan Ruotsissa, se kuvaa pääasiallisesti Ruotsin suomalaissiirtolaisten elämää ja ongelmia, se tulee julkisuuteen lähinnä ruotsinsuomalaisten omien julkaisukanavien kautta ja tunnetaan harvoja poikkeustapauksia lukuun ottamatta vain ruotsinsuomalaisten keskuudessa.

Tällainen määritelmä ei tietenkään ole kaiken kattava, sillä kuten niin monen muunkin vähemmistön maailmassa, myös ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kenttä on laaja, sen historia on pitkä ja se on rajoiltaan epäselvä ja väestö monella tapaa heterogeeninen. (Kivimäki & Rantonen 2010, 132.)

Svinalängorna on julkaistu alun perin Ruotsissa, ja siten teoksen voi katsoa kuuluvan myös osaksi ruotsalaista työläiskirjallisuuden jatkumoa (Kivimäki & Rantonen 2010, 142). Sen lisäksi, että teoksessa kuvataan suomalaissiirtolaisten elämää ja suomalaissilmin merkittävää historiallista ajanjaksoa, se osallistuu ruotsalaiseen kirjalliseen perinteeseen kuvaamalla työväenluokkaa: Fridhemissä asuu maahanmuuttajia mutta myös alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvia ruotsalaisia. Teos on julkaistu vuonna 2006, minkä jälkeen se on ollut keskeinen osa ruotsalaista luokkakeskustelua (mt., 142). Suomalaiset saivat virallisen vähemmistöaseman Ruotsissa vuonna 2000. Tämä on osaltaan mahdollistanut ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden tarkastelun ruotsalaisen perinteen sisällä ja edistänyt *Svinalängornan* kaltaisten teosten menestystä Ruotsissa. Alakoski voittikin *Svinalängorna*-romaanillaan arvostetun ruotsalaisen August-kirjallisuuspalkinnon. (mt., 136.) Lisäksi Ruotsissa on tehty romaaniin perustuva elokuva nimeltä *Sovinto*, joka julkaistiin vuonna 2010. Elokuvan ohjasi Pernilla August.

Monissa kaunokirjallisuuden vähemmistökuvauksissa kuvataan myös vähemmistöyhteisöjen sisäisiä eroja ja kiistoja ja otetaan kantaa esimerkiksi ahtaisiin sukupuolirooleihin (kts. esim. Rantonen & Savolainen 2010, 17). Kansallisuuden ja luokan lisäksi *Svinalängorna*-romaanin osallistuukin keskusteluun sukupuolesta. Teosta voisi luonnehtia feministiseksi, sillä se ottaa kantaa naisten asemaan sekä yhteiskunnassa, yhteisössä että perheessä. Lisäksi myös ikä liittyy *Svinalängornan* vähemmistön kuvaukseen, kun lasten lohdutonta asemaa kuvataan alkoholin tuhoamassa perheessä.

Tässä tutkielmassani keskityn vähemmistön kuvauksessa valtaan ja selvitän, miten kansallisuuteen ja etnisyyteen sekä luokkaan, sukupuoleen ja ikään kytkeytyvät valtasuhteet määrittävät henkilöhahmojen asemaa yhteisössä. Pohdin, miten tällaisia sosiaalisesti tuotettuja valtasuhteita yhtäältä ylläpidetään ja toistetaan, ja toisaalta kyseenalaistetaan ja pyritään purkamaan *Svinalängorna*-romaanissa. Tutkimuskysymykseni ovat siis: 1) miten eroja tuottavat tekijät, kuten kansallisuus,

luokka, sukupuoli ja ikä vaikuttavat henkilöhahmojen asemaan yhteiskunnassa, yhteisössä ja perheessä, 2) mitä sellaisia sosiaalisesti tuotettuja valtasuhteita, jotka ovat yleisiä vähemmistöjä, tässä tapauksessa ruotsinsuomalaisia, kuvatessa, tässä romaanissa toistetaan, 3) entä miten teos pyrkii purkamaan yhteiskunnassa vallitsevia ajattelutapoja ja valtarakenteita ja antamaan äänensä vähemmistöille. Koska kansallisuus, sukupuoli, etnisyys, luokka ja perhe ovat vahvasti tunteisiin liittyviä ilmiöitä (esim. Kivimäki & Rantonen 2010), tarkastelen myös, 4) millaisia tunteita kansallisuuteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään liittyy, ja miten ne omalta osaltaan kytkeytyvät valtasuhteisiin.

Tutkimusaiheeni ja -kysymysteni luonteen vuoksi koen tärkeäksi tarkastella myös omaa positiotani tutkijana. Tiedostan, että oma asemani suomalaisena kirjallisuudentutkijana on ruotsalaista kirjallisuuden tutkijaa parempi, sillä kohdeteokseni käsittelee suomalaista vähemmistöä Ruotsissa. Tarkoitukseni ei ole korostaa ruotsalaisen yhteiskunnan kontekstia, vaan tarkasti ja monipuolisesti analysoida, eritellä ja nostaa esiin niitä sosiaalisia valtasuhteita, jotka yhteiskunnassamme, valtiosta riippumatta, yhä vallitsevat. Tällä työlläni haluan nimenomaan korostaa näiden ilmiöiden ylirajaista luonnetta. Toisaalta Suomessa asuvana suomalaisena en myöskään ole osa ruotsinsuomalaista vähemmistöä, ja siksi pyrin käyttämään omaa valtaani tutkijana mahdollisimman hienovaraisesti toistamatta itse niitä stereotyyppisiä käsityksiä, joita tähän vähemmistöön liitetään.

Svinalängornasta on kirjoitettu artikkeleita ja opinnäytteitä suhteellisen paljon ja osittain sivuten omankin tutkielmani näkökulmaa. Sanna Kivimäki ja Eila Rantonen (2010) ovat kirjoittaneet romaanista artikkelin ”Koti ja yhteisöt ruotsinsuomalaisten Susanna Alakosken *Sikaloissa* ja Arja Uusitalon *Meren sylissä*”, joka käsittelee romaania samasta näkökulmasta kuin minä, huomioiden kodin ja yhteisöjen kuvauksissa etnisyyden, sukupuolen ja luokan. Tutkielmani on artikkelia laajempi tutkimus vähemmistön kuvauksesta ja valtasuhteista: huomioin myös iän ja tunteet ja tarkastelen kuvauksen lisäksi myös niitä keinoja, joilla valtarakenteita pyritään purkamaan. Kukku Melkas käsittelee artikkelissaan ”Children in-between – the Entangled History of Finland and Sweden in *Svinalängorna*, *Mother of Mine* and *No Land for Children*” teoksen vastaanottoa. Artikkeleiden lisäksi *Svinalängorna*-romaanista on kirjoitettu aiemmin myös yksi kirjallisuuden pro gradu -tutkielma Suomessa. Laura Santala (2014) käsittelee tutkielmassaan realististen ja naturalististen konventioiden merkityksiä teoksen kerronnassa. Kieliaineisiin tehtyjä pro gradu -tutkielmia on kaksi: Harriet Erikssonin (2012) ”Språkväxling i fyra svenskspråkiga samtidsromaner” sekä Paula Tossavaisen (2008): ”I morgon är

allting som vanligt igen: en analys av Susanna Alakoskis roman *Svinalängorna*". Lisäksi Simo K. Määttä (2016) on tutkinut teoksen kääntämistä artikkelissaan "Authenticity, Boundaries, and Hybridity: Translating "Migrant and Minority Literature" from Swedish to Finnish". Myös Ruotsissa on kirjoitettu teoksesta opinnäytteitä, jotka käsittelevät muun muassa työläiskirjallisuuden lapsikuvaa, romaanin ja elokuva-adaptaation vertailua, suomalaista identiteettiä ja teoksen vastaanottoa. *Svinalängornasta* on kirjoitettu paljon ja monissa yhteyksissä, sillä se on merkittävä teos ruotsinsuomalaisessa kirjallisuudessa ja saanut paljon näkyvyyttä myös Ruotsissa. Laajempaa intersektionaalista näkökulmasta kirjoitettua tutkielmaa teoksesta ei ole vielä tehty, ja siksi uskon, että tutkimukseni nostaa esiin uusia pohdintoja nimenomaan feministisestä näkökulmasta käsin.

1.2 Intersektionaalisuus teoreettisena lähestymistapana

Tutkimukseni lähtökohtana on erityinen kiinnostus etnisten vähemmistöjen kuvaukseen, mutta kansallisuuden ja etnisyyden tarkasteleminen irrallaan muista yksilön asemaa määrittelevistä tekijöistä ei tunnu relevantilta tämän teoksen kohdalla, sillä kansallisen ja etnisen vähemmistön kuvaus kytkeytyy romaanissa muihin eroihin: luokkaan, sukupuoleen ja ikään. Tutkiessani romaanissa ilmeneviä sosiaalisia valtasuhteita huomioin kansallisuuden ja etnisyyden lisäksi siis myös luokan, sukupuolen ja iän, jotta voin tarkastella yhteisön sisäisiä hierarkioita ja yksilön aseman määrittymistä.

Keskeiseksi teoriaksi tässä tutkimuksessani valikoitui intersektionaalisuuden teoria, jolle on tyypillistä identiteettejä ja eroja tuottavien tekijöiden limittyneisyyden tarkastelu. Intersektionaalisessa lähestymistavassa korostetaan moniperustaisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, ettei henkilöä kohdella yhteiskunnassa pelkästään vaikkapa sukupuolensa edustajana, vaan myös esimerkiksi ihonväri ja etnisuus vaikuttavat siihen, onko tällä henkilöllä joitain etuoikeuksia vai kokeeko hän syrjintää yhteisössään. Intersektionaalisuus on ollut nouseva suuntaus viime vuosien feministisessä ja jälkikoloniaalisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Se suuntaa huomion "sukupuolen, luokan, etnisyyden, seksuaalisuuden, rodun, iän ja terveyden kaltaisten, identiteettejä ja erontekojä tuottavien luokittelujen sekä niiden välisten, toisiinsa monimutkaisissa suhteissa olevien kytkösten kriittiseen tarkasteluun" pyrkien samalla stereotyyppisten käsitysten ja valta-asetelmien purkamiseen. (Harjunen ym. 2012, 16–17.)

Käsite *intersektio* pitää sisällään ajatuksen yhdistämisestä (latinan *inter*, yhdistäminen, välinen) että erottamisesta (*sectio*, rikki-, läpileikkaus). Termi kiinnittää huomiota sekä kategorioiden yhteisiin että erottaviin piirteisiin ja tehtäviin. Intersektionaalisessa analyysissä tavoitteena on käsitellä kulttuurisen, yhteiskunnallisen ja diskursiivisen vallan puutetta ilmaisevien kategorioiden limittyneisyyttä sekä sitä, millä tavoin ne rakentavat ja ylläpitävät toisiaan. Satu Gröndahlin (2010, 108) mukaan intersektionaalisen tutkimuksen ”päämääränä ei ole kategorioiden toisiinsa lisääminen tai niiden kasaantuvan yhteisvaikutuksen analysointi vaan niiden keskinäisen dynamiikan ja leikkauspisteiden tarkastelu.” Intersektionaalisen tutkimuksen juuret ovat 1970-luvun vaihtoehdoisessa feministisessä tutkimuksessa, jolloin intersektionaalisuuden teoretisointi alkoi muodostua muun muassa feministisen marxismin, jälkikolonialisen feminismen sekä queer-feministisen tutkimuksen alalla. Intersektionaalinen näkökulma ei ole kuitenkaan uudenlainen ajattelutapa, sillä rodun, etnisyyden ja luokan leikkauspisteitä on kuvattu jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien. (Gröndahl 2010, 108.)

Intersektionaalisuuden käsite esiintyi tiettävästi ensimmäisen kerran yhdysvaltalaisen lakitieteen professori Kimberlé Crenshaw’n (1989) tutkimuksessa, joka käsittelee rodullistettujen naisten kokemuksia sorrosta. Intersektionaalisuuden mukaan subjektiivisuus muodostuu vastavuoroisesti vahvistetuista rodun, sukupuolen, luokan ja seksuaalisuuden ulottuvuuksista. Intersektionaalisuus on tullut esiin ensisijaisena teoreettisena työkaluna kamppailussa feminististä hierarkiaa, hegemoniaa ja sortoa vastaan. Jennifer C. Nashin (2008) mukaan intersektionaalisuus tarjoaa teoreettisia ja poliittisia käytäntöjä sekä feministiseen että rasismiin vastaiseen tutkimuskenttään. Ensinnäkin, intersektionaalisuus heikentää rotu–sukupuoli-kahtiajakoajattelua identiteetin teoretisoinnissa. Toiseksi intersektionaalisuus pyrkii tarjoamaan sanastoa, jolla voidaan vastata identiteettipoliittikkaa koskevaan kritiikkiin. Lisäksi intersektionaalisuus kutsuu tutkijoita tutustumaan termeihin, jotka koskevat moninkertaisesti syrjäytyneitä subjekteja, ja vaikuttamaan näiden termien poissaoloon niin teoriassa kuin käytännössä. (Nash 2008, 2–3.)

Intersektionaalisuutta on kritisoitu muun muassa määritellyn intersektionaalisen metodin puutteesta sekä siitä, että tummaihoisia naisia on käytetty tyypillisinä intersektionaalisina subjekteina. Intersektionaalinen teoria on myös peitellyt kysymystä siitä, ovatko kaikki identiteetit intersektionaalisia vai vain moninkertaisesti sorretut subjektit. Osa feministisistä tutkijoista väittää

intersektionaalisuuden koskevan kaikkia, mutta valtaosa intersektionaalisuutta koskevasta tutkimuksesta keskittyy kuitenkin moninkertaisesti sorrettuihin subjekteihin. Kritiikkiä on aiheuttanut myös ajatus siitä, että sekä etuoikeus että sorto voivat olla yhdessä muodostamassa yksilöä subjektiivisella tasolla. Siis samalla, kun intersektionaalisuus väittää kuvaavansa moninkertaisesti syrjäytyneitä ja moninkertaisesti etuoikeutettuja, se vähättelee niiden kuvaamista, joiden elämässä etuoikeus ja sorto leikkaavat. Esimerkiksi joillakin tummaihoisilla naisilla on paremmat etuoikeudet, itsehallinto ja vapaus kuin toisilla. (mt. 2–3.)

Leslie McCall (2005, 1771–1800) esittelee intersektionaalisuudelle kolme metodologista lähestymistapaa, joilla moninaisia, risteäviä ja monimutkaisia sosiaalisia suhteita voi tarkastella. Nämä ovat anti-, intra- ja interkategorinen lähestymistapa. Lähestymistavat eroavat toisistaan sen perusteella, miten ne hyödyntävät analyyttisiä kategorioita sosiaalisen elämän risteävien erojen kompleksisuutta tutkiessaan. Antikategorisessa lähestymistavassa (*anticategorical complexity*) analyyttisiin kategorioihin (esim. nainen/mies) suhtaudutaan kriittisesti: sosiaalinen elämä ymmärretään niin monimutkaisena, ettei sitä voi luokitella kategorioihin. Kategorioiden nähdään vain yksinkertaistavan ja uusintavan niitä sosiaalisia tekijöitä, jotka tuottavat eriarvoisuutta. Sen sijaan antikategorisessa lähestymistavassa halutaan keskittyä prosesseihin, joissa kategorioita tuotetaan, harjoitetaan, toistetaan ja vastustetaan jokapäiväisessä elämässä.

Interkategorinen lähestymistapa (*intercategorical complexity*) sen sijaan edellyttää, että tutkija hyväksyy olemassa olevat analyyttiset kategoriat dokumentoidakseen epätasa-arvoisia suhteita sosiaalisten ryhmien välillä ja tarkastellakseen moninkertaisia ja ristiriitaisia ulottuvuuksia epätasa-arvoisuuden muuttuvissa asemissa. Kategoriseksikin kutsutun lähestymistavan tärkein tehtävä on tutkia kategorioiden välisiä suhteita, ja näin ollen tämä lähestymistapa vaatii kategorioiden tilapäistä käyttöä. Kategorisessa lähestymistavassa ollaan kiinnostuneita siitä, onko ryhmien välillä merkityksellisiä epätasa-arvoisuuksia, jotka esiintyvät ensisijaisina, toisaalta ymmärretään niiden muuttuvuus: epätasa-arvoisuudet saattoivat olla aikaisemmin merkityksellisimpiä ja nyt merkityksettömämpiä, tai toisessa tilanteessa ne saattavat olla merkityksellisempiä kuin toisessa. Tämän lähestymistavan tärkein tehtävä on tuoda esiin epätasa-arvo ja kategorioiden väliset suhteet. Interkategorinen analyysi edellyttää moninaisten, kategorian muodostavien, ryhmien tutkimista. McCallin mukaan kategorinen lähestymistapa voi tullakin hyvin monimutkaiseksi, kun analysoidaan eri kategorioita. Esimerkiksi, sukupuolen sisällyttäminen analyyttisenä kategoriana

tällaiseen analyysiin olettaa, että vertailukohteiksi tulevat kaksi ryhmää: miehet ja naiset. Jos luokan kategoria on merkitsevä, silloin sukupuolen täytyy olla ristiin luokiteltu luokan kanssa, joka puolestaan kostuu kolmesta ryhmästä (työväenluokka, keskiluokka, yläluokka), näin ollen on luotu kuusi ryhmää. Jos rotu/etnisyys on analyysissä merkitsevä, ja se muodostuisi vaikka vain kahdesta ryhmästä (mustat, valkoiset), silloin ryhmien määrä laajenee jo kahteentoista. Kategorinen lähestymistapa vertailee muodollisesti – esimerkiksi tulojen ja koulutuksen kannalta – jokaisen ryhmän muodostamaa kategoriaa: miehiä ja naisia, mustia ja valkoisia, työväenluokkaa ja keskiluokkaa ja niin edelleen. Lisäksi kategorinen lähestymistapa ottaa lähtökohdakseen, että nämä kategoriat muotoutuvat yksityiskohtaisemmiksi sosiaalisiksi ryhmiksi: valkoiset naiset ja mustat naiset, työväenluokkaiset ja keskiluokkaiset miehet ja niin edelleen.

Antikategorinen lähestymistapa siis torjuu kategoriat kun taas interkategorinen käyttää niitä strategisesti. Näiden kahden lähestymistavan välille osuu intrakategorinen lähestymistapa (*intracategorical complexity*), jossa on yhtymäkohtia kumpaankin suuntaan, mutta erityisesti ensiksi mainittuun. Kuten ensimmäisessä lähestymistavassa, intrakategorisessa lähestymistavassa otetaan selville rajanvetojen ja rajojen määrittelyn prosesseja, mutta se ei ole sen varsinainen tarkoitus. Tätä lähestymistapaa kutsutaan kategorioiden sisäiseksi monimutkaisuudeksi, koska lähestymistapaa edustavissa tutkimuksissa on tapana keskittyä sosiaalisiin ryhmiin intersektionaalisuuden laiminlyödyissä kohdissa. Tavoitteena on siis keskittyä niihin subjekteihin, joiden identiteetti ylittää perinteisesti muodostuneiden ryhmien rajoja, jotta voidaan paljastaa intersektionaalisuuden monimutkaisuus sellaisissa ryhmässä. Intrakategorisessa lähestymistavassa tutkijat käyttävät kategorioita nimenomaan määrittelläkseen subjekteja ja jäsentääkseen sitä laajempaa rakenteellista dynamiikkaa, joka on läsnä subjektien elämässä. Vaikka intrakategorisen tutkimuksen keskiössä on usein intensiivisesti yksittäinen sosiaalinen ryhmä, sen on usein osoitettu olevan erilainen ja siksi kiinnostava vertailukohta laajoille ryhmille, joita on tuotu esiin aiemmissa tutkimuksissa. Intrakategorisessa lähestymistavassa problematisoidaan luokittelun teon poissulkevia vaikutuksia ja käytetään moninkertaisesti syrjäytyneiden/alistettujen subjektien kokemuksia keinoina osoittaa kategorioiden riittämättömyys. Lyhyesti sanottuna, tässä lähestymistavassa tiedostetaan luokittelun vaarat, mutta ei kuitenkaan koeta pakolliseksi hylätä kategorioita itsessään.

McCall (2005) kuitenkin huomauttaa, ettei kaikkia intersektionaalisia tutkimuksia voi luokitella vain yhteen näistä kolmesta lähestymistavasta. Lisäksi

jotkut tutkijat ylittävät jatkumoiden rajoja kuulumalla osaksi toiseen tapaan ja osaksi toiseen. Omassa tutkimuksessani hyödynnän kansallisuuteen ja etnisyyteen (suomalaisuus/ruotsalaisuus), luokkaan (työväenluokka/keskiluokka), sukupuoleen (mies/nainen) ja ikään (lapsi/aikuinen) liittyviä konstruoituneita kategorioita² selvittääkseni henkilöahmojen asemaa yhteisössään ja jäsentääkseni laajempia rakenteellisia valtasuhteita, jotka ovat läsnä henkilöahmojen elämässä kategorisoinnin ongelmallisuuden tunnistaen. Tutkimukseni keskiössä on yksittäinen sosiaalinen ryhmä, ruotsinsuomalaisen vähemmistön kuvaus. Siten oma tutkimukseni asettuu lähimmäksi McCallin (2005) esittelemiä inter- ja intrakategorisia lähestymistapoja.

Katson intersektionaalisen lähestymistavan tarjoavan tarkkanäköisyyttä valtasuhteiden tarkasteluun *Svinalängorna*-romaanissa. On oletettavaa, että tässä romaanissa Moilasan perheen Ruotsiin sopeutumiseen vaikuttavat merkittävästi kansallisuus ja etnisyys, sillä perheellä on suomalainen tausta. Romaanissa on selkeästi esillä myös köyhien ja rikkaiden väliset luokkaerot, ja siksi on tarpeellista tutkia, miten yhteiskuntaluokka vaikuttaa henkilöahmon asemaan yhteisössään. Myös sukupuolen merkitys on tärkeä huomioida, sillä romaanin todellisuudessa naisen asema on ahdas ja alistettu. Lisäksi ikä tulee merkittäväksi, kun tarkastellaan romaanissa esiintyvien lasten asemaa. Sen sijaan uskon, että ihonväri ja uskonto, jotka usein tuodaan esille keskeisinä eroina intersektionaalisessa analyysissä, eivät ole keskeisiä eroja oman kohdeteokseni kontekstissa. Käsittelen kuitenkin tässä tutkielmassa sekularisoituneita yhteiskuntia, Suomea ja Ruotsia, ja siten katson, että uskonnolla ei ole merkittävää roolia yksilöiden aseman muotoutumisessa tämän teoksen kohdalla.

1.3 Muut keskeiset käsitteet ja ”konstruoituneet kategoriat”

Tutkielmani keskeinen tavoite on tutkia valtasuhteita ja vallan ilmenemisiä. Siten valta ja valtasuhde ovat työni kannalta olennaisia käsitteitä. Valtasuhteilla tarkoitan sellaisia yhteiskunnallisia järjestyksiä, jotka ”ohjaavat toimijoita ja ryhmiä, ajattelun ja toiminnan tapoja – asettavat niille paineita ja rajoja” ja pakottavat tiettyihin lokeroihin, sektioihin. Yhteiskunnalliset järjestykset pitävät sisällään esimerkiksi

² Kaisa Ilmonen (2011) käyttää termiä ”konstruoituneet kategoriat” puhuessaan intersektionaalisuudesta. Tällä termillä tuodaan esiin, että esimerkiksi sukupuoli ja luokka ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti muokkautuneita merkityskategorioita, jotka ”kytkettyvät toisiinsa yhteiskunnassa ja ilmentävät erilaisia epätasa-arvoa tuottavia suhteita yhteisöissä.”

luokkaa järjestävät kapitalismin käytännöt sekä sukupuolta järjestävät miesvaltaiset käytännöt. (Anttila ym. 2016, 14.) Käsitteiden vallasta on Foucault'lainen. Michel Foucault ymmärtää vallan erityisesti toimijoiden eli subjektien välisenä toiminta- ja vaikutussuhteena ja hylkää käsitteet vallasta hierarkkisenä, pysyvänä rakenteena tai institutionaalisenä järjestyksenä. Foucault'n valta-analyysin mukaan

[v]allan termin tehty analyysi ei saa olettaa lähtökohdaksi valtion suvereeniutta, lain muotoa tai herruuden kaikenkattavaa ykseyttä – ne ovat vasta sen lopputuloksia. Nähdäkseni valta on ymmärrettävä ennen kaikkea toiminta-alueensa järjestystä sisäisesti konstituoiden voimasuhteiden moninaisuudeksi. Valta on peliä, joka kamppailujen ja loputtomien ristiriitujen kautta muuttuu, vahvistuu ja kääntää voimasuhteita vastakkaisiksi. Vallalla tarkoitan niitä tarttumakohtia, joita nämä voimasuhteet toinen toisistaan löytävät muodostaen niistä ketjuja ja järjestelmiä tai päinvastoin niitä toinen toisistaan eristäviä kuiluja ja ristiriitoja. Lisäksi tarkoitan vallalla strategioita, joissa voimasuhteet tulevat vaikuttaviksi ja joiden yleinen suunnitelma tai institutionaalinen kiteymä ruumiillistuu valtiokoneistoissa, lain muotoilemisessa ja yhteiskunnallisissa hegemonioissa. (Foucault 1998, 69.)

Siten siis esimerkiksi ylivalta, alistaminen, estäminen tai rajaaminen eivät ole vallan ensisijaisia muotoja, sillä valta on kenenkään hallussa. Sen sijaan se on ennen kaikkea ”toimijoiden eli subjektien välinen toiminta- ja vaikutussuhde”, joka on olemassa käytettäessä ja toimittaessa. Staattisen järjestyksen sijaan valta on dynaaminen voimakenttä. (Helén 1994, 276–277.)

Selvittääkseni vallan moninaista luonnetta hyödynnän tutkimuksessani kansallisuuden ja etnisyyden (suomalaisuus/ruotsalaisuus), luokkaan (työväenluokka/keskiluokka), sukupuoleen (mies/nainen) ja ikään (lapsi/aikuinen) liittyviä konstruoiduneita kategorioita. Pyrin käyttämään näitä kategorioita strategisesti saadakseni käsitteiden romaanin henkilöiden välisistä valtasuhteista. Samaan aikaan pyrin kyseenalaistamaan näiden kategorioiden tarkkarajaisuuden.

Kansallisuus ja etnisuus ovat tärkeitä käsitteitä tarkastellessani suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden näkyviä nimeämiä *Svinalängorna*-romaanissa. Sanna Kivimäen ja Eila Rantosen (2010, 134) sanoin ”maahanmuuttajaryhmät muodostavat erilaisia kansalliseen ja etniseen identiteettiin perustuvia konkreettisia ja kuviteltuja yhteisöjä suhteessa entisiin ja nykyisiin kotimaihinsa.” Ruotsinsuomalaisienkin voi katsoa edustavan diasporista kansallisuutta, sillä suomalaiset muodostavat Ruotsissa oman ”kansallisuutensa” ja ”etnisen vähemmistönsä”, joka määrittyy suhteessa muihin etnisyyksiin. Yhtenäisen ryhmän sijaan ruotsinsuomalainen vähemmistö on kuitenkin hyvin kirjava joukko, ja heidän

kansalliset ja etniset identiteettinsä eriävät ja vaihtelevat. Myös virallinen kansalaisuus voi olla yhtä hyvin suomi tai ruotsi. (Kivimäki ja Rantonen 2010, 134.) Käsitteeni kansallisuudesta pohjaakin siihen ajatukseen, että kansakunnat ovat nimenomaan kuviteltuja yhteisöjä³. Kansakunta ja kansallinen identiteetti eivät siis ole ”luonnollisia”, vaan ne tuotetaan.

Etnisyydessä on yhtäältä kyse luokittelusta ja nimeämisestä, eli siitä että jokin ryhmä nimetään ”etniseksi” ja toisaalta eletystä yhteisöllisyydestä. Etnisyys koostuu siis hierarkkisen luokittelun lisäksi myös arjen kulttuurisista merkityksistä ja yhteisöllisyyden erilaisista muodoista. (Huttunen 2005, 139–140.) Laura Huttunen (2005, 139–140) tuo esiin myös tapauksia, joissa hierarkkinen luokittelu on alkanut tuottaa positiivista, toimintaa tuottavaa ryhmäidentiteettiä, eräänlaista uutta etnisyyttä. Ennen kaikkea etnisyyden tulisi ymmärtää suhteena, sillä kuten Huttunen hyvin tiivistää ”kulttuurinen erityisyys saa merkityksensä vasta suhteessa ryhmän kannalta merkittäviin toisiin, niihin joista erottaudutaan” (mt., 128). Etnisyys on usein liitetty ei-valkoiseen, vaikka etnisyyttä määriteltäessä korostetaan usein kulttuuria, ja käsite on haluttu erottaa ”rodun” käsitteestä. Käsitteeseen liittyvä ajatus yhteisestä alkuperästä kuitenkin liittyy sen rodullistettuun ajatteluun, jossa kulttuuri kiinnitetään tietyn näköiseen tai ”rotuiseen” ihmisryhmään. (mt., 133.)

Käsite kansalaisuus (*citizenship*) on hyvin lähellä käsitettä kansallisuus (*nationality*). Kansalaisuus tarkoittaa poliittisen yhteisön ja sen muodostaman valtion jäsenyyttä sekä tähän jäsenyyteen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia. Kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet ovat määrittäneet hyvin erilaisiksi sukupuolesta riippuen. Kansalaisuuskäsityksiin liittyy usein ainakin epäsuoria käsityksiä sukupuolierosta ja sukupuolten välisestä hierarkiasta eivätkä ne siten ole lähtökohtaisestikaan sukupuolen suhteen neutraaleja. Kansalaisuuden esittämisen tapa on vaikuttanut olennaisesti naisten asemaan ja sukupuolten väliseen hierarkiaan. Historiallisesti kansalaisuus juontuu Ranskan suureen vallankumoukseen. (Urponen 2010, 293.) Kansallisuus puolestaan tutkii kansallisuusaatetta mutta myös kuviteltuja kansallisia yhteisöjä – yhteenkuuluvuutta. (Urponen 2010, 292.)

Kaunokirjallisuudella on aikanaan ollut merkittävä rooli kansakunnan kertomisessa ja kansallisen identiteetin määrittelemisessä. Lea Rojolan (1999, 111) mukaan varsinkin Suomen kirjallisuuden perinteessä kansakuntaa on kerrottu ja tuotettu. Suomea ja suomalaisuutta siis määritellään jatkuvasti niitä koskevassa

³ Benedict Anderson (2007/1983, 39) esittää, että kansakunnat ovat ”kuviteltuja poliittisia yhteisöjä”. Andersonin mukaan se tarkoittaa, että edes pienimmässä kansakunnassa jäsenten ei ole mahdollista tuntea tai tavata valtaosaa kanssakansalaisistaan tai edes kuulla heistä. Heidän kanssaan koetaan kuitenkin jonkinlaista jaettua yhteyttä.

puheessa, eivätkä ne siten ole olemassa omalla voimallaan. Tutkimuksessa onkin pyrittävä puhumaan ”totalisoivan suomalaisuuden sijaan empiirisestä Suomesta ja suomalaisuudesta” ja ”pysyvän määritelmän sijaan jatkuvassa muutoksessa olevasta asiasta”. (Lehtonen 2004, 15.) Yhtenäisestä ajatusta kansallisesta identiteetistä on pyritty purkamaan erityisesti feministisessä ja jälkikoloniaalisessa tutkimuksessa. Yhtenäisyyden sijaan on korostettu sitä, että etniset ja kansalliset identiteetit ovat liikkuvia, limittyneitä ja ristiriitaisia. Teorioissa painottuu kansallisuuden, etnisyyden ja ”rodun” lisäksi myös esimerkiksi sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, yhteiskuntaluokan ja iän kaltaisten subjektiviteettia rakentavien tekijöiden limittyminen toisiinsa. Hyödyntämäni intersektionaalisuuden teoria suuntaa huomion juuri erilaisten valta-asetelmien ja identiteettitekijöiden keskinäisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja samanaikaisuuteen. (Kivimäki & Rantonen 2010, 134–135.)

Ruotsinsuomalaisuus kytkeytyy vahvasti luokkaan, sillä suomalaisten muutto Ruotsiin maailmansotien jälkeen oli luokkaperäistä. Teoksen tarina sijoittuu Suomen historian merkittävimpään maastamuuton kauteen, joka alkoi 1950-luvulla ja jatkui 1970-luvun alkupuolelle asti. Suomen siirtolaisuus suuntautui tuona aikana lähinnä juuri Ruotsiin. Ruotsiin muuton keskeinen syy oli Suomen elinkeinorakenteen nopea muutos ja suurten ikäluokkien tulo työelämään, mistä seurasi, ettei työtä ja asuntoja riittänyt kaikille. Ruotsissa suomalaisia houkuttelivat puolestaan korkea palkkataso sekä työn- ja asunnonsaannin helppous. (Korkiasaari 2003, 4–5.) Ruotsissa suomalaiset kuuluivat pääosin työväenluokkaan (Björklund 2012, 16) ja myös *Svinalängorna*-romaanissa työväenluokkaisuus vertautuu hyvätuloiseen keskiluokkaan. Luokan käsite alkoi yleistyä yhteiskunnan kuvauksissa 1800-luvun alkupuolella. Käsitteen synnystä on useampia teorioita: osa väittää sen syntyneen samaan aikaan ”keskiryhmiin” nousun kanssa, toiset näkevät keskiluokan syntyneen reaktionä jo olemassa oleville työväenluokkaisuille identiteeteille, ja eräiden mukaan luokan käsite syntyi maun osoittamisen sekä oman kulttuurin ja elämäntavan luomisen prosessien kautta. (Skeggs 2014, 84.) Beverley Skeggsin (2014, 94.) mukaan luokan syntyyn on vaikuttanut vahvasti vallanhalu, sillä vallan ja auktoriteetin saaminen edellyttää ”toisten” merkitsemistä, luokittelua ja ulkopuolelle sulkemista. Luokan syntymiseen on vaikuttanut erityisesti keskiluokan halu erottautua työväenluokasta ja säilyttää oma arvokkuutensa ja yhteiskunnallisen asemansa (mt., 21).

Luokkateoriaan ovat vaikuttaneet voimakkaasti Karl Marxin ja Pierre Bourdieun käsitykset luokkarakenteista. Marxilainen luokkakäsitys perustuu kapitalistisen tuotantotavan analyysiin. Yksinkertaistettuna kapitalismin

luokkarakenne koostuu marxilaisen teorian mukaan kapitalisteista ja työläisistä. Työläisiä ovat he, jotka myyvät työvoimansa kapitalisteille. Tuotantovälineet ovat kapitalistien hallussa ja työläiset saavat niiden pyörittämisestä palkan. (Kauranen & Lahikainen 2016, 53–57; Hyttinen 2012, 24.) Bourdieun vaikutuksesta luokkaan on alettu kiinnittää huomiota identiteettinä, ja taloudellisen pääoman ohella luokka-asemaan on nähty vaikuttavan muutkin pääomalajit, ennen kaikkea kulttuurinen pääoma. Siten luokkaa tuotetaan esimerkiksi kulttuurin kuluttamisen tavoilla ja hyvä maun osoittamisella. (Kauranen & Lahikainen 2016, 58–63.)

Kirjallisuudessa kuvattu suomalaisuus on ollut usein miehistä, ja kansallisuuden kertominen onkin jäänyt kiinni *Seitsemän veljeksien* ja *Tuntemattoman sotilaan* kaltaisiin sukupuolittuneisiin maailmoihin. Sen vuoksi onkin tarpeellista tutkia myös sukupuolen suhdetta kansallisuuden kerrontaan. Sukupuoli on nähty feministisessä tutkimuksessa biologisena (*sex*) ja sosiaalisena (*gender*) (Juvonen ym. 2010, 12). Näiden lisäksi sukupuoli on käsitetty myös muun muassa eroksi, rooliksi, identiteetiksi, instituutioksi, representaatioksi, vallaksi, hierarkiaksi, toiseudeksi, toistoksi ja tuotetuksi (Julkunen 2010, 10). Suomen kielessä sukupuolelle on vain yksi sana, joka ei itsessään ole riittävän tarkka tai yksiselitteinen, siksi onkin tarkennettava, onko kyseessä esimerkiksi biologinen, anatominen tai ruumiillinen sukupuoli vai kenties sosiaalinen, yhteiskunnallinen, symbolinen tai kulttuurinen sukupuoli, kun haluaa tehdä lukijalle selväksi, mitä sukupuolen aspektia tarkastelee. (Juvonen ym. 2010, 12.)

Sukupuolen käsitteeseen liittyy myös ongelmia. Sex/gender-jaottelussa ongelmallista on esimerkiksi se, että ”biologinen” sukupuoli nähdään ”jonkinlaisena annettuna, ”luonnollisena” ja muuttumattomana faktana”, jolloin ”biologisen” sukupuolen tulkitaan olevan valtarakenteiden ulkopuolella. Tällöin valta ja alistaminen paikallistuvat ”sosiaaliselle” tasolle, jolla sukupuolten tehtävien ja funktioiden ajatellaan hierarkkisesti määrittyvän. ”Sosiaalinen” sukupuoli pitää sisällään ”miehisyy- ja naisellisuuskriteerien mukaisesti määrittyjä ja sisäistettyjä, kulttuurisesti ja historiallisesti muuttuvia identiteettejä.” (Koivunen & Liljeström, 1996, 22.) Tässä tutkimuksessa keskityn sukupuoleen ennen kaikkea valtasuhteena, hierarkkiana ja järjestelmänä. Sukupuolta muotoilevat monenlaiset ja vaihtelevat politiikat, joten ne ovat jatkuvasti merkityskamppailujen kohteena, tästä esimerkkinä on väittely naiseuden ja mieheyden normeista (Rossi 2010, 22–23). Käytän tutkielmassani kategorioita mies ja nainen ja tarkastelen niiden välillä sukupuolta hierarkkisesti ja asymmetrisesti rakentuneena, materialisoituneena ja ruumiillistettuna eron merkityksinä, tiedostaen jaottelun jyrkän kaksijakoisuuden

ongelmallisuuden (kts. esim. Butler 2008). Kaksinapaisuuden on nähty ylläpitävän ja vahvistavan kaksijakoisuutta ja heteronormatiivista parisuhde- ja perhejärjestystä. Kuitenkin tässä teoksessa tehdään näkyviksi nais- ja miessukupuolien nimeämisiä, ja sen vuoksi on tärkeää analysoida, miten näitä sukupuoliin liittyviä käsityksiä toistetaan ja toisaalta pyritään kyseenalaistamaan ja purkamaan.

Myös ikä kietoutuu yhteen muiden erojen, kansallisuuden ja etnisyyden sekä sukupuolen ja luokan, kanssa nostaen esiin intersektionaalisia kysymyksiä. Ikä on kuitenkin muihin verrattuna hieman erilainen ero, sillä se on vääjäämättömässä biologisessa muutoksessa. Se koskettaa tavalla tai toisella kaikkia ihmisiä: kaikki ovat jonkin ikäisiä, ja vuosien myötä oma kategorisointi muuttuu. Ikääntyminen on myös aina hyvin kontekstisidonnaista, sillä se saa erilaisia merkityksiä erilaisissa tilanteissa, ympäristöissä ja yhteiskunnissa. (Kivimäki 2017, 63–64.) Kun tarkastellaan ikää, kiinnostus kohdistuu usein (liian) vähään tai (liian) paljon ikään. Oletettu keski-ikäisyys jää yleensä analysoimatta, ja siten tämä työikäinen väestö muodostaa tietynlaisen hyvänä pidetyn toimijuuden, itsestään selvän taustan, johon verrattuna muut ikäkategoriat näyttävät puutteellisina. Toisaalta on esitetty argumentteja siitä, että ihmiset yksi-ikäistyvät lapsuuden loppuessa yhä varhemmin, nuoruuden pidentyessä ja varsinaisen vanhuuden lykkäytyessä. (mt., 63–64.)

Intersektionaalisesta näkökulmasta ikää on tutkittu lähinnä vanhoja naisia koskevien esimerkkien kautta. Ikään voi liittyä enemmän tai vähemmän piiloisia, syrjiviä käytäntöjä, esimerkiksi työelämässä: vanhempia ihmisiä ei kunnioiteta heidän elämäkokemuksensa perusteella eikä heidän asiantuntemuksellaan tunnu olevan käyttöä nopeasti muuttuvassa maailmassa. Ikäsyrjintään yhdistyy usein sukupuoli, sillä etenkin naisten vanhenemisen merkkejä pyritään yleensä monin tavoin estämään. Sukupuolen lisäksi ikäsyrjintään voi yhdistyä myös etnistä ja sosioekonomista syrjintää. Intersektionaalisella tarkastelulla voidaan osoittaa, miten syrjintä kasautuu: esimerkiksi etnisten vähemmistöryhmien ikääntyneitä naisia voidaan pitää jopa kolminkertaisesti haavoittuvaisina. (mt., 63–64.) Omassa tutkielmassani käsittelen konstruoituneita kategorioita lapsi ja aikuinen. Näen lapset ikään kuin vähemmistöryhmänä, joihin aikuiset käyttävät ylivaltaansa. (kts. Vanderbeck 2010, 39.)

Tutkielmassani keskityn siis kansallisuuteen, etnisyyteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään ja pohdin, miten ne vaikuttavat henkilöhahmon asemaan. Korostan, että kansallisuus, etnisuus, luokka, sukupuoli ja ikä ovat keskenään päällekkäisiä ja limittyviä tekijöitä, ja eri tilanteissa toiset tekijät painottuvat enemmän kuin toiset. Tiedostan myös, etteivät kansallisuus, luokka, sukupuoli tai ikä

ole tarkkarajaisia tai muuttumattomia sektioita – vaan itsessään muuttuvia ja moninaisia kategorioita.

Työni etenee niin, että ensimmäisessä käsittelyluvussa selvitän, minkälaisena romaanin kuvaama yhteiskunta ”ruotsalainen kansankoti”, asuinyhteisö Fridhem ja perhe näyttäytyvät kansallisuuden, etnisyyden, luokan, sukupuolen ja iän näkökulmasta. Koska kansallisuus, sukupuoli, etnisyys, luokka ja perhe ovat vahvasti tunteisiin liittyviä ilmiöitä (esim. Kivimäki & Rantonen 2010), luvussa kolme tutkin, mitä tunteita ne herättävät ja miten tunteet omalta osaltaan kietoutuvat valtasuhteisiin. Viimeisessä käsittelyluvussa erittelen niitä keinoja, joiden avulla teos purkaa kansallisuuteen, etnisyyteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään kytkeytyviä valtasuhteita.

2 TOISTETUT VALTASUHTEET

2.1 Toisen luokan kansalaisia

Sedan övade pappa sig på att prata svenska, han sa att vi bodde så pra nu. Suttio vem okk en alv kvatrat meter. Vi har ree rum och sök och ett stort haav allteles runtomkring hörnet. Se på utkiken! (*Svinalängorna* = Sv 12)

[Sitten isä harjoitteli puhumaan ruotsia, hän sanoi että me asuttiin så pra nu. Suttio vem okk en halv kvatraat meeter. Vi har ree rum okk sök okk et stuurt haav allteles kulman takana. See på utkiikken!]⁴ (*Sikalat* = Si 13)

Kimmo-isän toteamus kiteyttää hyvin sen ajatuksen, joka perheellä on Ruotsiin muutosta. Moilasan perheen tunnelma on odottava ja positiivinen, kun he ovat päässeet tutustumaan uuteen asuntoonsa Fridhemissä, ruotsalaisessa Ystadin kaupungin lähiössä, johon on rakennettu uusia taloja. Isä uskoo kaiken olevan nyt hyvin. Onhan heidän uudessa asunnossaan tilaa: kolme huonetta ja keittiö, meri kulman takana sekä upeat näköalat. Tässä luvussa tarkastelen, minkälaisena ruotsalainen yhteiskunta, ruotsalainen ”kansankoti”, näyttäytyy tässä romaanissa, ja pohdin, mitä sellaisia stereotyyppioita, jotka ylläpitävät sosiaalisesti tuotettuja valtasuhteita ja jotka ovat yleisiä vähemmistöjä, erityisesti ruotsinsuomalaisia kuvatessa, romaanin vähemmistön kuvauksessa toistetaan. Lisäksi tarkastelen, miten luokka, sukupuoli ja ikä kytkeytyvät kansallisuuden kertomiseen yhteiskunnan kontekstissa.

Moilasan perheen isä näkee Ruotsiin muuton olevan avain elintason nousuun ja parempaan elämään: ”[d]et är som att bo i riktigt utomlands att bo i Skåne sa han. Himlen är större. Blommorna längre. Ja allt växer mycket mer än i Finland.” (Sv 23) [kun asuu Skoonessa, niin se on kuin asuisi oikeasti ulkomailla. Taivas on isompi. Kukkat pidempiä. Niin, kaikki kasvaa paljon enemmän kuin Suomessa.] (Si 24) Ruotsiin muuttamisen uskotaan tarjoavan symbolisesti isomman taivaan: ne rajattomat mahdollisuudet, jotka kotimaassa jäivät tavoittamatta. Suomalaisten muutto Ruotsiin 1960-luvulla olikin juuri luokkaperustaista: useimmat suomalaiset saapuivat Ruotsiin paremman elintason ja parempien ansiomahdollisuuksien toivossa samaan aikaan, kun Suomessa kärsittiin työttömyydestä (Björklund 2012, 11; Korkiasaari & Tarkiainen 2000, 152). Syynä

⁴ Suomenokset: Katriina Savolainen (nyk. Huttunen) 2007.

siihen, miksi muutettiin juuri Ruotsiin, oli ensinnä se, että Ruotsi oli lähellä, joten sinne oli helppo muuttaa. Toiseksi monilla suomalaisilla oli myös tuttavuuksia ja sukulaisia siellä. Lisäksi Ruotsista oli helppo hankkia työpaikka ja asunto, ja jos siltä tuntui, Suomeen saattoi palata helposti. (Björklund 2012, 10–11.) Perheen äiti Aili on päättänyt jo lapsena rikkaiden perheiden ikkunoista sisään kurkkiessaan, että hän muuttaisi isona toiseen maahan, sellaiseen maahan, jossa olisi ruokaa ja sokeria pöydässä (Sv 34). Äiti asui lapsena sodan ajan Suomessa, jolloin kaikesta oli ollut pulaa. Suomalaisen ystävänsä Helmin kanssa he muistelevat surkeaa elämäänsä Suomessa, nälkää ja sitä, kuinka pieniä lapsia kuoli, ja sitä, kuinka Suomessa piti tehdä raskasta työtä ja pitkää työviikkoa.

Tänk ändå att vi slipper jobba på lördagar sa hon [Helmi]. – – Mamma sänkte rösten ytterligare, hon sa att här i Sverige bodde varje människa bra och att här svalt ingen. Vi bor i landet där hästarna och kaninerna äter förstklassiga äpplen och morötter sa hon. (Sv 31–33)

[Ajatella että nyt meidän ei tarvitse käydä lauantaisin töissä, hän [Helmi] sanoi. – – Äiti madalsi ääntään, hän sanoi, että täällä Ruotsissa joka iikka asui hyvin eikä kukaan nähnyt täällä nälkää. Me asutaan maassa jossa hevoset ja kaniinit syövät ensiluokkaisia omenoita ja porkkanoita, hän sanoi.] (Si 33–35)

Ruotsalainen yhteiskunta näyttäytyy perheelle, ainakin aluksi, unelmien kansankotina, missä kenelläkään ei ole hätää. Työolot ja -mahdollisuudet ovat paremmat kuin Suomessa, ja eläimillekin syötetään ensiluokkaista ruokaa, joten heidän ei tarvitse olla huolissaan siitä, että Ruotsissa ihmiset näkisivät nälkää. Romaanissa kuvatut odotukset elintason noususta tukevat ajatusta, että perhe on muuttanut Ruotsiin nimenomaan paremman sosioekonomisen aseman perässä. Romaani siis heijastelee todellista historiallista taustaa, mutta olennaisempaa on kuitenkin, millaista kertomusta yhteiskunnasta toistaa ja vahvistaa. Köyhyyden kokemus Suomessa ja rikkauden etsintä Ruotsista toistavat kertomusta siitä, että köyhät suomalaiset muuttavat Ruotsiin nimenomaan paremman elintason toivossa. Siten ruotsinsuomalaisen vähemmistön kuvaus romaanissa kytkeytyy jo heti romaanin alussa vahvasti luokkaan.

Suomen ja Ruotsin etniset taustat eroavat vain vähän toisistaan, mutta joissakin tilanteissa erot korostuvat. Suomalaisten etniseen taustaan on liittynyt Ruotsissa stereotyyppioita ja ennakkoluuloja, joita myös *Svinalängornassa* toistetaan. Moilasen perhe kohtaa ruotsalaisten ennakkoluulot heti Ystadin asuntotoimistoon astuessaan. Aili-äidin mukaan asuntotoimiston virkailija Britta Petersson nöyryyttää heitä lukemalla asuntoa ja asuinpaikkaa koskevat säännöt ääneen kaikkien kuullen

toimistossa. Äiti on ravoissaan virkailijan käytöksestä ja purkaa tuntojaan isälle. Äiti kokee virkailijan käytöksen nöyryyttävänä, sillä siihen sisältyy vihjauksia heidän etniseen taustaansa.

– Hon sa ju att vi måste rycka oss i kragen innan vi ens har gjort något!
– Och hon hälsade inte ens när vi kom, eller sa sitt ner eller någonting. – Och hon avkrävde ju ett nykterhetslöfte, hörde du inte det? Inte ens i Sverige får man avkräva människor några nykterhetslöften, vi blev ju behandlade som att vi var andra klassens människor eller något, fast hon aldrig hade sett oss förut. (Sv 16)

[– Se sanoi että meidän pitää ottaa itseämme niskasta kiinni ennen kuin me on edes tehty mitään! – Eikä se edes tervehtinyt kun me tultiin, ei pyytänyt istumaan tai mitään. – Ja se vaati heiltä raittiuslupauksen, etkö sinä sitä kuullut? Edes Ruotsissa ei saa vaatia ihmisiltä raittiuslupausta, meitähän kohdeltiin kuin toisen luokan kansalaisia, vaikka se ei ollut ikinä ennen nähnytkään meitä.] (Si 17–18)

Petersson huomauttaa myös perheen lemmikkikoirasta Terriestä ja sanoo, ettei se saa kaivella kukkapenkkejä. Äiti ajattelee tämänkin huomautuksen johtuvan heidän taustastaan: ”som att finska medborgare går ut med hunden i rabatterna” (Sv 17) [niin kuin Suomen kansalaiset päästäisivät koiransa kukkapenkkeihin] (Si 18). Teoksen kuvaus Ruotsiin siirtolaisaallon aikana muuttaneista suomalaisista siis toistaa sitä käsitystä, etteivät suomalaiset olleet kovin pidettyjä Ruotsissa (kts. esim. Björklund 2012, 16). Ruotsissa suomalaisiin suhtauduttiin ennakkoluuloisesti: heitä pidettiin ”finnjäveleinä”, tappelevina puukkojunkkareina, juopottelevina elintasopummeina ja toisen kastin porukkana (Huhtanen 12.5.2011). *Svinalängörnan* suomalaisperheiden kuvaukset eivät juuri pyri purkamaan näitä stereotypioita, vaan pikemminkin vahvistavat niitä: Leenan vanhemmilla on huomattavia ongelmia alkoholin kanssa samoin kuin Moilasten suomalaistaustaisen ystäväperheen isällä, Veikolla. Perheiden elämässä alkoholi liittyy vahvasti sekä arkeen että juhlaan. Arkena juodaan viiniä maitolaseista ja joululomallakin isä on humalassa. Myös suomalaisperheiden vähävaraisuus korostuu. Perheet saapuivat Ruotsiin paremman elintason toivossa ja saavat Ruotsin valtiolta erilaisia tukia, kuten asuntotukea, ja muuta köyhäinapua, mikä vahvistaa käsitystä suomalaisista ”elintasopummeista”. Lisäksi myös väkivalta on kiinteä osa perheen arkea, mikä toistaa käsitystä tappelevista suomalaisista.

Kansallisuuden ohella kieli on keskeinen etnisyyden merkittäjä. Ruotsi oli 1950–70-luvuilla etnisesti homogeeninen yhteiskunta, jossa suomen kieli ja kulttuuri olivat vieraita, ja suomalaisiin siirtolaisiin suhtauduttiinkin Ruotsissa maahanmuuttajina muiden joukossa. (Björklund 2012, 32.) Suomalaissiirtolaisten

vähäinen ruotsin kielen taito aiheutti sen, että he eristäytyivät valtaväestöstä ja hakeutuivat toistensa seuraan. Vanhastaan suomen kieltä ei myöskään arvostettu Ruotsissa, mikä lisäsi suomalaisten halua eristäytyä omaksi yhteisökseen. (Björklund 2012, 17.) *Svinalängornassa* kieltä ei kuitenkaan kuvata keskeisenä ongelmana, vaikka vanhempien huono ruotsin kielen taito vähän huvittaakin. Lapsilla sen sijaan ei esitetä olevan vaikeuksia kielten kanssa: he solmivat nopeasti ystävyysuhteita lähiön lasten kanssa. Toinen Leenan parhaista ystäväistä on ruotsalaistytö Åse, joka asuu äitinsä kanssa Fridhemissä. Leena tutustuu Åseen kotipihassa. Leena käy ruotsinkielistä Maria Munthen koulua, leikkii ja harrastaa, kuten muutkin ruotsalaislapset, perheen varallisuuden rajoissa. Vanhempien kielitaitoa Leena joskus häpeilee ja korjaa vanhempiensa huonoa ruotsia. Leenan mukaan hänen isänsä ei lausu niin hyvin ruotsia kuin hänen toisen parhaan ystävänsä Riitan isä Veikko, joka on asunut Ruotsissa jo sotalapsena. *Svinalängornassa* isän takelteleva ruotsin kielen taito tuodaan esille kirjoittamalla puhe suomalaisittain lausuttuna: ”– Mamma och jak har retan postat ut titningar, det är vint väter ute. Sätt er så ska ni vå pannukakka. – Pappa, kakka betyder bajs på finska. Det heter pannkaka – Ja ja, krattar päst som krattar sist.” (Sv 63) Yleisesti kielen voi katsoa olleen merkittävin eroa tuottava tekijä suomalaisten ja ruotsalaisten välillä, mutta myös kansallisuus itsessään erotti suomalaisia ruotsalaisista (Björklund 2012, 17). Ruotsissa suomalaiset elivät 1900-luvun puolivälissä pitkälti omissa oloissaan, ja he seurustelivat lähinnä keskenään. Suomalaiset myös keskittyivät samoille asuntoalueille ja työpaikoille, mikä edisti erkaantumista yhteiskunnasta entisestään. (Björklund 2012, 33.) Vaikka huono kielitaito ei näyttäydykään teoksessa merkittävänä eroa tuottavana seikkana, myös *Svinalängornassa* voi huomata, että suomalainen Moilasan perhe viihtyy parhaiten muiden suomalaisten kanssa. Heidän läheisimmäksi kontaktikseen Ystadissa tulee suomalainen Veikon ja Helmin perhe.

Det fanns nästan inga utlänningar i Ystad. Helmi och mamma träffade varandra vid den lilla dammen bakom sporthallen när de var ute och gick med barnen. Helmi hörde att mamma pratade finska med oss. Sedan firade vi jul tillsammans. – – Mamma och Helmi blev bästa vänner. De pratades vid varje dag. (Sv 29)

[Ystadissa ei ollut paljon ollenkaan ulkomaalaisia. Helmi ja äiti tapasivat toisensa pienellä lammella urheiluhallin takana, kun he olivat ulkona lastensa kanssa. Helmi kuuli että äiti puhui meille suomea. Sitten me vietettiin joulua yhdessä. – – Äidistä ja Helmistä tuli parhaat ystävät. He juttelivat keskenään joka päivä.] (Si 30)

Se, että Ystadissa ei ole paljoa muita ulkomaalaisia, yhdistää perheitä vielä enemmän toisiinsa. Moilasan perhe sekä Helmin ja Veikon perhe viettävät paljon aikaa

toistensa kanssa, ja myös joulua vietetään yhdessä. Moilasten voi katsoa haketuvan mielellään samaan porukaan suomalaisten kanssa, vaikka he ovat tekemisissä myös ruotsalaisten ja muun maalaisten kanssa. Sen, että suomalaiset liikkuvat yksissä porukoissa, voi katsoa alentavan perheen asemaa, sillä heidän on tällöin vaikeampi integroitua ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Kansallisuuden ja etnisen taustan lisäksi myös virallinen kansalaisuus vaikuttaa yhteiskunnalliseen kuulumiseen: sen merkitys tulee teoksessa esille, kun puhutaan yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja kuulumisesta. Suomen kansalaiset eivät nimittäin saa äänestää.

Pelkkä etninen tausta ja kansallisuus eivät kuitenkaan tee Moilasen perheestä ”toisen luokan kansalaisia”, vaan siihen vaikuttaa myös yhteiskuntaluokka. Kuten jo edellä toin esiin, suomalaisiin kytkeytyi stereotypia ”elintasopummeista”, ja tätä näkökulmaa myös *Svinalängornassa* toistetaan. Suurin osa sekä suomalaisista siirtolaisista että muistakin maista tulleista siirtolaisista Ruotsissa kuului työväenluokkaan. Suomalaiset siirtolaiset olivat taustaltaan usein maa- ja metsätaloudesta elantonsa saaneita syrjäseutujen asukkeja, joilta suomalaisen yhteiskunnan modernisaatio ja talouden rakennemuutos olivat vieneet toimeentulon. (Björklund 2012, 16.) Myös Moilasen perheen voi katsoa kuuluvan Ruotsissa työväenluokkaan. Fridhemin lähiö Ystadissa on selvästi alempien yhteiskuntaluokkien asuinalue, joten myös alueellista segregatiota on nähtävissä romaanin kuvaamassa yhteiskunnassa. Asuinalue onkin yksi tämän ajan luokan merkittävistä (Skeggs 2014, 50). Seuraavassa alaluvussa keskityn tarkastelemaan tarkemmin Fridhemin lähiötä alempia yhteiskuntaluokkia kuvaamana miljöönä. Vaikka romaanin alku sisältää paljon toivetta siitä, että kaikki järjestyy, perheen vähävaraisuus tulee kuitenkin esille jo teoksen alussa. Muuton jälkeen isä hankkii asuntoon kalusteita, kuten ruokailuryhmän, nojatuolit ja sohvan. Hankitut kalusteet ovat käytettyjä, eri paria ja vähän romuja, ja kalusteet muutetaan uuteen asuntoon isän pyörän selässä.

Kansallisuuden ja yhteiskuntaluokan lisäksi myös sukupuoli ja naisten näkymätön asema yhteiskunnassa tulevat esille *Svinalängornassa*. Aili-äidin mukaan naisia ei näy missään mediassa. Hän kuuntelee usein radiota ja toteaa:

– – det är bara män, det är männen som flygkapare, män som krigar och män som bygger dammar. I teve och i tidningarna är det också bara män. Går det verkligen inte att hitta fler intressanta kvinnor? (Sv 71)

[Ja aina vain pelkkiä miehiä, miehet kaappaavat lentokoneita, miehet sotivat ja miehet rakentavat patoja. Telkkarissa ja sanomalehdissäkin on vain miehiä. Eikö sieltä tosiaan löydy useampia mielenkiintoisia naisia?] (Si 76–77)

Naisen asema *Svinalängornan* kuvaamassa yhteiskunnassa näyttää olevan vain kotona julkisen median sijaan. Naisten ja miesten asemat *Svinalängornan* kuvaamassa yhteiskunnassa näkyvätkin erityisesti jakautuneina töinä. Isä saa työtä tehtaalta, Askelma-hankkeesta, hitsarina. Äidillä on vastuu kodinhoitamisesta, mutta sen oheen löytyy pieniä palkkatöitä, kuten tiskaamista ja siivousta.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen myös lapset vaikuttavat olevan kovin yksin ja näkymättömiä. Moilasen perheen kohtaamiin ongelmiin ei viranomaisten taholta puututa kovin varhaisessa vaiheessa tai tehokkaasti. Ryyppyputkiä aikana lapset yrittävät hakea apua sekä naapureilta että myös esimerkiksi viranomaisilta, lääkäriltä ja poliisilta, mutta kaikki koulua myöten tuntuvat olevan voimattomia vanhempien edessä, eikä perheen tilanteeseen puututa kuin vasta ihan romaanin lopulla. Vastuunkanto perheen arjesta jää pitkälti perheen lapsille.

Jag höll ordning på allt som låg snett fast magistern sa att jag inte behövde det. Mamma och pappa blev kallade till föräldrasamtal. – – Veckorna gick, månaderna, ingen verkade hinna anmäla oss. (Sv 177–178)

[Minä pidin kaiken järjestyksessä vaikka maikka sanoi että ei minun olisi tarvinnut. Äiti ja isä kutsuttiin koululle puhutteluun. – – Viikot kuluivat, kuukaudet, kukaan ei tuntunut ehtivän tehdä meistä ilmoitusta.] (Si 192–193)

Todellisuus tulee nopeasti vastaan, kun vanhempien alkoholi-ongelmat ja raha-huolet alkavat piinata perhettä. Leenakin alkaa huomata, miten varallisuus vaikuttaa ihmisten elämään. Ruotsalainen perheidylli särkyä räjähtäen, ja sen mukana särkyvät myös unelmat paremmasta tulevaisuudesta ja elintasosta.

Intersektionaalinen tarkastelu ja kansallisuuden ja etnisyyden, luokan, sukupuolen ja iän kategorioiden huomioiminen auttaa näkemään yhteiskunnassa moninkertaisesti syrjityt subjektit ja ymmärtämään valtasuhteiden monimutkaisuutta. *Svinalängornassa* kuvattu yhteiskunta näyttäytyy aluksi idyllisenä, perheellä on aluksi kovat odotukset Ruotsissa asumisesta ja elintason noususta, mutta vähitellen perhe kohtaa myös ongelmia. Suomalaisperheiden ”toisen luokan kansalaisiksi” leimautumiseen vaikuttaa jo pelkkä virallinen kansalaisuus, sillä heillä ei ole äänioikeutta, ja siten heillä on vain rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa Ruotsissa. Kansallinen ja etninen tausta vaikuttavat kuitenkin suomalaisperheiden asemaan yhteiskunnassa laajemmin. Teoksessa toistetaan käsityksiä suomalaisista Ruotsissa: heidän kansalliseen ja etniseen taustaansa suhtaudutaan ennakkoluuloisesti, ja siihen liittyvät stereotypiat, kuten alkoholismi ja heikko kielitaito, korostuvat.

Ruotsinsuomalaisuus kytkeytyy jo lähtökohtaisesti työväenluokkaiseen identiteettiin ja alempiluokkaisuuteen, sillä teoksesta käy ilmi, että Moilasen perhe on muuttanut Ruotsiin paremman elintason perässä. Kun otetaan huomioon kansallisuuden ja etnisyyden lisäksi myös luokan kategoria huomataan, että ruotsalaisessa yhteiskunnassa suomalaisten asemaan kietoutuu merkitsevästi myös luokka-asema: suomalaisperheiden alistettu asema konkretisoituu syrjivinä ennakkoluuloina ja keskittymisenä tietyille asuinalueelle Fridhemiin. Naiset puolestaan ovat vielä sukupuolensa vuoksi moninkertaisesti alistettuja subjekteja, kun heillä on rajatut mahdollisuudet toimia miesvaltaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä, romaanin kuvaamassa yhteiskunnassa sukupuolten eriarvoisuus konkretisoituu naisten näkymättömyytenä mediassa, radiossa, televisiossa ja sanomalehdissä sekä jakautuneina miesten ja naisten töinä. Keskeistä naisten kohdalla on siis osallistua yhteiskunnan toimintaan ensisijaisesti vaimona ja äitinä. Tämän lisäksi lapset ovat vielä vanhempiaankin heikommassa asemassa mitä tulee yhteiskunnalliseen asemaan, kun heidän avunhuutonsa kaikuivat tyhjyyteen. Lapset jäävät yhteiskunnassa kokonaan näkymättömiksi, kun viranomaisilla on vain rajalliset mahdollisuudet puuttua lasten kaltoinkohteluun.

2.2 Työväenluokan arkea Fridhemissä

Vad fan tror hon, att vi är svin eller något. (Sv 17)

[Mitä helvettiä se kuvittelee, luuleeko se että me ollaan sikoja.] (Si 19)

Moilasen perhe asuu lähiössä nimeltä Fridhem. Aluetta kutsutaan pilkallisesti myös sikaloiksi. Tässä luvussa keskityn tämän asuinlähiön kuvaukseen ja pohdin, millaisena asuinpaikkana lähiö näyttäytyy ja millaista kuvaa siinä tuotetaan ja toistetaan työväenluokkaisesta elämästä. Pohdin, millä tavalla kansallisuus, sukupuoli ja ikä kietoutuvat luokan kuvaukseen ja miten ne vaikuttavat yksilön asemaan yhteisössä.

Fridhem on selkeästi alempien yhteiskuntaluokkien asuinalue, ja siellä asuu niin Suomesta kuin muista maista muuttaneiden lisäksi alimpiin sosiaaliluokkiin kuuluvia ruotsalaisia. Romaanissa Fridhemiä kuvataan seuraavasti:

Överallt bodde det mammor och pappor och barn. Fridhem hade blivit proppfullt sa mamma. I de små lägenheterna bodde det ensamma människor och gamla farbröder och tanter. – – Det kom och gick folk hela tiden, trappdörren smällde och locket till sopnedkastet öppnades och slogs igen. (Sv 26)

[Joka puolella asui äitejä ja isiä ja lapsia. Meidän äiti sanoi että Fridhem oli täpötäynnä. Pienissä asunnoissa asui yksinäisiä ihmisiä ja vanhoja setiä ja tätejä. – – Ihmisiä tuli ja meni koko ajan, rappukäytävän ovi kävi ja jätekuilun kansi paukkui.] (Si 27)

Kirjan nimi, *Svinalängorna* (suom. *Sikalat*), viittaa siis nimeen, jolla Fridhemin asuinlähiötä kutsutaan muualla Ystadissa. Koska Fridhem on kuvattu kerrostalolähiönä, jossa asuu paljon köyhiä ja muualta Ruotsiin muuttaneita, alemmat yhteiskuntaluokat rinnastetaan tämän nimityksen myötä sikoihin. Nimityksen voi katsoa pilkkaavan ja asettavan Fridhemin ja sen asukkaat kyseenalaiseen valoon. Tällainen eläimiin rinnastaminen on ollut tyypillistä erityisesti groteskin perinteessä (Auerbach 1992, 77; Riikonen 1999, 41). Groteskissa korostetaan nimenomaan epäinhimillisyyttä ja ihmisten käytös saa usein vastenmielisiä piirteitä (Riikonen 1999, 47). Sikoja pidetään tyypillisesti epäpuhtaina ja epäsiisteinä eläiminä, ja sikaloita pidetään puolestaan likaisina ja haisevina paikkoina. Jussi Ojajärvi (2016, 124) käyttää alempia yhteiskuntaluokkia kuvaavaa kirjallisuutta koskevassa tutkimuksessaan Mary Douglasin termiä ”likainen luokka”, jolla hän tarkoittaa sitä, että teksteissä alemmat luokat kytketään usein likaan ja saastaan sekä karskiin kieleen. Alaluokkaa on usein kuvattu laiskoina ja hyödyttöminä ihmisinä, jotka juovat liikaa, saavat liikaa lapsia ja ovat moraalisesti ala-arvoisia (Mäkinen 2016, 258).

Svinalängörnassa alueen nimittäminen sikaloiksi merkitsee ennen kaikkea eron tekemisen prosessia. Tällä nimityksellä ylemmät luokat haluavat tehdä eron siellä asuviin alempiluokkaiseen ”toisiin”. Alemmat luokat nähdään uhkana saastuttaa ja tartuttaa myös ylemmät luokat (vrt. Lappalainen 1999, 123). Alaluokan mieltämisellä likaiseksi on pitkä perinne Suomen kirjallisuudessa. Se tuli esille jo 1800-luvulla realismin ja naturalismin aikana, esimerkiksi Ina Langen teoksessa *Sämre folk* (1885), jossa selvästikin kytketään lika ja alaluokka toisiinsa. Teoksessa alaluokkainen Kajsa-äiti yrittää epätoivoisesti siivota pois ympäriltään jotakin, mitä hän ei onnistu pesemään pois: näkemystä alemmista yhteiskuntaluokista ”huonompana väkenä”. (Lappalainen 1999, 123.) Lian siivoaminen on myös *Svinalängörnassa* keskeisessä osassa, ja siivouksen voi nähdä vastalauseena sille, että lähiö leimataan sikalaksi, alempien yhteiskuntaluokkien asuinpaikaksi. Luokan lisäksi lian ja siivoamisen symboliikka kytkeytyy myös sukupuoleen (tästä lisää luvussa 2.3) sekä moraaliseen puhdistautumiseen vanhempien ryyppyputkien jälkeen (tästä luvussa 3.2). Ironista on, että romaanissa ryyppyputkien aikana asuinlähiö näyttäytyykin juuri likaisena ja haisevana paikkana, jossa aikuiset juovat liikaa ja

käyttäytyvät hävyttömästi. Tällöin myös lähion virallinen nimi, Fridhem, muuttuu hyvin ironiseksi. Ruotsin kielen sana frid, merkitsee rauhaa, hiljaisuutta, harmoniaa tai tyyneyttä. Fridhem näyttäytyy teoksessa kuitenkin kaikkena muuna kuin rauhan kotina.

Luokkaero Fridhemin asukkaiden ja muiden kaupunkilaisten välillä käy teoksessa ilmi selkeästi. Koulussa ja harrastusten parissa Leena alkaa ymmärtää, miten varallisuus vaikuttaa elämään: uintikavereilla on hienommat uimapuvut, ja yhden koulukaverin kotoa löytyy jopa uima-allas. Eräs merkittävä tapahtuma onkin, kun Leena menee luokkakaverinsa Bo-Peterin syntymäpäiville. Bo-Peter asuu perheineen uudella asuntoalueella, kaukana Fridhemistä:

De hade två garage, två bilar, en undervåning, en mellanvåning och övervåningen och en källare. Fridhemsbarnen hade sällan anledning att gå ditt. De gånger vi gästade villor eller bättre bostadsrättshem var just vid sådana här tillfällen då det ordnades en födelsedagsfest. (Sv 179)

[Heillä oli kaksi autotallia, kaksi autoa, alakerta, asuinkerros ja yläkerta ja kellari. Fridhemin lapsilla oli harvoin syytä käydä siellä. Yleensä me päästiin käymään omakotitaloissa tai paremmissa asumisoikeuskodeissa nimenomaan syntymäpäivillä.] (Si 194–195)

Fridhemin lapset ovat tottuneet vaatimattomiin oloihin, ja hienoissa omakotitaloissa kyläily on heille harvinaista hupia. Teoksessa tuodaan voimakkaasti esille varallisuuserot, kun siinä verrataan Fridhemin vaatimatonta elämää keskiluokkaiseen hyväosaisten unelmaelämään. Työväenluokka näyttäytyy näin alisteisena keskiluokkaiselle elämälle. Tämä työväenluokan alisteinen asema tulee romaanissa hyvin esille myös kohtauksessa, jossa Leena kuvaa Kimmo-isän ja tämän pomon Stenin kohtaamista. Sten seurustelee Moilasten naapurissa asuvan Åsen äidin Inga-Lillin kanssa, ja joskus, kun Sten on Åsen kotona yötä, he osuvat Leenan isän kanssa samaan aikaan tupakalle vierekkäisille parvekkeille: ”Jag tyckte inte om att pappa pratade så tyst när han pratade med Sten. Han såg ut som att han hade svansen mellan benen. Som Terrie när han var rädd.” (Sv 54) [En tykännyt siitä että isä puhui niin hiljaa kuin silloin kun hän jutteli Stenin kanssa. Hän oli sen näköinen että hänellä oli häntä koipien välissä. Niin kuin Terriellä silloin kun sitä pelotti.] (Si 57–58) Leena vertaa työväenluokkaisen isänsä ja keskiluokkaisen Stenin suhdetta koiran ja ihmisen väliseen valtasuhteeseen nostaessaan esimerkiksi perheen lemmikkikoiran Terrien.

Kansallinen ja etninen tausta ei näytä muodostuvan merkitykselliseksi Fridhemin sisällä: vanhempien ”ryyppyjuhlissa” juhlii niin puolalaisia, tšekkiläisiä kuin ruotsalaisiakin, joilla on niin ikään ongelmia alkoholin kanssa.

Svinalängornassa alkoholi- ja rahaongelmat sekä väkivalta näyttäytyvätkin enimmäkseen alempien yhteiskuntaluokkien ongelmana eivätkä vain suomalaisten ongelmana. Myös Leenan ruotsalaisen ystävän, Åsen, perheen arkea värittävät sekä rahahuolet että Åsen äidin Inga-Lillin ja isäpuolen Stenin alkoholin liikakäyttö. Leena sanoo, että ”Åse var nästan den enda jag kände som inte hade en pappa som söp. Men hennes mamma brukade vara full så det jämnade ut sig.” (Sv 49) [Åse oli melkein ainoa tuntemani lapsi jonka isä ei ryyppänyt. Mutta hänen äitinsä oli usein humalassa, joten se meni tasan.] (Si 52) Kansallisuus aiheuttaa kuitenkin naapurustossa tunteita, kuten häpeää, jota käsittelen tutkielmani kolmannessa luvussa.

Fridhemin perheissä työt jakautuvat sukupuolen mukaan: miehet käyvät ansiotyössä, ja naisilla on vastuu kodinhoidosta. Kuten moni muukin Fridhemin lähiössä asuva, myös Moilasan perheen isä työskentelee tehtaassa, alempien yhteiskuntaluokkien suojatyöpaikassa, josta ei voi saada potkuja ja jossa palkka juoksee (Sv 50). Äidillä on puolestaan vastuu kodinhoidosta, mutta sen lisäksi hän tekee kuitenkin erilaisia töitä, kuten jakaa aamulehtiä ja tiskaa Hotel Continentalissa, Contanissa ja Vårdshusetissa (Sv 29).

Lasten asema Fridhemissä on lohduton. Monilla vanhemmilla on taloudellisia vaikeuksia ja sen lisäksi runsasta päihteiden käyttöä. Sen vuoksi lapset ovat usein oman onnensa nojassa ja joutuvat näkemään nälkää. Muut aikuiset eivät koe velvollisuudekseen puuttua lasten asemaan, vaan tilanne näyttäytyy asiana, johon ei voi vaikuttaa. Lapset ovat vanhempiensa armoilla ja koettavat selviytyä arjesta keskenään parempia päiviä odottaen.

Kerrostalolähiö Fridhemin kuvauksessa keskeisintä on yhteiskuntaluokan kuvaus. Lähiön kuvaus asettuu osaksi työväenluokkaista perinnettä toistaen työväenluokkaisen kirjallisuuden piirteitä. *Svinalängornassa* alkoholi- ja rahaongelmat kuvataan yhteiskuntaluokan ja asuinyhteisön ongelmina, ja tämä toistaa käsitystä työväenluokan sivistymättömyydestä ja likaisuudesta. Teoksessa tehdään vertailua työväenluokkaisen ja keskiluokkaisen elämän välillä ja tuodaan ilmi, että yhteiskuntaluokalla ja varallisuudella on keskeinen merkitys henkilöhahmojen asemaan yhteiskunnassa. Lähiö näyttäytyy kuitenkin eräänlaisena perheenkaltaisena yhteisönä, jossa suomalaiset ovat ”samaa ryhmää” muiden maahanmuuttajien ja alimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ruotsalaisten kanssa, ja siten kansallisuuden merkitys ei korostu asuinyhteisön kuvauksessa. Sukupuolen kategorian huomioiminen yhdessä luokan kanssa tuo esiin yhteisön sisäisen hierarkian, joka konkretisoituu miesten taloudellisena vastuuna ansiotyössä ja naisten

vastuuna kodista ja perheestä huolehtimisessa. Naisilla on myös heikommät mahdollisuudet kivuta eteenpäin luokkahierarkiassa, koska heillä ei ole samoja mahdollisuuksia ansiotyöhön kuin miehillä tai keskiluokkaan kuuluvilla naisilla. Lasten riippuvainen suhde vanhempiin asettaa heidät huonoimpaan asemaan myös asuinyhteisössä: heillä on jo luokkansa puolesta eri lähtökohdat elämään kuin muilla eikä heillä ole ikänsäkään puolesta mahdollisuutta vaikuttaa asemaansa.

2.3 Koti ja perhe vallan näyttämönä

Svinälängornassa tapahtumat sijoittuvat pääosin kotiin. Tässä luvussa pohdin kansallisuuden ja etnisyyden, luokan, sukupuolen ja iän merkityksiä kotona ja perheessä. Keskeisiä kysymyksiäni ovat: Millaisena valtasuhteiden näyttämönä koti ja perhe *Svinälängornassa* näyttäytyvät? Miten kansallisuus, sukupuoli, luokka ja ikä kietoutuvat kodin kuvaukseen?

Moilasan perheen arki on hyvin vaatimatonta. Isä hakee eilistä leipää leipomosta, äiti venyttää penniä ja taikoo ruokaa melkein tyhjästä. Välillä, kun perheellä on rahaa, ruoaksi saa myös salaattia ja hedelmiä. Toisinaan sunnuntaisin ”mestarikokki” isä tekee broileria, paistia tai currykanaa. Rahat riittävät juuri ja juuri perustarpeisiin, mutta ylimääräistä ei ole: ”När sådant som en egen bil eller ett eget hus eller sommarstuga kom på tal skrattade både mamma och pappa. Det lät som att skattet kom från högt-uppe-i-halsen och inte långt-nere-från-magen. Sånt ska vi inte ens tänka på sa mamma.” (Sv 70) [Kun puheeksi tuli oma auto tai oma talo tai kesämökki, äiti ja isä nauroivat. Kuulosti siltä että se nauru tuli vain kurkusta eikä mahan pohjasta. Sellaista me ei edes ajatella, äiti sanoi.] (Si 75) Äiti yrittää kuitenkin luoda uskoa lapsiin: ”Vi kan vara glada att vi har ett tätt tak över huvudet. Och det är ingen idé att sörja sa hon. Det är som det är.” (Sv 70) [Me saadaan olla iloisia että meillä on katto pään päällä. Eikä sitä kannata surra, hän sanoi. Asia on niin kuin se on.] (Si 75) Luokka ja köyhyys näyttäytyvät vanhemmille annettuna asemana, johon ei voi vaikuttaa. Toiset vain ovat köyhiä, toiset rikkaita. Perheellä ei ole varaa uusiin vaatteisiin, vaan niitä saadaan käytettyinä ja lahjoituksina hyväntekeväisyydestä, Riitan perheeltä tai lähetyksinä Suomesta.

Loma-aikanakaan perheen ei ole mahdollistaa matkustaa minnekään, edes Suomeen sukulaisia tapaamaan: ”Vi har inte råd, somliga har råd att åka till månen men vi har inte ens råd att åka till Finland och hälsa på mummi.” (Sv 64) [Meillä ei ole varaa, toisilla on varaa käydä Kuussa mutta meillä ei ole varaa lähteä

edes Suomeen katsomaan mummia.] (Si 69) Suomen-lomiin ei ole varaa, sillä lomiin varatut rahat kuluvat useimmiten viinaan.

Kerran koko perhe pääsee kuitenkin yhdessä Suomeen. Suomenlomalle lähtiessään vanhemmilla on halu näyttää omille vanhemmilleen, että perheellä menee Ruotsissa hyvin ja että perheen elintaso on kohdillaan. Isä laittaa päälleen suomalaisen puvun prässihousuineen, äiti puolestaan aikoo käydä kampaajalla ja haluaisi myös laihduttaa kaksikymmentä kiloa. Suomessa perhe käy tervehtimässä äidin äitiä Kokkolan mummia ja isän äitiä Helsingin mummia. Leena huomaa, että Kokkolan mummin luona on paljon köyhempää, kuin hän luuli. Leenan mukaan kenelläkään koko Fridhemissä ole yhtä köyhää. Leenan yllätykseksi alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvalla Kokkolan mummilla on vain yksi pieni huone ja pikkuriikkinen keittiö. Tarpeetkin pitää hoitaa naapureiden kanssa yhteisessä ulkokäymälässä. Sen sijaan Helsingin mummi on paljon rikkaampi, häntä voi pitää keskiluokkaan kuuluvana rouvana. Hän asuu keskikaupungilla kivitalossa. Hänen talossaan huoneet ovat isoja ja asunnon korkeassa katossa roikkuu kristallilamppu. Isoäitiensä kautta Leena ymmärtää ensi kertaa, että on olemassa sekä köyhiä ja rikkaita ihmisiä.

Leena harrastaa uintia ja menestyykin siinä, mutta varallisuus asettaa kuitenkin lapsia eri lähtöviivoille. Leena alkaakin vähitellen huomata, miten varallisuus vaikuttaa hänen elämäänsä vertaillessaan omaa vanhaa uimapukuaan suuresti ihailemansa uintitoverin, Monican, pukuun:

Hon hade precis en sådan baddräkt jag önskade mig. Monica simmade som ett spjut, baddräkten hann inte ens bli blöt. Jag simmade in en mörkblå gymnastikdräkt som mamma hade hittat i Rådhuskällaren och som hon sa fick duga så länge. Den klibbade mot kroppen och blev tung där bak. (Sv 162–163)

[Hänellä oli juuri sellainen uimapuku jota toivoin itselleni. Monica ui kuin nuoli, uimapuku ei ehtinyt edes kastua. Minä uin tummansinisessä voimistelupuvussa jonka äiti oli löytänyt raatihuoneen kellarista, se sai kuulemma kelvata toistaiseksi. Se takertui vartaloon ja muuttui painavaksi takapuolesta.] (Si 176)

Sukupuolen merkitys tulee romaanissa esiin erityisesti perheissä. Romaanissa kuvatuissa perheissä naisilla on miehiä huonompi asema erityisesti siksi, että he ovat taloudellisesti riippuvaisia miehistään. Moilasten kotona myös kotityöt jakautuvat perinteisiksi naisten- ja miestentöiksi. Isän tehtävä on hommata kotiin tavaroita ja käydä ansiotöissä, missä hän käy aina kun käy, kun taas äiti hoitaa suuren osan kotitöistä. Toisinaan isä kuitenkin kokkailee kotona ja osallistuu siivoukseenkin. Isän mukaan äiti on ”hemmavru”, kotirouva, vaikka äiti jaskaakin lehtiä ja toimii tiskarina

kotitöiden lisäksi. Riitan äiti Helmi työskentelee postissa, ja sen lisäksi hän tekee vielä pimeästi siivoustyötä ravintolassa. Riitan isä Veikko on puolestaan harvoin selvin päin, ja vastuu perheestä ja kodista jääkin enimmäkseen perheen äidille, Helmille.

Jo heti romaanin alussa käy ilmi, että naisen paikka on kotona ja että siivoaminen on naisten tärkeä tehtävä. Perheen muuttaessa uuteen asuntoon Fridhemiin Aili-äiti kiinnittääkin asuntoa tarkastellessaan erityisistä huomiota siihen, miten kodinhoitoon liittyvät asiat helpottuvat.

Jag hade aldrig sett mamma så glad, hon pratade högt om allt vi såg. Första våningen, det är praktiskt sa hon när hon satte nyckeln i dörren. Men titta vilken fin hall, här kan vi hänga av oss kläderna och allting. Kom barn, vi går ut på balkongen först. Men har ni sett, oj vilken stor balkong, här kan du Sakari sova middag. – – Mamma vred på kranen i köket. Både varmt och kallt vatten, äntligen sa hon. Äntligen äntligen. Hon tog med handen över diskbänken, inte en repa. Den är alldeles alldeles ny den också. Och har ni sett vilket fint kakel och vilket stort kylskåp och vilken fin spis vi får? – – Sedan öppnade hon ett högt smalt skåp, tänk sa hon, här finns ett helt skåp som man bara ska ha städgrejer i. Nu måste pappa fixa en dammsugare. Vi fortsatte in i badrummet. Badkar och badrumsskåp. Vask och torkskåp. Det fanns varmt vatten i kranen där inne också. – – Bakom dörren fanns toaletten. Äntligen sa mamma, äntligen en inomhustoalett. – – Plastmattor på golvet var bra, för det var lättstädat. (Sv 13–14)

[En ollut ikinä nähnyt äiti yhtä iloisena, hän puhui kovalla äänellä kaikesta mitä me nähtiin. Ensimmäinen kerros, se on käytännöllistä, hän sanoi kun työnsi avaimen lukkoon. Katsokaa, miten hieno eteinen, tähän me voidaan ripustaa vaatteet ja kaikki. Mutta onkos näin isoa parvekettä ennen nähty, täällä sinä Sakari voit nukkua päiväunet. – – Äiti väänsi keittiön hanaa. Sekä kuumaa että kylmää vettä, vihdoinkin, hän sanoi. Vihdoinkin vihdoinkin. Hän silitti kädellään tiskipöytää, ei naarmun naarmua. Sekin on ihan uusi. Ja katso miten hienot valkeat kaakelit ja miten iso jääkaappi ja miten hieno liesi me saadaan. Sitten hän avasi allaskaapin oven ja kysyi oliko me nähty miten monta keittiönkaappia täällä oli. – – Sitten hän avasi korkean kapean kaapin, ajatella, hän sanoi tässä on kokonainen kaappi vain siivousvälineitä varten. Nyt isän täytyy hommata meille pölynimuri. Me jatkettiin matkaa kylpyhuoneeseen. Kylpyamme ja peilikaappi. Pesuallas ja kuivatuskaappi. Täälläkin tuli hanasta kuumaa vettä. – – Oven takana oli vessa. Vihdoinkin, äiti sanoi, vihdoinkin sisävessa. – – Muovimatot olivat hyvät lattialla, niitä oli helppo siivota.] (Si 14–15)

Äiti kiinnittää huomiota asunnon käytännöllisyyteen ja siisteyteen. Uudessa asunnossa on vanhaan asuntoon verrattuna hienouksia, kuten hana, josta tulee kylmää ja kuumaa vettä, sekä kylpyamme, peilikaappi ja sisävessa. Kodissa on paljon säilytystilaa, uudet kodinkoneet ja jopa oma kaappi siivoustarvikkeille sekä muovimatto, joka on helppo siivota. Perheen isäkin toteaa, että tässä asunnossa

kaikki tulee helpommaksi äidille (Sv 21).

Siivoaminen onkin *Svinalängornassa* keskeistä. Sen lisäksi, että luokkaan ja alkoholismiin liittyvää likaa siivotaan pois (luvut 2.2 ja 3.2), teoksessa tuodaan useassa kohdassa esille, että siisteydestä ja kodista huolehtiminen on erityisesti naisen elämässä keskeistä jo pienestä pitäen ja että nimenomaan tyttöjen on opittava siivoamaan hyvin jo nuorena. Åsen isosisko, Karin, opettaakin Leenaa ja Åsea siivoamaan. Hän opastaa tyttöjä muun muassa imuroinnissa ja ikkunanpesussa, samoin kuin Åsen isäpuoli Sten, joka kokee pakkomielteistä tarvetta opettaa tytöille siivousta, tiskausta ja silittämistä lauantai-iltanakin. Leena saa myös siivoukseen liittyvää vastuuta jo pienenä, kun hän huolehtii Helmin ja Veikon perheen talosta sillä aikaa, kun perhe on Suomessa sukuloimassa. Helmi on ylpeä siitä, miten Leena oli laittanut paikat kuntoon heidän lomansa aikana, ja toteaa Leenalle, että tämä voisi saada siivousalalta, mitä työtä hän vain tahtoi. Leena ja Riitta auttavatkin Helmiä myös ravintolan siivoustöissä. Siivoaminen ja kodista huolehtiminen kytkeytyvät romaanissa siis vahvasti yhteen sukupuolen kanssa. Näin romaanissa hahmottuu käsitys siitä, että naisen tärkein tehtävä on huolehtia kodista ja perheestä.

Vielä voimakkaammin patriarkaalinen sukupuolijärjestys tulee esille romaanissa väkivallan kuvauksessa. Alakosken romaanin kohdalla voi hyvin puhua alistetuista naisista ja lapsista, sillä teoksessa kuvataan Moilasen perheen Aili-äidin ja lasten arkea erittäin raadollisena, kun väkivallan uhka on koko ajan läsnä. Äidin ja isän väliset tappelut ovat Moilasilla arkipäivää, ja myös lapset saavat tämän tästä korvapuusteja huonosta käytöksestä. Väkivalta onkin yksi alue, jossa sukupuolta tuotetaan. Vaimojaan pahoinpidellessään ja rangaistessaan näitä omien tulkintojensa mukaan sopimattomista, luvattomista teoista, sanoista, ajatuksista miehet asettuvat symbolisesti Jumalan asemaan, elämän ja kuoleman hallitsijoiksi. Jos fyysinen ja psyykinen hallinta koetaan kiihottavana, väkivalta ilmenee paitsi pahoinpitelynä myös raiskauksena. Kristillisessä kuvastossa nainen on sekä puhtauden että lian ja pahuuden kantaja, minkä vuoksi naiseuden kontrolli (väkivalta) on tuon lian loputonta siivoamista. (Koivunen 1996, 59–60.) Kerran, kun Leena on Åsen luona naapurissa yötä, hän herää keskellä yötä seinän takaa kotoa kuuluviin tappelun ääniin.

– Slåss de, slåss din pappa?

– Ja, han slår henne nog blodig.

– Gör han, varför det?

– Ibland. Det beror på om hon förtjänar det, tyst, vi måste lyssna.

– – Mamma skrek till. Det kom flera dunsande ljud på följd. Jag fick kramp i magen och började gråta. Jag reste mig upp för att springs hem.
(Sv 129)

- [– Tappelevatko ne, tappeleeko isäsi?
 - Joo, isä hakkaa äidin verille.
 - Lyökö isäsi äitiäsi, minkä takia?
 - Joskus. Kuulemma äiti ansaitsee sen, hiljaa, meidän pitää kuunnella.
 - – Äiti kirkui. Sitten seurasi monta tömähdyistä. Mahaani alkoi kouristaa ja purskahdin itkuun. Nousin sängystä juostakseni kotiin.]
- (Si 140)

Fyysisen väkivallan lisäksi naisen alistainen asema perheessä näkyy henkisenä nöyryyttämisenä, kuten huoritteluna ja muuna alentamisena. Miehen ja naisen välinen epätasa-arvo on nähtävissä myös Åsen äidin Inga-Lillin ja isäpuolen Stenin välisestä suhteesta. Sten ohjailee Inga-Lilliä ja Åsea. Hänelle kurin ja järjestyksen pito on ehdottoman tärkeää eikä hän välitä Inga-Lillin vastustuksesta. Vaikka Inga-Lill onkin Stenin kanssa eri mieltä kasvatustavoista, hän on toisaalta taloudellisesti riippuvainen Stenistä. Sten myös kiristää Inga-Lilliä asioilla, joita tällä ei olisi ilman häntä. Hänellä on varallisuutta ja omaisuutta, kuten vene, asuntovaunu ja auto, joista Inga-Lill pääsee miehen seurassa nauttimaan. Lisäksi Stenin avulla Inga-Lill on saanut kunnostaa kotia ja saanut uuden lattian keittiöön, kokolattiamatot, tapetit ja maalit koko asuntoon. Sten ei kuitenkaan anna Inga-Lillin itse päättää mistään, vaan pitää naista otteessaan.

Åse hatade Sten. Han var inte snäll sa hon. – – Åse sa att sedan han träffat hennes mamma var inget som vanligt. Inga-Lill var orolig för allting, rädd för att göra fel och för att göra rätt. Och hon städade mycket mer än hon hade gjort innan. (Sv 49–50)

[Åse vihasi Steniä. Hän sanoi että Sten ei ollut kiltti – – Åse sanoi että sen jälkeen kun Sten oli tavannut hänen äitinsä, mikään ei ollut niin kuin ennen. Inga-Lill hätäili kaikesta, hän pelkäsi tekevänsä väärin ja pelkäsi tekevänsä oikein. Ja hän siivosi enemmän kuin ennen.] (Si 53)

Svinalängornassa naisten alistaisuus miehiin verrattuna on kuvattu myös seksuaalisessa kanssakäymisessä. Kun Leena ja Åse näkevät Inga-Lillin ja Stenin harrastamassa seksiä, akti näyttäytyy heille vain miehen tarpeiden tyydyttämisenä. Åsen mukaan naiset hoitavat orgasminsa vessassa jälkeenpäin. Teoksessa tuodaan siten esille, että sukupuolijärjestystä ylläpidetään myös seksuaalisuuden kautta. Naisten seksuaalisuutta on pidetty yhteiskuntajärjestyksen kannalta vaarallisena, ja siksi miesten hallitsevat kulttuuriset käytännöt ovatkin pyrkinet kontrolloimaan naisten seksuaalisia voimavaroja (Kupiainen 2011, 196). Sukupuoli ja naiseksi kasvaminen herättävätkin Leenassa lähinnä negatiivisia tunteita, kun hän panee merkille naiseksi kasvamisen muutoksia kehossaan. Naiselliset piirteet asettavat Leenan tahtomatta miehisen katseen alle: Riitan isä Veikko puhuu humalassa rivoja

Leenalle huomauttamalla, että Leenalle on kasvanut tissit ja että hän on hyvännäköinen. Tällainen sukupuoleen ja ikään liittyvä vallankäyttö herättää lukijassa irvokkaita tunteita, sillä kyseessä on lapsi, joka ei pysty puolustautumaan mitenkään eikä ymmärrä seksuaalisen tai flirttailevan puheen merkitystä. Teoksessa nostetaan näin esille naisen ruumiin seksualisoitu positio.

Lasten huono asema perheessä käy selväksi heti romaanin alussa. Isän mukaan heidän perheellään on käynyt hyvä tuuri, kun he ovat löytäneet uuden asunnon. Hän uskoo, että lapsilla tulee olemaan kaikenlaista puuhaa läheisessä metsässä ja maailman isoimman meren rannalla ja että he tulevat löytämään paljon kavereita. Isä vannottaa lapsia, etteivät he ikinä saa valittaa mistään. Vanhempien ryyppyputkien aikana lasten perustarpeet kuitenkin unohtuvat, ja lapset ovat vailla huolenpitoa. Lapsilla on ikänsä puolesta rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa asemaansa, sillä he ovat vanhempien holhouksen alla. Heistä tulisi huolehtia, mutta *Svinalängornassa* lapset jäävät kuitenkin usein heitteille.

Mamma och pappa lågade varken mat eller tvättade. Det var så med perioder. Och när det var över talade ingen om det. Mina ord fanns inte, inte mina minnen. Jag kunde inte, hur jag än försökte, provocera fram bilderna, ljuden eller gesterna som giltiga efteråt. Det gick inte när mamma såg bort. När pappa blev arg. När inga vuxna frågade. Veckorna som gick hade gått för alltid. Inte ens Polisen trodde på mig när jag ringde och berättade för demo m veckorna då vi inte åt någon mat. (Sv 187)

[Äiti ja isä eivät laittaneet ruokaa eivätkä peseytyneet. Sellaisia olivat ryyppyputket. Ja kun ne olivat ohi, kukaan ei puhunut niistä. Minun sanojani ei ollut, ei muistojani. Vaikka kuinka yritin, en jälkeinpäin pystynyt palauttamaan kuvia, ääniä tai eleitä mieleeni. Se ei onnistunut kun äiti katsoi pois päin. Kun isä suuttui. Kun kukaan aikuinen ei kysynyt. Huvonneet viikot olivat huvenneet ikuisesti. Ei edes poliisi uskonut minua kun soitin ja kerroin viikoista jolloin meillä ei ollut ruokaa.] (Si 203)

Tässä katkelmassa näkyy hyvin aikuisen ylivalta lapseen nähden. Ryyppyputkien aikana vanhemmat eivät laita ruokaa, ja Leena ja muut lapset kärsivät jatkuvasti nälästä. Leenan kerronnassa toistuu jatkuvasti ruoka, tai oikeammin sen puute. Vanhempien ryyppyputkien aikana hän syö koulussa sekä Åsen ja Riitan luona silloin, kun heidän perheillään sattuu olemaan ruokaa. Perusarjesta selviytyminen ei kuitenkaan ole helppoa ilman vanhempia. Lasten asema vaikuttaa hyvin toivottomalta, kun viranomaisistakaan ei tunnu olevan apua. Kun juominen on ohi lapset jäävät yksin ryyppyputkien aiheuttamien muistojen ja traumojen kanssa.

Vanhempien arki pyörii pitkälti päihteiden ympärillä, ja siinä yhtälössä

lapset unohtuvat ja muuttuvat vanhemmilleen näkymättömiksi. Myös huolenpitosuhde kääntyy päälaelleen, kun lapset joutuvat ottamaan vastuuta vanhemmistaan ja heidän hyvinvoinnistaan. Leena kantaa myös huolta veljistään ja perheen lemmikkikoirasta Terriestä. Hän pelkää jatkuvasti äitinsä puolesta ja vanhempien tapellessa Leena kokee tarvetta suojella äitiään. Leenan valtaa toivottomuus, kun erään pahoinpitelyn jälkeen äiti ei suostu lähtemään Leenan hälyttämien ambulanssikuskien mukana sairaalaan, vaikka häneltä on kylkiluita poikki ja hänen on vaikea hengittää. Äiti yrittää pysyä vahvana, mutta isän väkivaltainen käytös vain pahenee romaanin edetessä, eivätkä lapsetkaan säästy siltä.

Var tog mamma och pappa vägen när de var fulla? De försvann, men var var de? Mamma mamma. Pappa pappa. Jag ritade teckningar till dem i skolan. Försökte göra samma saker som mina kompisar gjorde. Jag knäppte mina händer och jag sa inga dumma saker och jag var inte elak mot någon. Jag ville säga att deras kroppar också såg konstiga ut nu, att veckorna bara gick och gick och jag ville berätta hur trött, ledsen och hungrig jag var. Men mamma och pappa hade ansikten på sina ansikten och det gick inte att prata med dem. Jag backade backade och backade, till slut gick jag genom väggen, upplöstes. Om jag lovade att jag aldrig mer skulle be om något eller klaga? (Sv 177)

[Minne äiti ja isä katosivat silloin kun he olivat humalassa? He häipyivät mutta missä he olivat? Äiti äiti. Isä isä. Tein heille piirustuksia koulussa. Yritin tehdä samoja asioita kuin kaverini. Panin kädet ristiin enkä sanonut mitään typerää enkä ollut ilkeä kenellekään. Halusin sanoa että he olivat alkaneet näyttää omituisilta, että viikot kuuluivat ja halusin kertoa miten väsynyt, surullinen ja nälissäni oli. Mutta äidillä ja isällä oli kasvot kasvojensa päällä eikä heidän kanssaan voinut puhua. Peruutin yhä kauemmas taakse kunnes menin seinän läpi, haihduin ilmaan. Entä jos lupaisin etten enää ikinä pyytäisi mitään tai valittaisi?] (Si 192)

Ryyppyputkien aikana lapset muuttuvat vanhemmilleen näkymättömiksi, he katoavat. Vanhemmat eivät näe lastensa nälkää ja huolta, eivätkä muista lastensa menoja, nokkahuilukonsertteja tai kevätjuhlia. Leena ajattelee, että hän voisi vaikuttaa vanhempiensa juomiseen, jos hän vain tekisi kaiken oikein eikä valittaisi ja jos hän vain rukoilisi ja uskoisi jumalaan. Vanhemmat vannottavat lapsiaan siitä, että he eivät saa valittaa ja että heidän täytyy totella. Leenan isoveljeä Markkua vaaditaan olemaan Leenalle ja Sakarille vastuuntuntoinen isovelji, johon voi luottaa, mutta vanhemmat eivät itse kuitenkaan ota sitä vastuuta, joka heille kuuluu.

Svinalängornan perheissä kodit kuvataan turvattomina vallan näyttämöinä, joissa kukin perheenjäsen hakee paikkaansa. Luokka ja köyhyys asettavat koko perheelle tietyn raamin, johon he asettuvat suhteessa yhteiskuntaan ja yhteisöönsä. Vähävaraisuus perheessä näkyy esimerkiksi niin, että ruuasta ja elämän

laatua parantavista tekijöistä, kuten omasta autosta tai lomamatkoista joudutaan tinkimään. Sukupuolen merkitys nousee erityisen suureksi nimenomaan perheissä, ja äitien asema on hyvin alisteinen suhteessa isiin. Naisten asemaa tuotetaan fyysisesti ja henkisesti alistamalla. Sekä Inga-Lillin ja Stenin että Leenan vanhempien välisestä suhteesta näkyy hyvin selvästi sukupuolen ja luokan limittyneisyys, sillä molemmat naiset ovat paitsi sukupuolensa vuoksi myös taloudellisesti riippuvaisia miehistään. Perheissä kaikkein heikoin asema on lapsilla, jotka joutuvat kärsimään vanhempiensa päihteiden käytöstä aiheutuvasta heitteillejätöstä, ja näin heidän perustarpeensa ovat uhattuna. Myös lasten asema on sukupuolittunut, mikä ilmenee perheen kuvauksessa siinä, että tyttölapsen keho asetetaan miehisen katseen alle sekä siitä että tyttölapsia kasvatetaan huolehtimaan erityisesti kodista ja siisteydestä.

3 VALTASUHTEISIIN KIETOUTUVAT TUNTEET

3.1 Alistetun häpeä ja takertuvat tunteet

Kansallisuus, etnisyys, sukupuoli ja luokka ovat voimakkaasti tunteisiin liittyviä ilmiöitä. Näihin ilmiöihin liitetään monia erilaisia haluja, toiveita ja pelkoja, ja siksi ne synnyttävät usein voimakkaita tunteita, kuten iloa, ylpeyttä ja häpeää. (Kivimäki & Rantonen 2010, 156; Gordon ym. 2002, 15, 312.) Tässä luvussa pohdin erityisesti kansallisuuden, sukupuolen, etnisyyden ja luokan aiheuttamaa häpeää *Svinalängornan* henkilöhahmoissa. Tarkastelen, mitä hävetään, millaista häpeä on luonteeltaan ja millaisia vaikutuksia tai seurauksia häpeällä on. Kysyn siis, mitä häpeä romaanissa saa aikaan, mitä häpeä tuottaa.

Häpeä on ristiriitainen tunne, sillä sen kokemuksessa yhdistyvät yksilöllinen, kulttuurinen ja sosiaalinen. Se on samaan aikaan hyvin yksityinen, intiimi ja usein salainen tunne, mutta myös hyvin yhteisöllinen tunne. Vaikka häpeä koetaan yksilöllisesti, se on kuitenkin yhteiskunnallista. Yhteiskunnallisilla ja kulttuurisilla tekijöillä on keskeinen rooli häpeän syntymisessä (kts. esim. Kainulainen & Parente-Čapková 2011). Häpeän tunne syntyy usein siitä, että välitetään, mitä muut ajattelevat meistä. Häpeää edeltää kiinnostus, halu, mahdollisesti rakkaus ja taustalla vaikuttaa pelko halveksimisesta ja hylkäämisestä. (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 9.) Häpeä on luonteeltaan dialogista, sillä toisten edessä epäonnistuminen saa häpeämään (Ahmed 2018, 136).

Myös valta, väkivalta ja hierarkiat kytkeytyvät häpeään. Yhteisössä (sekä pienessä kuten perheyhteisössä että laajassa kuten kansallisyhteisössä) häpeää voidaan hyödyntää esimerkiksi rankaisemisessa, jolloin häpeä on negatiivisesti tuottavaa. Häpeä voi kuitenkin toimia myös tarpeellisena ja yhteisön toiminnan kannalta välttämättömänä sosiaalisena säännöstelijänä ja siinä mielessä positiivisesti tuottavana voimana. Tällainen häpeä on niin sanottua ”hyvää” häpeää, joka todistaa, että normeja rikkonut välittää normeista ja säännöistä, kun taas ”huono” häpeä on elämää kahlitsevaa, joka läpäisee ihmisen identiteetin. (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 10.)

Siru Kainulaisen ja Viola Parente-Čapková (2011, 10) mukaan Ullaliina Lehtinen jakaa häpeän hyvän ja huonon sijasta ”aristokraattien häpeään” ja ”alistetun häpeään”. Aristokraattinen häpeä on hetkellistä ja terveellistä, koska se liittyy yksittäiseen väärään tekoon ja pohjautuu häpeää kokevan etuoikeutettuun

asemaan. Alistetun häpeä on puolestaan lamaanuttavaa ja stigmatisoivaa. Se on sisäistettyä häpeää ja huonommuutta, joka saattaa määrittää yksilön koko elämää (mt.). Kansallisuuteen, etnisyyteen, luokkaan ja sukupuoleen liittyvä häpeä on usein nimenomaan jälkimmäistä, sillä nämä tekijät määrittävät vahvasti yksilön identiteettiä ja siten koko elämää. *Svinalängorna*-teoksessa näyttäytyvä häpeä on luonteeltaan juuri alistetun häpeää.

Suomalaisuus erottaa *Svinalängornan* keskeisiä henkilöitä muista ja omaa etnistä taustaa hävetään. Suomeen liittyvistä asioista puhutaan kuiskaamalla ja verhot kiinni, etteivät muut kuule: ”Ibland när de pratade viskade de. De drog för gardinerna, det var som att de inte ville att någon skulle höra vad de sa eller som att de ville gömma sig lite. Då fick jag höra saker om Finland.” (Sv 31) [Joskus he juttelivat kuiskaamalla. He vetivät verhot kiinni, ihan niin kuin eivät olisi halunneet että kukaan kuulis mitä sanoivat, tai ihan kuin he olisivat halunneet piileskellä. Silloin sain kuulla asioista Suomesta.] (Si 32) Kun puhutaan Suomesta, äiti madaltaa ääntään ja Helmi hyssyttelee. Leenaa puolestaan hävettää, kun Kimmo-isä ja Veikko katsovat maajoukkueurheilua televisiosta Moilasen perheen luona ja hurraavat suomalaisen sisun puolesta. Miehet kehuvat Suomea kovaan ääneen, ja ylistävät niin suomalaisia urheilijoita kuin suomalaista Koskenkorva-viinaakin. Leenasta miesten Suomea ylistävä ”kännipuhe” on hävettävää: ”Jag skämades, hoppades att ingen skulle höra dem, att balkongdörren var stängd.” (Sv 148) [Minua hävetti, toivoin että kukaan ei kuullut heitä, että parvekkeen ovi oli kiinni.] (Si 162) Urheilussa Leena kannattaa koulussa Ruotsia ja kotona Suomea. Katkelmasta voi päätellä, että suomalaiset sukujuuret on hävettävä asia, jota ei tule tuoda esille sen paremmin naapurustossa kuin koulussakaan. Häpeä omaa etnistä taustaa kohtaan on koko identiteettiä läpäisevää.

Suomalaisuuteen liittyvä häpeän aihe on myös kielitaito. Isän heikko ruotsin kielen taito hävettää perheen lapsia. Puheesta kuulee, että isä ei ole ruotsalainen, ja lapset korjaavat isänsä sanomisia. Leenaa hävettää, kun hänen ruotsalainen ystävänsä Åse on yökylässä, ja isä alkaa puhua heille ruotsia.

- Se tär, nu vaknar susovarna.
- Vi är inga susovare.
- Mamma och jak har retan postat ut titningar, det är vint väter ute. Sätt er så ska ni vå pannukakka.
- Pappa, kakka betyder bajs på finska. Det heter pannkaka.
- Ja, ja, krattar päst som krattar sist. (Sv 63)

- [– Se tär, nu vaknar susovarna. [unikeot]
- Ei me olla mitään susovareita.
- Mamma ok jak har retan postat ut titningar, det är vint väter ute. Sätt er så ska ni vå pannukakka.

- Isä, se on ruotsiksi pannkaka eikä mikään kakka.
- Joopa joo, krattar päst som krattar sist.] (Si 68)

Häpeä kiinnittyy *Svinälängornassa* myös luokkaan, kun köyhyyttä hävetään. Moilasan perhe saa köyhänapua lastensuojelulautakunnalta. Lastensuojelulautakunta antaa köyhille perheille vaatteita, joita myös Moilasan perhe saa käydä penkomassa raatihuoneen kellarissa. Köyhänavun saaminen kuitenkin hävetää.

Mamma tyckte inte om att gå till Rådhuskällaren för den låg mitt på Stortorget. Hon sa att det kändes som att alla såg oss när vi kom och gick och att hon snart skämdes för allting – – . (Sv 68)

[Äiti ei tykännyt käydä raatihuoneen kellarissa koska se oli keskellä toria. Hän sanoi että hänestä tuntui siltä että ihmiset katsoivat meitä ja että kohta hän sai hävetä kaikkea – – .] (Si 73)

Äiti ei pidä raatihuoneella käymisestä sen keskeisen sijainnin takia. Häpeä syntyy nimenomaan siitä, että joku näkee heidän köyhyytensä ja että he erottuvat muista. Häpeä on luonteeltaan periytyvää, ja siksi esimerkiksi luokkahäpeää tuntevien vanhempien häpeä periytyy usein myös heidän lapsilleen. Lapset puolestaan häpeävät sen lisäksi myös omaa häpeäänsä vanhempiaan kohtaan. (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 7.) Häpeään liittyy siis myös häpeä häpeästä (Rojola 2009, erit. 34–37): Leena tuntee häpeää niin itseään, omaa kotitaustaansa, kuin vanhempiensa toimia kohtaan. Oman taustan häpeäminen aiheuttaa myös toisenlaista häpeää, jollaista Leenakin kenties tuntee: häpeää siitä, että häpeää.

Yksi käänteen tekevä tapahtuma siinä, että Leena alkaa tuntea häpeää perheensä köyhyiden vuoksi, on hänen luokkakaverinsa Bo-Peterin syntymäpäivät. Bo-Peter on rikkaan perheen poika, jonka syntymäpäivillä saa syödä mielin määrin herkkuja ja jonka kotona uima-allas, johon koko luokka mahtuu uimaan. Viimeistään syntymäpäiväjuhlassa Leenalle selviää, että hänen luokalleen, Maria Munthen kouluun, käy kaksi aivan erilaista tietä: joidenkin kotona kukkivat kukat, kaikilla on oma huone ja enemmänkin eikä kortteleissa haise. Leena huomaa, ettei kaikkien kotoa kuulu kovia ääniä eikä riitelyä. Hän alkaa laittaa asioita merkille eri tavalla kuin aikaisemmin ja onni alkaa saada hintalappuja: ”Hela natten låg jag vaken och tänkte på Domus-muggen med Domuskarameller som Bo-Peter fått av mig i födelsedagspresent. Mamma hade slagit in den i foliepapper.” (Sv 181–182) [Valvoin koko yön ja ajattelin Domuksen mukia ja Domuksen karkkeja jotka Bo-Peter oli saanut minulta syntymäpäivälahjaksi. Äiti oli kääriänyt ne folioon.] (Si 197) Leenaa piti hereillä se ajatus, että hän oli käynyt syntymäpäivillä upeassa rikkaan perheen talossa, ja hänen antamansa lahja oli vain halpakaupasta ostettu muki folioon

kääritynä.

Sally Munt (2008, 2) määrittelee häpeän tahmeaksi tunteeksi, johon tarttuvat helposti muut tunteet, kuten kateus, nöyryytys, viha ja ällötys tarttuvat. Toisaalta on myös vaikea sanoa, mikä tunteista on perimmäisin tunteiden sekoituttua toisiinsa (Lappalainen 2011, 268). Myös Leena huomaa tuntevansa kateutta muita kohtaan pohtiessaan, miksi juuri hänen perheensä on köyhä. Hän keskustelee äitinsä kanssa tuloeroista ja perheensä köyhyydestä.

Mamma sa att jag hade upptäckt hur det kändes att vara avundsjuk. Och avstånden växte framför mina ögon. Jag frågade mamma vad det var jag såg och hon berättade för mig att vägen var längre än jag någonsin kunde tro till en sommarstuga och till ljudet av en vedspis, hon sa att det var längre än jag kunde tro till en egen bil. Hon lät mig förstå hur långt det var till de soliga semesterorterna som en del av mina klasskamrater pratade om. Hon sa arr avståndet till en egen villa var lika långt som till rymden. Och så berättade hon att hos oss i Fridhem hade de flesta en signalgul kreditpärm på ICA. Förlåt mig sa hon sedan, du är egentligen för ung för arr behöva höra det här och för att förstå det, men när du nu har sett det själv så kan jag ju inte heller ljuga. (Sv 183)

[Äiti sanoi että olin huomannut miltä tuntui olla kateellinen. Ja välimatkat kasvoivat silmiäni edessä. Kysyin äidiltä mitä oikein olin nähnyt ja hän kertoi minulle että kesämökki ja takkatulen loimotus olivat kauempana kuin olisin ikinä uskonut, hän sanoi että oma auto oli kauempana kuin arvasinkaan. Hän antoi minun ymmärtää miten kaukana luokkakavereideni mainostamat aurinkoiset lomakohteet olivat. Hän sanoi että oma talo oli kaukana kuin avaruus. Ja sitten hän kertoi että useimmilla meillä Fridhemin asukkailla oli ruokakaupassa kirkkaankeltainen tilivihko. Anteeksi, hän sanoi sitten, oikeastaan olet liian nuori kuulemaan ja ymmärtämään tätä, mutta nyt kun olet itse nähnyt sen, en voi enää valehdella.] (Si 198)

Äidin sanoista huomaa, että hän on itsekkin pettynyt perheen tilanteeseen. Hän on alistunut asemaansa köyhänä, ja Leenan huomiot ja kyselyt kesämökeistä ja aurinkolomista ärsyttävät, sillä perheellä ei ole varaa niihin. Päivi Lappalainen (2011, 268) kuvaakin katetutta vihaiseksi tunteeksi, joka syntyy siitä, että toisella ihmisellä on hallussaan jotakin sellaista, jota itse haluaa. Lapsen näkökulmasta varallisuuserot tuntuvat käsittämättömiltä asioilta ymmärtää:

Hur kunde det vara så himla olika när vi gick i samma klass och läste samma skolböcker?
Varför skulle just jag och Riitta och Åse inte bo i ett Bo-Peterhus?
Varför skulle just jag och Riitta och Åse inte åka till Amerika på påsklovet? (Sv 183)

[Miten me voitiinkin olla niin erilaisia, mehän oltiin samalla luokalla ja luettiin samoja koulukirjoja?
Miksi juuri minä ja Riitta ja Åse ei voitu asua Bo-Peterin talossa?

Miksi juuri minä Riitta ja Åse ei päästy pääsiäislomalla Amerikkaan?
(Si 199)

Uimahallilla Leena vertailee vanhaa uimapukuaan, joka on oikeastaan vain voimistelupuku, muiden tyylikkäisiin pukuihin. Huono uimapuku erottaa Leenan muista, vaikka hän menestyykin uinnissa. Kerran Leena joutuu jopa nöyryytetyksi uimahallilla uimapukunsa vuoksi. Hänen vatsansa on mennyt sekaisin, ja hän istuu vessassa. Kun ulkopuolelle alkaa muodostua jonoa uimaopettaja ”Hitler” avaa lukon ulkopuolelta eikä Leena ehdi sujauttaa pukua päälleen ennen kuin ovi aukeaa: ”De snygga badbyxorna skrattade åt mig. Jag kröp ihop som Terrie när pappa sparkade efter honom. Jag kände att jag var hungrig. Och säg åt din mamma att köpa en bättre baddräkt åt dig. Hitler knuffade till mig i ryggen. (Sv 165) [Hyvännäköiset uimahousut nauroivat minulle. Luimistelin kuin Terrie silloin kun isä potki sitä. Minulla oli nälkä. Ja sano äidillesi että ostaa sinulle paremman uimapuvun. Hitler tönäisi minua selkään.] (Si 178) Uimaopettajan kommentti uudesta uimapuvusta muiden edessä on nöyryyttävä ja halventava. Äiti joutuu hakemaan sosiaalitukea, jotta Leena saisi uuden uimapuvun ja tämä pääsisi mukaan Mallorcan harjoitusleirille. Leena kuitenkin pääsee leirille, mikä puolestaan aiheuttaa kateutta sisarusten välillä: ”Markku blev ovanligt avundsjuk när han fick höra nyheten.” (Sv 169) [Markku tuli epätavallisen mustasukkaiseksi kuultuaan uutisen.] (Si 183) Vähävaraisuus ja köyhyys läpäisee koko identiteetin. Siitä aiheutuva häpeä saa aikaan katetutta ja suuttumusta niitä kohtaan, joilla on enemmän. Toisaalta häpeä voi synnyttää nöyryytyksen ja alemmuuden tunteita, jotka syntyvät kanssakäymisessä parempiosaisten kanssa.

Häpeästä ei ole pitkä matka syyllisyyden tunteeseen. Syyllisyyden tunne perustuu kuitenkin yleensä (väärin)tekemiseen, kuten jonkin säännön rikkomiseen. Häpeä puolestaan viittaa olemiseen, eli siihen, että jokin piirre itsessä kyseenalaistetaan. (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 10.) Siten siis ”syyllisyys katsoo ulospäin - mitä olen tehnyt muille, kun taas häpeä katsoo sisäänpäin - mitä olen” (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 11; vrt. myös Ahmed 2018, 138). Häpeä on luonteeltaan feminiinistä kun taas syyllisyys miehistä (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 11). Syyllisyys näyttäytyykin myös *Svinalängornassa* tyypillisesti isän tunteena. Isä tuntee syyllisyyttä ryppypputkistaan ja hyvittelee niitä esimerkiksi ostamalla tavaroita korvaukseksi huonosta käytöksestään. Sen sijaan suoranaista häpeää hän ei näytä tuntevan, sillä alkoholinkäyttö on jotain, joka vain tapahtuu ja jonka tuosta noin lopettaminen ei ole niin helppoa. *Svinalängornassa* syyllisyyden tunteen avulla pyritään pitämään kiinni myös sukupuolten välisestä

kontrollista. Åse kertoo Leenalle, kuinka Sten on joskus pelotellakseen Inga-Lilliä ajanut autolla päin puuta, sen vuoksi, ettei Inga-Lill halunnut lähteä asuntovaunulla leirintäalueelle. Sten haluaa pitää Inga-Lillin otteessaan kaikin tavoin:

- Mamma blev alldeles tokig. Hon skrek att det var hennes fel när han körde in i trädet.
- Vad hände sedan?
- Det blev bara en liten buckla i bilen. Dagen efter stod det i tidningen att en bilförare hade väjtt för en hund. Efter det gör mamma nästan precis allt som Sten säger. (Sv 124)

[– Äiti tuli ihan hulluksi, huusi että oli sen syytä kun Sten ajoi päin puuta.

- Mitä sitten tapahtui?
- Autoon tuli vain pieni lommo. Seuraavana päivänä lehdessä luki että autoilija oli väistänyt koiraa. Sen jälkeen äiti on tehnyt melkein ihan kaiken mitä Sten sanoo.] (Si 134–135)

Sukupuoleen liittyvä häpeä on kytköksissä jo pelkästään naisen biologiseen ruumiiseen. Pelkkä olemassaolo naisena ilman toimintaa on häpeän lähde. Naisen keho on alisteinen miehelle katseelle, ja sen vuoksi naiseksi kasvaminen ja kehon muutokset aiheuttavat Leenassa häpeää. Sukupuoleen liittyvä häpeä kytkeytyy myös väkivaltaan. Kuten jo edellisessä luvussa kävi ilmi, perheväkivallan kuvaus on *Svinalängornassa* isossa roolissa. Aili-äiti joutuu toistuvasti Kimmo-isän pahoinpitelemäksi. Erään pahoinpitelykerran päätteeksi Leena herää yöllä ja kuulee, kuinka äiti huohottaa pystymättä hengittämään kunnolla. Leena ei saa äitiä lähtemään sairaalaan, kuten on käynyt aiemminkin. Kaikesta huolimatta Leena lähtee hakemaan apua ja hälyttää ambulanssin apuun. Kun ambulanssi saapuu, äiti kieltäytyy lähtemästä mukaan.

- Barnen säger att det är er man som har slagit er?
Mamma tittade på mig.
- Har de skvallrat... nej absolut inte.
- Hur har ni skadat er då?
- Jag föll, jag halkade i köket.
- Och då knäckte ni ett revben?
- Får man... inte ramla i sitt eget kök!? Kan ni inte lämna oss ifred?
- Ni får höra av er igen om det blir värre. (Sv 211)

[– Lapset sanovat että miehenne löi teitä?

Äiti katsoi minua.

- Ovatko he kielineet... ei missään tapauksessa.
- Miten te sitten olette satuttanut itsenne?
- Minä kaaduin, liukastuin keittiössä.
- Ja silloinko teiltä katkesi kylkiluu.
- Eikö tässä saa omassa keittiössään kaatua? Ettekö voi jättää meitä rauhaan?
- Ottakaa yhteyttä jos menette huonompaan kuntoon.] (Si 228)

Perheväkivaltaan liittyvä häpeä estää äitiä pyytämästä tai vastaanottamasta apua tilanteeseensa viranomaisilta. Äiti kieltää tapahtuneen väkivallan ja kieltäytyy lähtemästä sairaalaan. Väkivaltaan liittyvä häpeä on luonteeltaan jo lähtökohtaisesti absurdia, kun häpeää kokee nimenomaan uhri eikä väkivaltaan syyllistynyt. Alistetun häpeä saa parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneet naiset kantamaan itse vastuuta tapahtuneesta. Suvi Ronkaisen (1999, 144–146) mukaan tämä häpeän tunne kertoo pohjimmiltaan naisten toiseudesta ja määrittelyvallan puutteesta: ”Nainen, naiseus ja myös empiiriset naiset ovat yhteiskunnallisesti toisia. Heitä on määritelty miehisen katseen kautta, eikä heillä ole ollut tarpeeksi puheoikeutta yleisen ja yhteiskunnallisen alueella.” Nämä tekijät selittävät sitä, miksi naisten on vaikea irrottautua itseensä kohdistuneen väkivallan aiheuttamasta uhrin häpeästä. (Ronkainen 1999, 144–146.) Väkivaltaa kokevat naiset tuntevat itse olevansa syyllisiä omaan tilaansa ja uskovat, että ovat itse jotenkin aiheuttaneet sen tai että heidän olisi ainakin pitänyt suojautua siltä. Tämän seurauksia ovat esimerkiksi masennus, huono itsetunto ja itsesyytökset. (Lappalainen 2011, 277.) *Svinalängornan* perheissä naiset joutuvat usein miestensä nöyryyttämiksi. Leenan isä nöyryyttää ja alistaa äitiä väkivallan lisäksi huorittelemalla. Äidin itsetunto rapistuu itsesyytöksiin ja itsesääliin.

Ihjälslagen för många gånger. Fitta, hora, slyna, hagg, kossa, karringjävel, hora, fitta, slyna, hagg, surfitta, karringjävel. Mamma klarade inte av det längre. Hon försökte slå tillbaka, försökte banta, försökte sluta dricka, försökte baka, läsa, sticka, städa, hon försökte få hjälp. Hon försökte och försökte, på alla sätt försökte hon att vilja leva, men det gick inte. Hon sa att det inte var hennes mening att skada oss, men hon såg att jag hade slutat skratta. Att Sakari hade slutat prata. Att Markku var försvunnen. Hon sa att det skulle bli bättre utan henne. – – (Sv 233)

[Liian monta kertaa hakattu. Vittu, huora, lutka, luuska, lehmä, ämmä, huora, vittu, lutka, luuska, horo, ämmä. Äiti ei enää kestänyt. Hän yritti lyödä takaisin, yritti laihduttaa, yritti lopettaa juomisen, yritti leipoa, lukea, neuloa, siivota, hän yritti saada apua. Hän yritti ja yritti, kaikin tavoin hän yritti haluta elää, mutta ei siitä mitään tullut. Hän sanoi että hänen ei ollut tarkoitus satuttaa meitä, mutta hän näki että olin lakannut nauramasta. Että Sakari oli lakannut puhumasta. Että Markku oli kadonnut. Hän sanoi että olisi parempi ilman häntä.] (Si 252)

Äiti alistuu isän väkivallalle, eikä näe muuta pakoreittiä tilanteesta kuin itsensä tappaminen, sillä hän syyllistää itseään perheen tilanteesta. Äiti päätyykin yrittämään itsemurhaa lääkkeillä. Nöyryytys näkyy myös Åsen äidin Inga-Lillin ja hänen isäpuolensa Stenin välisessä suhteessa. Åsen perheessä isäpuoli Sten nöyryyttää

Inga-Lilliä siitä, miten tämä kasvattaa tytärtään Åsea. Hän antaa jatkuvasti huomioita tämän kasvatustavoista, mikä Inga-Lill puolestaan kokee alistamisena: ”– Vad jag än gör så är det fel på mig.” (Sv 118) [Teinpä minä mitä tahansa niin minusa on vikaa.] (Si 128)

Sen lisäksi, että perheen lapset kokevat häpeää, joka liittyy kansallisuuteen, luokkaan ja sukupuoleenkin – vanhempien jatkuva riitely ja runsas alkoholinkäyttö aiheuttavat lapsille häpeän tunteita. Leena alkaa käydä pyhäkoulussa, ja siellä kaiken oppimansa kautta hänen mieleensä alkaa ensi kertoja nousta häpeä omia vanhempiaan kohtaan:

Jag skämdes, för min mamma och pappa var typiskt syndiga. De drack vin och dansade. De badade bastu. Riittas pappa, Voi Herran Jumala, Åh Herre Gud, han körde ju moppe full. Detta hade jag inte förstått förut, inte på det här viset. Och värst var säkert mina föräldrar som svor och blev arga också. Jag såg mamma och pappa på ett nytt sätt. (Sv 81)

[Minua hävetti, äiti ja isä olivat tyypillisiä syntisiä. He joivat viiniä ja tanssivat. He kävivät saunassa. Riitan isä, voi herrajumala, hänhän ajoi mopoa humalassa. Tätä en ollut ennen ymmärtänyt, en tällä tavalla. Ja pahimpia olivat varmasti omat vanhempani jotka kiroilivat ja tappelivat. Näin äidin ja isän uusin silmin.] (Si 88)

Pyhäkoulun kautta Leena ymmärtää, ettei vanhempien alkoholinkäyttö ole suotavaa, vaan se on jotain, jota pitää hävetä ja peitellä.

Julen brukade vara rolig men nu var pappa full precis hela jullovet. De bråkade. Pappa sluddrade fitta. Hora. Fitta, hora. Mamma spydde tillbaka, horunge, ynkrygg. Jag skämdes och kollade så att balkongdörren och fönsterna var stängda. Jag låste dem och drog gardinerna. Det hade hänt någonting med pappa. För pappa kallade mig också för hora. Och farmor. Och mormor. Till och med Helmi blev en hora fast hon bara råkade ringa i telefonen. (Sv 101)

[Jouluna oli yleensä hauskaa mutta nyt isä oli humalassa ihan koko joululoman. Vanhempani riitelivät. Isä mökelsi vittua. Huoraa. Vittua, huoraa. Äiti sylki takaisin, huoranpenikka, vätyt. Minua hävetti ja tarkistin että parvekkeen ovi ja ikkunat olivat kiinni. Lukitsin ne ja vedin verhot eteen. Isälle oli tapahtunut jotakin. Isä kutsui minuakin huoraksi. Ja isoäitiä. Ja mummia. Jopa Helmistä tuli huora vaikka hän vain sattui soittamaan puhelimella.] (Si 110)

Alistuneen häpeä on tunne, joka lamauttaa toimintakyvyn ja asettaa yksilön paikalleen samalla vahvistaen yksilön identifioitumisen alempiarvoisena suhteessa toisiin ihmisiin niin, että oma kelpaamattomuuden tunne voi lopulta tuntua jopa oikeutetulta. Siten häpeän voi katsoa ylläpitävän ja tukevan olemassa olevia sosiaalisia valtasuhteita. (Ratinen 2011, 143.) Häpeä on yksi keskeisimmistä tunteista *Svinalängornassa*. Teoksessa häpeä kiinnittyy niin suomalaisuuteen,

köyhyyteen, naiseuteen ja perhesuhteisiin, joissa vanhempien alkoholismi on isossa roolissa. Kansallisuuden häpeä kytkeytyy olennaisesti haluun kuulua yhteiskuntaan, jossa suomalaisiin suhtaudutaan ennakkoluuloisesti. Henkilöhahmot kokevat tilanteita, joissa omaa kansallisuutta on parempi olla näyttämättä. Köyhyydessä hävetään poikkeavuutta muista: erilaisia asuinolosuhteita, vääränlaisia vaatteita, köyhäinavun vastaanottamista. Sukupuoleen liittyvä häpeä kietoutuu voimakkaimmin väkivaltaan: äiti kokee häpeää häneen kohdistuvasta perheväkivallasta. Myös alkoholi on merkittävä häpeää aiheuttava tekijä romaanissa, kun erityisesti lapset häpeävät vanhempiansa poikkeavuutta muista vanhemmista. Häpeä on luonteeltaan paikallaan pitävää ja leimaavaa. Se kiinnittää henkilöhahmot tiukemmin omaan kansallisuuteensa, luokkaansa ja sukupuoleensa. Häpeällä on iso merkitys esimerkiksi Leenan identiteetin muotoutumisessa: hän kokee häpeää paitsi omasta kansallisuudestaan ja luokastaan, myös perheensä tilanteesta. Näin ollen häpeän voi katsoa olevan tässä teoksessa sosiaalisia valtasuhteita ylläpitävä tekijä.

3.2 Häpeästä kumpuava ylpeys ja köyhän kunniallisuus

Kuten edellisessä alaluvussa on käynyt ilmi, häpeä ei ole ”vain” tunne, vaan se on myös toimintaa, jolla on vaikutuksia ja seurauksia. Se on tuottavaa toimintaa, joka tapahtuu jossakin yhteydessä. (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 12.) Häpeää tunnetaan dialogisesti, sillä häpeä näyttäytyy aina jonkun toisen, todellisen tai kuvitellun edessä. Häpeässä on siis kyse myös kommunikaatiosta. Se on ”kommunikaation muoto, jonka myötä yksilön identiteetit rakentuvat ja joka pystyy muuntamaan identiteettejä.” (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 9.)

Yhtäältä häpeän tunteessa on kyse siitä, että jokin poikkeavuus erottaa muista, joihin halutaan kuulua. Tätä käsitelin *Svinalängornan* osalta edellisessä alaluvussa. Toisaalta häpeää aiheuttava poikkeavuus voi tuottaa solidaarisuutta ja luoda ryhmäidentiteettejä niiden kesken, jotka jakavat poikkeavuuden. Näin ollen häpeästä voi syntyä voimauttava tunne, joka kääntyy ylpeydeksi. (kts. esim. Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 9.) Tässä luvussa tarkastelen, millaisia positiivisia vaikutuksia häpeällä on ja millaisia muita tunteita kansallisuuteen, etnisyyteen, luokkaan ja sukupuoleen romaanissa liittyy.

Edellisessä alaluvussa selostin, että suomalaisuus koetaan teoksessa hävettävänä asiana. Toisaalta kansallisuuden voi kuitenkin nähdä myös yhdistävänä ja ryhmäidentiteettiä luovana tekijänä, kuten *Svinalängornan* suomalaisperheiden, erityisesti suomalaisvanhempien, kohdalla onkin käynyt. Suomalaisuus yhdistää

suomalaisperheitä Ystadissa. Se näkyy esimerkiksi, siinä miten isä ja Veikko tuovat esille ylpeytensä suomalaisesta sisusta ja loistavista suomalaisista urheilijoista urheilukilpailuja katsoessaan. Urheilun seuraaminen onkin omiaan nostamaan kansallistunnetta ja yhteenkuuluvuutta, sillä se kääntää suomalaisuudesta koetun häpeän ylpeydeksi.

Den finska, aldrig sinande, sisun. – – Hakka päälle soumen poika. Landskampen på teve. De vita, de röda. Vinterkriget, fortsättningskriget. Karelen och den farliga ryssen som låg i skyttegravar vid gränsen och bara väntade på tillfället att ta över. Och bastun. – – Han [isä] hostade och sa att det inte fanns någon bättre sprit i världen än Koskenkorvan, den van renare än sjukhusspriten ta mig fan. Veikko sa att inte ens Brasilien kunde tävla med Finland i tango. (Sv 148–149)

[Ehtymätön suomalainen sisu. – – Hakkaa päälle Suomen poika. Maaottelu telkkarissa. Valkoiset, punaiset. Talvisota, jatkosota. Karjala ja vaarallinen ryssä joka makasi itärajan juoksuhaudoissa vain odottaen tilaisuutta kaapata valta. Ja sauna. – – Hän [isä] yski ja sanoi että maailmassa ei ollut parempaa viinaa kuin Koskenkorva, se oli puhtaampaa kuin sairaalasprii. Veikko sanoi että edes Brasiliasta ei ollut kilpailemaan Suomen kanssa tangossa.] (Si 161–162)

Suomea ja suomalaisuutta kehutaan etenkin humalassa, ja silloin Suomi näyttäytyy kaipauksen ja kaihon kohteena, nostalgisena paikkana. Esiin tuodaan positiivisia suomalaisuuteen liitettyjä asioita, kuten sisu, sauna ja Koskenkorva-viina. Isä ja Veikko ylistävät myös suomalaisten juoksijoiden Paavo Nurmen ja Lasse Virénin suorituksia ja luettelevat heidän maailmanennätyksiään. Moilaset tekevät Helmin ja Veikon perheen kanssa suomalaisia asioita, kuten saunovat Veikon autotalliin rakentamassa saunassa, kierivät talvella lumihangessa ja kuuntelevat suomalaista musiikkia: Olavi Virran Kultaista nuoruutta ja Tango Desireetä. Tällainen kotimaahan liittyvä nostalgia voidaan ymmärtää eräänlaisena positiivisena selviytymiskeinona nykyhetkessä: kaipuu antaa mielihyvää ja lohtua, paluun entiseen, parempaan aikaan. Positiivisista tunteista huolimatta nostalgiaan liittyy myös melankolia ja tuskallinen tietoisuus siitä, että paluuta entiseen ei ole. Nostalgia on myös kansallisen identiteetin rakentamisen mekanismi, joka näkyy esimerkiksi Kalevalan synnyn kansallisaatteellisissa tarkoituksissa. Nostalgian yksi tunnuspiirre onkin kaipuu eheään yhteisöön. (Rossi & Seutu 2007, 8–12.)

Ylpeitä ollaan myös suomalaisesta terveellisestä ruokakulttuurista. Ruokaa on pidetty yhtenä keskeisenä etnisyyden merkitsijänä. Maahanmuuttajien kirjallisuudessa ruokatavat ja -tottumukset myös osaltaan luovat etniselle yhteisölle kiinnekohtia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Kivimäki & Rantonen 2010, 154.)

Moilasen perheessä etninen tausta onkin läsnä ruokailutottumuksissa. Kimmo-isä kokkaa joskus suomalaisia ruokia, kuten silakkalaatikkoa, ja äiti leipoo mustaa suomalaista ruisleipää, joka ei homehdu. Teoksessa joitakin suomalaisia ruokia on mainittu suomen kielellä: ”Hos Riitta åt vi sianlihakastiketta, makkarakastiketta och jauhelihakastiketta. Fläsksås, korvsås och köttfärsås.” (Sv 58) Suomalainen ruoka näyttää ruotsalaiseen ruokaan verrattuna hyvänä ja terveellisenä, ja ruotsalainen ruoka puolestaan imelänä ja epäterveellisenä. Suomalaisia ruokatottumuksia tuodaan kirjassa esille siis myös eron tekemisenä ruotsalaisiin ruokatottumuksiin. Leenan herkkua on makaronimuhennos, jota hän saa joskus ruotsalaisen ystävänsä Åsen luona. Aili-äidin mukaan makaronimuhennos on ruotsalainen keksintö, joka ei ole hyväksi kenellekään. Hän sanoo, että se on kuin söisi keitettyjä vehnä jauhoja (Sv 59). Lisäksi äiti sanoo, että ruotsalaiset kaatavat sokeria ruokaansa (Sv 59) ja että heillä ei ole tarpeeksi vahvoja hampaita ruisleivän puremiseen (Sv 62).

Hemma hos Åse fick vi O’boy, marmelad och ibland chokladpålägg. Jag berättade in det för mamma. Hon skulle ha sagt att O’boy inte var en dryck, att choklad inte var något pålägg och att man fick håll i tänderna av marmelad. Hemma hos oss drack vi osockrad varm choklad. Ost på smörgåsarna. (Sv 60)

[Åsen kotona me saatiin O’boyta, marmeladia ja joskus suklaalevitettä. En kertonut sitä äidille. Hän olisi sanonut että O’boy ei ollut juomaa, suklaa ei ollut leivänpäällystettä ja että marmeladista tuli reikiä hampaisiin. Kotona me juotiin sokeroimatonta kuumaa kaakaota. Juustoa voileivän päällä.] (Si 65)

Ruoalla on *Svinalängornassa* muukin positiivinen kytkös, sillä se liittyy turvallisuuden tunteeseen. Teoksessa kuvataan toistuvasti nälkää ja sen aiheuttamaa pahaa oloa, mutta myös sitä positiivista tunnetta, kun saa syödäkseen. Kun saa ruokaa, tuntuu turvalliselta ja onnelliselta. Ruoka ja herkut eivät ole Leenalle itsestäänselvyys, ja siksi myös vähän kyseenalaisinkin keinoin hankitut herkut tuovat hyvää oloa. Kerran Leena ja hänen ystävänsä Cecilia käyvät uimahallilla toisten taskuilla, löytävät kahdeksan kruunua ja käyvät ostamassa niillä makeisia: ”När godiset var slut gick vi Hejdegatan hem med lätta steg. Mätta av socker. Gladast i stan.” (Sv 168) [Kun karkit olivat loppu, me mentiin kotiin Hejdegatanille kevein askelin. Maha täynnä sokeria. Koko kaupungin iloisimmat tytöt.] (Si 182)

Leenalla on tiiviit suhteet ystäviinsä Åseen ja Riitaan. Heitä yhdistää paitsi asuinalueen lisäksi se, että heidän vanhempansa, Åsen äiti, Riitan isä ja Leenan molemmat vanhemmat, juovat paljon. Siten ystävykset jakavat myös alkoholismista ja sen seurauksista syntyvän häpeän.

Inga-Lill grät och hulkade. Hon var knallröd i ansiktet, genomblöt av

tårarna. Glasögonen låg vid tröskeln. Sten satt kvar vid bordet, han rökte. Åse och jag gick ut i köket. Jag såg Åses mammas lår. Det såg äckligt ut med nylonstrumpbyxor när man såg grenen. Åse sa åt henne att dra ner kjolen. Det syntes att hon skämdes. – – Jag vet inte varför, men på något vis var det skönt att Åse också jade en så knäpp mamma. (Sv 135–136)

[Inga-Lill itki ja nyhkytti. Hän oli tulipunainen naamaltaan, litimärkä kyynelistä. Silmälasit olivat kynnyksellä. Sten istui paikallaan pöydän ääressä ja poltti tupakkaa. Åse ja minä mentiin keittiöön. Näin Åsen äidin reidet. Nailonsukkahousut näyttivät inhottavilta kun haarat näkyivät. Åse käski äitiään vetämään hameen alas. Åsestä näki että häntä hävetti. – – En tiedä miksi minusta tuntui niin hyvältä kun Åsellakin oli sekopää äiti.] (Si 148)

Leenasta tuntuu hyvältä se, että Åse jakaa hänen kanssaan häpeän, joka kohdistuu omiin vanhempiin. Siten häpeän kokemus yhdistää heitä. Tässäkin mielessä häpeä luo tietynlaista ryhmäidentiteettiä ystäväysten kesken.

Kuten toin aiemmin (lukuissa 2.2. ja 2.3) esiin, siivoamisella on *Svinalängornassa* keskeinen symboliikka, ja erityisesti luokkaan ja alkoholismiin liittyvää häpeää siivotaan pois. Siivoaminen vanhempien ryyppyputken jälkeen on perheelle eräänlainen moraalinen puhdistautumisrituaali, kun ryyppyputken katketessa koti siivotaan lattiasta kattoon: ”– – bara det blev städat så blev vi en vanlig familj igen. Med virkad duk på bordet och blommor i en vas.” (Sv 188) [Kunhan vain siivottiin, meistä tuli taas tavallinen perhe. Pöydällä oli virkattu liina ja maljakossa kukkia.] (Si 204) Myös muissa Susanna Alakosken teoksissa, kuten novellissa ”Torgmöte” (2006) tulee esiin, että siivouksella suuri merkitys yhteiskunnassa, ja aivan erityisesti maahanmuuttajien elämässä. Siivous on Alakosken mukaan monella tavalla yhteiskunnan perusta paitsi konkreettisina työnä myös ongelmien häivyttämisen vertauskuvana. Tällä tavoin siivoaminen kytkeytyy köyhien kunniallisuuteen. (Kivimäki & Rantonen 2010, 154.) Häpeän ymmärtämisessä onkin tärkeää pohtia myös kunnian käsitettä, sillä häpeän tunteessa on kyse kunnian vahingoittumisesta (Lidman 2011, 107). Kunnialla ja kunniallisuudella on ollut iso merkitys yksilön yhteiskunnallisen ja sosiaalisen aseman muodostumisessa niin antiikissa, keskiajalla kuin valistuksen ajan Euroopassakin, jolloin yksilön kunnia rakentui hänen säätynsä, varakkuutensa, ikänsä ja sukupuolensa varaan (mt., 108). Myös Moilasten perheessä siivouksen voi liittää ajatukseen kunniallisuudesta ja ongelmien häivyttämisestä. Likaa siivoamalla symbolisesti puhdistaudutaan alkoholismien tuomasta turmeluksesta sekä köyhyyteen ja alempiluokkaisuuteen kytkeästä saastaisuudesta.

Svinalängornassa kuvatuilla henkilöillä on omaan taustaansa

liittyen skitsofreeninen identiteetti tai positio, jossa yhtäältä häpeä ja toisaalta ylpeys ja kunnia käyvät jatkuvaa taisteluaan. Häpeän tunteella on myös positiivisia vaikutuksia, ja joissakin tilanteissa se edesauttaa yksilöä toimimaan. Erityisen tärkeä positiivinen merkitys häpeällä on silloin, kun häpeää aiheuttava poikkeavuus yhdistää ja luo ryhmäidentiteettejä poikkeavuuden jakavien kesken. Romaanissa tällaisia asioita ovat suomalainen ruokakulttuuri, suomalaiset perinteet, ja lasten kokemus häpeä vanhempiaan kohtaan. Solidaarisuus ja ylpeys ryhmäidentiteetistä edesauttaa sosiaalisten suhteiden näkemistä rinnakkaisina hierarkkisuuden sijaan. Siten tunteilla on iso merkitys sosiaalisten valtasuhteiden purkamisen kannalta. Kunnia on häpeästä puhuttaessa tärkeä käsite. Kunnian säilyttämisessä *Svinalängornassa* keskeisessä osassa on siivoamisen symboliikka, jonka avulla esimerkiksi luokkaan ja alkoholismiin liitettyä ”likaa” siivotaan pois.

4 VALTASUHTEIDEN PURKAMINEN

4.1 Lapsinäkökulma

Edellä on käynyt ilmi, että Alakosken *Svinalängorna*-teoksessa on monia kansallisuuteen, sukupuoleen, luokkaan ja ikään liittyviä näkyviä nimeämisiä, joilla ylläpidetään ja toistetaan niihin kytkeytyviä valtasuhteita. Romaanin voi kuitenkin katsoa myös pyrkivän purkamaan näitä järjestyksiä. Tässä luvussa keskityn teoksen kertojanäkökulman merkitykseen keinona osallistua kriittiseen ja kantaaottavaan keskusteluun ja pyrkimyksenä purkaa valtasuhteita.

Romaanissa minäkertojana on Leena, Moilasan perheen keskimmainen lapsi ja ainoa tytär. Lapsinäkökulma on teoksen kokonaisuuden kannalta keskeinen, sillä se antaa äänen henkilöhahmolle, joka on romaanissa kansallisuuteen ja etnisyyteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään katsoen hyvin alistetussa asemassa. Leenan näkökulmasta käsin lukija pääsee kokemaan asioiden toisen puolen ja näkemään vallan ja sorron alle. Romaanissa lapsella on ainakin näennäisesti valta kertoa tapahtumista omasta näkökulmastaan. Lapsen näkökulma toimiikin teoksessa vieraannuttajana tehden sinänsä tutusta ilmiöstä uuden oudon ja tuoreen (vrt. Koskela & Rojola 1997, 37). Se on myös keino näyttää todellisuuden traagisuus.

Ruotsinsuomalaista kirjallisuutta on arvosteltu sen antamasta kaavamaisesta kuvasta, jonka keskiössä ovat olleet vain siirtolaisten kohtaamat ongelmat, yhteiskunnallinen eristäytyminen, ulkopuolisuus ja alkoholin väärinkäyttö (Kivimäki & Rantonen 2010, 156; Gröndahl 2002, 58). Vaikka näitä teemoja käsitellään myös *Svinalängornassa*, uutta näkökulmaa tuo se, että kertojan ääni on annettu lapselle. Tätä näkökulmaa on käsitelty kirjallisuudessa vähemmän kuin esimerkiksi yksinäisten alkoholismia (Kivimäki & Rantonen 2010, 157). Useat Ruotsissa kirjoitetut kritiikit *Svinalängornasta* näkivät sekä romaanin aiheen että kerronnan lapsinäkökulman uudenlaisena ilmiönä ruotsalaisen kirjallisuuden kentällä. Suomen kirjallisuudessa näitä on pidetty jo tuttuina ilmiöinä. Ruotsissa vastaanotto on sijoittanut Alakosken ruotsalaisen työväenkirjallisuuden jatkumoon, kun taas Suomessa luokasta ei ole keskusteltu niin avoimesti, vaikka köyhyys ja huonomuus onkin usein mainittu. (Melkas 2018, 86.)

Lapsen tietoisuuden kuvaus yhteiskuntakritiikin välineenä ei ole uusi ilmiö yhteiskunnallisen romaanin perinteessä. Jo 1800-luvulla kirjailijat kuvasivat teoksissaan huono-osaisten ja kaltoin kohdeltujen lasten sisäistä maailmaa tuoden

julkisuuteen lapsen äänen ja kokemuksen, joka ei muuten päässyt kuuluville. Kuvattujen lasten kokemukset olivat kuviteltuja, mutta niillä oli kuitenkin pääosin todellisuus pohja ajan yhteiskunnassa tai kirjailijan omassa lapsuudessa. (Isomaa 2013, 355–356.) Saija Isomaan mukaan (2013, 356) 1800-luvun yhteiskuntakriittiset lapsikuvaukset voi nähdä osana olojen ja ajattelutapojen murrosta, joka synnytti 1900-luvun nykyaikaisen erillisen lastensuojelulainsäädännön sekä modernit lastensuojeluinstituutiot. Vielä 1700-luvulla lapsihahmot jäivät kirjallisuudessa mykiksi taustahahmoiksi, mutta 1800-luvun romaanissa esiintyy jo puhuvia ja sympaattisesti esitettyjä lapsipäähenkilöitä. Suomalaisessa kirjallisuudessa lapsihahmon sisäistä maailmaa ja kokemusta kuvattiin tämän omasta näkökulmasta jo realismin ja naturalismin keskeisissä teoksissa, kuten Juhani Ahon *Papin tyttäressä* (1885) ja Teuvo Pakkalan *Vaaralla*-romaanissa (1891). Kati Launis (2018, 61–72) on korostanut, että lapsuuden kuvaus ja lapsi pääfokalisoijana aikuisille tarkoitetussa kirjallisuudessa saapui suomalaiseen kirjallisuuteen nimenomaan realismin ajan kirjailijoiden mukana. Launis tuo myös esiin kirjallisuuden osallisuuden modernin lapsen synnyssä: kirjallisuus kävi intensiivistä vuoropuhelua nousevien tieteellisten keskustelujen, kuten pedagogiikan, kasvatuksen ja lapsipsykologian alojen kanssa (mt.). 1800-luvulla lapsifokalisoijan kokemuksen välitti vielä ulkopuolinen kertoja. Minäkertojaa alettiin käyttää suurimmassa määrin vasta 1900-luvulla, ja sen käyttö yleistyi suomalaisessa aikuisille suunnatussa kirjallisuudessa vasta vuosituhaten vaihteen romaaneissa. (Isomaa 2013, 357.)

Viime vuosikymmenten aikana kotimainen romaani on palannut yhteiskunnallisen romaanin perinteeseen ja käyttämään lapsen näkökulmaa vaikeiden aiheiden, kuten lasten laiminlyönnin, perheväkivallan ja rasismien, käsittelyyn. Nykykirjallisuuden kaltoinkohteluromaanit, eli teokset, joissa keskeisenä aiheena on lasten huono-osaisuus ja jollaista kohdeteokseni *Svinalängornankin* voi katsoa edustavan, kytkeytyvät toisaalta jo 1800-luvulla syntyneeseen historialliseen traditioon mutta luovat myös omaa historiaansa. Viime vuosikymmenten kirjallisuudessa näkyy se, että ne on kirjoitettu jälkimodernissa yhteiskunnassa, jossa lastensuojelulait ja -instituutiot ovat jo vuosikymmenten ajan normittaneet lapsuutta ja valvoneet normilapsuuden toteutumista. Teoksissa lasten huono-osaisuuteen puuttuu useimmiten nykyaikainen ammattimaistunut, moniammatillinen lastensuojeluinstituutio, kun taas 1800-luvun romaanin köyhälistölapsi jäi rouvasyhdistysten armeliaisuuden ja kunnallisen köyhäinhoitolaitoksen tarjoaman avun varaan. (Isomaa 2013, 356.) Kaltoinkohteluromaaneissa keskitytään kuvaamaan lapsen huonoa kohtelua ja sen loppumista jonkin tahon väliintulon seurauksena.

Usein lastensuojeluilmoituksen tekee perheeseen kuulumaton henkilö. (mt., 363.)

Yhteiskunnallisen romaanin eräs keskeisistä historiallisista tavoitteista on lukijan moraalisten emootioiden herättäminen. Moraaliset emootiot ovat luonteeltaan sosiaalisia eli yhteisön jäsenten jakamia, sillä ne kytkeytyvät yhteisön jakamiin käsityksiin hyvästä ja pahasta ja hyväksyttävästä ja paheksuttavasta. (Isomaa 2013, 366.) *Svinalängornan* kertojanäkökulma voi hyvinkin olla tietoinen tehokeino, jolla halutaan vaikuttaa lukijaan ja jonka avulla voidaan käsitellä vaikeita ja traumaattisia aiheita vaikuttavasti (Melkas 2018, 90). Lapsen kärsimys koskettaa, sillä lapsi yhdistetään viattomuuteen. Lapsi on asemassa, johon hän ei itse voi vaikuttaa ja jossa hän ei voi puolustautua. Alakosken *Svinalängorna*-teos voidaan jo pelkästään aiheensa puolesta ymmärtää yhteiskunnalliseksi romaaniksi, mutta kertojanäkökulma kiinnittää huomion nimenomaan kaltoin kohdeltuun lapseen. Lapsen valitseminen teoksen päähenkilöksi nostaa lapsen aseman ja kokemuksen romaanin keskiöön. Kaltoin kohdeltu lapsi romaanin keskiössä asettaa teoksen väkisinkin yhteiskuntakriittiseksi romaaniksi, sillä lapsen laiminlyönti ja pahoinpitely ovat lastensuojelu- ja rikoslain kriminalisoimaa toimintaa (Isomaa 2013, 364). Romaanin kaltoinkohtelukuvaukset ovat ristiriidassa yhteisön moraalikäsitysten kanssa ja synnyttävät ja vahvistavat siten lukijoissaan yhteisön arvoihin kytkeytyneitä emootioita, kuten suuttumusta ja sääliä (mt., 365–366).

Lapsikertojan käyttöön liittyvä keskeinen kysymys kytkeytyy mimeettisyyden ihanteeseen. Lapsikertojaa käyttäessä tulee pohtia, millaista kerronnan tulisi olla sisällöllisesti, kielellisesti ja muodollisesti, jotta se tuntuisi sopivan uskottavasti lapsen suuhun. Erityisesti *Svinalängornan* kaltaisten, pelkkää lapsikertojaa käyttävien, romaanien kohdalla joudutaan etsimään tapoja ratkaista toden tunnun ja luettavuuden välinen jännite. (Isomaa 2013, 258.) *Svinalängornan* Leena-kertojan puheessa lapsenomaisuutta on tavoiteltu toteavalla ja informatiivisella puhekielellä. Kertojan kieli on imperfektimuotoista ja toteavaa, kertoja ei juuri tajua kauhistella elinolojaan tai tarttua epäkohtiin. Täten vastuu kauhistelusta ja tulkinnasta jätetään lukijalle. Lukijan vastuulla on ymmärtää lapsihahmo(je)n huono-osaisuus, sillä lapsikertoja itse ei pohdi kohtelunsa oikeellisuutta. Lapsen maailmankatsomus ei myöskään vielä erota sellaisia sosiaalisia järjestyksiä, joita romaanissa toistetaan, vaan vastuu niidenkin ymmärtämisestä on lukijalla. Vähitellen myös kertojalle itselleen alkaa avautua esimerkiksi naisen asemaan ja varattomuuteen liittyviä ongelmia. Romaanin edetessä ja päähenkilön kasvaessa myös päänsisäistä puhetta esiintyy enemmän ja ajattelu syvenee, ja Leenalle syntyy halu lähteä pois perheen luota. Yksi keskeinen seikka,

jolla lapsenomaista kerrontaa pyritään jäljittelemään, on uusien sanojen opettelu.

Leena painaa mieleensä aikuisten käyttämiä sanoja ja niiden merkityksiä:

Jag hade hört dem [Aila-äidin ja Helmi-tädin] prata om massor med saker; parkettgolv och politik, grannarna och om hur man födde barn. – De pratade om hur man skulle skydda sig mot att bli med barn. Det var svårt sa de, för om mamman åt p-piller så fick hon en propp i benet. Om pappan var tvungen att använda kondom så tyckte inte han att det var lika skönt att göra barn. Jag samlade på de svåra orden, nu kunde jag plastmatta, parkettgolv, nykterhetslöfte, p-piller och kondom. (Sv 29–30)

[Olin kuullut heidän [Aila-äidin ja Helmi-tädin] puhuvan monista asioista; parkettilattiasta ja politiikasta, naapureista ja lasten synnyttämisestä. – He puhuivat ehkäisystä. Se oli kuulemma hankala juttu, sillä jos äiti söi e-pillereitä, hän sai tulpan jalkaan. Jos isän oli pakko käyttää kondomia, hänen mielestään ei ollut yhtä ihanaa tehdä lapsia. Keräsin vaikeita sanoja, nyt osasin muovimaton, parkettilattian, raittiuspauksen, e-pillerin ja kondomin.] (Si 31)

Vaikka *Svinalängornassa* minäkertojana on lapsi, kerronnassa kuuluu kuitenkin myös aikuisen ääni. Pienen lapsen kognitiiviset kyvyt ja maailmaa koskeva tieto ovat aikuisen näkökulmasta katsottuna yleensä rajoittuneita tai ainakin ne ymmärretään sellaisiksi. Lapsi saattaa jäsentää ilmiöitä omasta positiostaan tavalla, joka ei vastaa aikuisen käsitystä asioiden tilasta. Alle 10-vuotiaan, erehtyväisen ja näkökulmaltaan rajoittuneen lapsikertojan kautta voikin olla haasteellista välittää tarinamaailman hahmottumisen kannalta olennaista perustietoa toimintaympäristöstä, tapahtumista ja henkilöhahmoista. (Isomaa 2013, 257–258.) 1800-luvulla tämä ongelma ratkaistiin ulkopuolisella kertojalla, joka saattoi viedä juonta eteenpäin ja kielellistää fokalisoijana toimivan lapsen kokemuksen. Ulkopuolisen kertojan käyttäminen kuitenkin muuttaa teoksen asetelmaa ja siksi tämä ongelma on pyritty ratkaisemaan viime vuosikymmeninä toisin, esimerkiksi useammalla henkilökertojalla. (Isomaa 2013, 358). *Svinalängornassa* aikuisten läsnäolo tulee esiin kerrontaan upotettuina sitaatteina. Lapsikertoja siteeraa sanatarkasti aikuisten lausumia ja tuo siten esiin myös heidän ajattelumaailmansa. Tämä auttaa lukijaa samaan kokonaiskäsitystä romaanin kuvaamasta ajasta ja maailmasta sekä henkilöhahmojen arvoista ja asenteista. Kerronnassa tuodaan esiin asioita, joita pieni lapsi ei voi vielä tietää tai ymmärtää, mutta joita Leena on poiminut aikuisten puheesta. Lukijan vastuulle jää ymmärtää ja tulkita asiat, joita pieni lapsi ei pysty pureksimaan. Tällainen kerronta on omiaan herättämään lukijassa huolta monenlaisia tunteita, kuten inhoa, häpeää ja hämmennystä aikuisten tökeröstä kielenkäytöstä tai käyttäytymisestä. Teos laittaa lukijansa pohtimaan, mitkä asiat ovat sopivaa kuultavaa lasten korville.

Romaanin kerronnassa onkin inhorealistisia, jopa naturalistisia piirteitä, mikä saa aikaan ruumiillisia affekteja lukijassaan. Erityisen keskeisiä ovat esimerkiksi nälän ja kivun kuvaaminen. Leenan kuvataan myös reagoivan ympärillä tapahtuvaan usein ruumiillisesti, ja hänellä on usein esimerkiksi vatsakipua ja ripulia. Perinteisesti realismin ja naturalismin ajan romaaneissa paljastettiin yhteiskunnallisia epäkohtia, joten siinä mielessä *Svinalängorna* asettuu lajinsakin puolesta kantaottavaksi. Romaanissa on myös viljelty mustaa huumoria, ja monet kamalat kohtaukset esitetään koomisessa valossa. Huumori antaa tekstille kepeyttä, jonka avulla voi helpommin käsitellä raadollisiakin aiheita. Toisaalta se asettaa lukijansa moraalisten kysymysten äärelle – voiko näin kauhealle asialle nauraa?

Lisäksi myös kerronnan lyyrisyydellä on suuri merkitys romaanin luennassa ja vaikuttavuudessa. Se saa lukijan samaistumaan kertojaan voimakkaammin ja saa aikaan lukijassa voimakkaampia affekteja. Tässä katkelmassa kerronnan lyyrisyys syntyy toistosta ja metaforista sekä typografiasta, kun jokainen lause aloittaa uuden kappaleen.

Det kändes som att hela min längd fick plats i en gaständare, som kunde eldas upp i små små doser när mamma och pappa tände sina hemmarullade cigaretter.

Jag brann nog lika vackert som ett tomteblöss.

Jag brann nog lika vackert som en glödlampa som just gått sönder.

Poff! (Sv 178)

[Tuntui että mahduin pienuuteni puolesta tupakansytyttimeen ja paloin pieninä annoksina aina kun äiti ja isä sytyttivät kotitekoisia sätkiään.

Paloin varmaan yhtä kauniisti kuin tähtisädetikku.

Paloin varmaan yhtä kauniisti kuin hehkulamppu joka oli juuri mennyt rikki.

Puf!] (Si 193)

Myös teoksen ristiriitainen luonne on kantaottava. Yhtäältä *Svinalängornassa* toistetaan stereotyyppistä ruotsinsuomalaista kuvausta ja toisaalta teoksessa pyritään purkamaan niihin liittyviä valtasuhteita. Ristiriitaisuuden voikin nähdä keinona vaikuttaa lukijaan. Stereotyyppien toistaminen tuo teokseen tiettyä uskottavuutta, joka siitä puuttuisi, jos kaikki ruotsinsuomalaisuuteen liittyvät stereotyyppiset käsitykset lähtökohtaisesti kierrettäisiin. Tällöin teoksen luonne myös muuttuisi täysin, sillä silloin sen funktio olisi pelkästään stereotyyppien kiistämisessä, ei problematisoinnissa.

Tulkintani mukaan lapsikertojan käyttö pyrkii purkamaan vallan hierarkioita, sillä se antaa äänen kaltoin kohdellulle ja alistetussa asemassa olevalle lapselle. Lapsikertojan käyttö *Svinalängornassa* voidaan nähdä tietoisena tehokeinona, joka pyrkii vaikuttamaan emotionaalisesti lukijaansa, sen lisäksi, että jo

teoksen aihe on emotionaalisesti provosoiva. Lapsikertoja, realistinen ja naturalistinen kerrontapa, musta huumori ja lyyrisyys sekä problemaattinen suhtautuminen stereotyyppioihin yhdistettynä teoksen yhteiskunnallisiin aiheisiin tekevät teoksesta yhteiskunnallisesti kantaaottavan, kriittisen ja lukijaansa voimakkaasti vaikuttavan teoksen, jonka voi katsoa pyrkivän purkamaan sosiaalisia järjestyksiä ja valtasuhteita.

4.2 Selviytymiskeinoja ja vastarintaa

Långt inom mig grodde det. Så fort jag blev lite större skulle jag flytta hemifrån. Jag tog ett steg framåt i den hemliga kön. (Sv 191)

[Päätös kasvoi syvällä sisälläni. Heti kun tulisin vähän isommaksi, muuttaisin kotoa pois. Otin askeleen eteenpäin salaisessa jonossa.] (Si 207)

Vaikka Alakosken romaanissa keskeistä on siirtolaisperheen ja työväenluokan arjen raadollinen kuvaus, ja romaanin voi katsoa olevan yhteiskunnallinen niin aiheiltaan kuin näkökulmaltaan, romaania on luettu myös nuoren naisen kasvutarinana (kts. esim. Kivimäki & Rantonen 2010, 157). Tätä tulkintaa tukevat kertojan näkökulma ja Leena-tytön keskeinen asema henkilöahmona. Romaanin edetessä voi huomata, että Leenassa tapahtuu muutos passiivisesta ja vastaanottavasta lapsesta vastarintaa tekeväksi nuoreksi. Tässä luvussa erittelen teoksessa kuvattavia selviytymiskeinoja ja vastarinnanpaikkoja, jotka osallistuvat kansallisuuteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään kietoutuvien valtasuhteiden purkamiseen.

Arki Fridhemissä on Leenalle selviytymistä päivästä toiseen. Leenan pitää ottaa vastuuta itsestään, perheestään ja perheen lemmikkikoirasta Terriestä aivan liian aikaisin. Fridhemin lähiössä kasvaessaan hän vertailee itseään ja omaa perheettään parhaiden ystäviensä perheisiin ja tottuu siihen, etteivät vanhemmat aina pysty pitämään itsestään saati lapsistaan huolta. Luokkakavereidensa perheitä havainnoidessaan Leena alkaa ymmärtää, ettei kaikilla olekaan asiat niin, kuin hänellä tai hänen ystävilään Riitalla ja Åsella on kotona. Vaikka arki onkin raadollista, tekstistä pilkistää myös toivo.

Vaikka Fridhemin perheillä ei mene taloudellisesti hyvin, lähiö näyttää teoksessa kuitenkin perheen kaltaisena, yhteisöllisenä asuinpaikkana. Leena ja hänen parhaat ystävänsä Riitta ja Åse syövät ja yöpyvät vuorotellen toistensa kotona. Leena ja muut *Svinalängornan* lapset pystyvät selviämään arjesta juuri yhteisöllisyyden avulla. Aina jonkun perheen luona on ruokaa, kun oman

perheen jääkaappi ammottaa tyhjiyttään. Aikuisten ryyppyputket venyvät toisinaan viikkojen mittaisiksi, jolloin lasten on selviydyttävä omillaan ja he syövät vuoroin kenenkin luona.

Yksi merkittävä Leenalle toivoa antava voima on rukoilu, ja hän rukoileekin tämän tästä Taivaan Isää apuun. Leena oppii rukoilemaan pyhäkoulussa, jonne hän päätyy alun perin siksi, että äiti kaipaa hengähdystä lastenhoidosta. Taivaan Isälle puhumisesta tulee Leenalle tärkeä tapa, joka antaa toivoa, vaikka äiti sanookin, ettei Jumalaa ole ja että kaikki rukoilevat, jos heillä ei ole muuta mahdollisuutta. Rukousten kautta lukijalle välittyy myös tietoa Leenan sisäisestä puheesta, arvoista ja asenteista, ja lukija pääsee näin lähemmäs Leenan kokemusta.

Leena joutuu pettymään vanhempinsa monet kerrat, kun he eivät tule koulunpäätöksiin, nokkahuilukonsertteihin tai uimakilpailuihin, kuten muiden lasten vanhemmat. Perheen ongelmista huolimatta Leena menestyy koulussa ja saa tukea opettajaltaan. Leena ihailee kovasti opettajaansa Maria Munthen koulussa. Häntä kutsutaan romaanissa nimellä ”Magistern”, maikka. Opettaja näyttäytyy Leenalle vanhemman kaltaisena turvallisena aikuisena, jota hän myös nimittää isähahmoksi: ”Magistern var inte en lärare, han var en pappaläraregud. Han kunde sjunga och spelar gitarr. Förklara saker så att vi förstod. Solförmörkelse, regn och flod och ebb.” (Sv 99) [Maikka ei ollut opettaja, hän oli isäopettajajumala. Hän osasi laulaa ja soittaa kitaraa. Ja selittää asioita niin että me ymmärrettiin. Auringonpimennyksen, sateen ja luoteen ja vuoksen.] (Si 108) Kerran maikka sanoo Leenalle, että hänestä pitäisi tulla opettaja. Leena pohtii maikan sanoja: ”Vad? Kunde jag bli det han var?” (Sv 100) [Mitä? Voisiko minusta tulla sama kuin hänestä?] (Si 109) Leenasta tuntuu ihmeelliseltä, että hänestäkin voisi jonakin päivänä tulla opettaja. Toisaalta koulutus kuvataan romaanissa mahdollisuutena päästä pois nykyisestä yhteiskunnallisesta asemasta. Koulusta tuleekin Leenalle paikka, jossa hän kokee sellaista turvallisuuden tunnetta, mitä hän ei kotona saa.

Skolan var min oavbrutna räddning. Mina ben hittade den välkända vägen till Maria Munthe dag ut och dag in. Samlade på sorlet som kom ut genom vädringsfönstren i våra hus. Drömde om bättre tider. (Sv 184)

Jag klamrade mig fast vid skolans väggfasta rum och rutiner. Jag ville inte gå hem när mamma och pappa var fulla. Hoppades på ett mirakel. Hoppades på att magistern skulle göra någonting. Jag tog god tid på mig när jag la ihop böckerna. (Sv 212)

[Koulu oli lohtuni ja pelastukseni. Kuljin tuttua tietä pitkin Maria Munthen kouluun päivästä toiseen. Keräsin äänten sorinaa joka kantautui talojemme tuuletusikkunoista. Uneksin paremmista ajoista.] (Si 200)

[Takerruin koulun kiinteisiin huoneisiin ja rutiineihin. En halunnut mennä kotiin silloin kun äiti ja isä olivat humalassa. Toivoin ihmettä. Toivoin että maikka tekisi jotakin. Pakkasin kiirettä pitämättä kirjat laukkuun.] (Si 230)

Leena viihtyy koulussa ja koulun rutiinien luomassa turvallisessa ympäristössä. Koska Leenalla ei ole kotona turvallista luottamussuhdetta aikuisiin, hän kiintyy kovasti opettajaansa ja uskoo tämän pystyvän tekemään jotakin hänen tilanteelleen kotona. Koulu on Leenalle hänen omien sanojensa mukaan lohtu ja pelastus, minkä avulla hän pysyy kiinni tavallisessa arjessa ja millä hän pystyy korjaamaan rikkinäisistä perhesuhteista johtuvia ongelmia.

Koulumenestyksen lisäksi myös uintimenestys antaa Leenalle itseluottamusta. Uintiharrastus onkin Leenan arjen tärkeä selviytymiskeino koulun ja ystävien ohella. Uimahalli on Leenalle turvapaikka, jonne hän voi hakeutua silloin, kun hän ei halua tai pysty olemaan kotona.

Badhuset var varmt och skönt. Där var det rent och fint. Jag sökte mig dit även när jag inte tränade. Ställde mig bredvid de tjocka mammorna som tvättade håret på sina barn. Glodde. Kände mammas fingrar massera min hårbotten. Mammans lina hand mot min rygg. Hon tvålade in mig, skrubbade min rygg med vår finska bastuborste. (Sv 222–223)

[Uimahallissa oli lämmintä ja ihanaa. Siellä oli puhdasta ja siistiä. Hakeuduin sinne myös silloin kun en harjoitellut. Menin lähelle lihavia äitejä jotka pesivät lastensa hiuksia. Tuijotin. Tunsin äidin sormien hierovan päänahkaani. Äidin hellä käsi selkääni vasten. Hän saippuoi minut, hankasi selkääni suomalaisella saunaharjallamme.] (Si 240)

Uimahalli näyttäytyy vastakohtana kodin turvattomuudelle. Paikka on lämmin, ihana, puhdas ja siisti, toisin kuin Leenan koti vanhempien ryyppypuutken aikaan. Lisäksi turvallisuuden tunnetta lisäävät uimahallissa olevat äidit, jotka pitävät lapsistaan huolta. Uintiharrastus ja siinä menestyminen tarjoavat Leenalle myös ainutlaatuisen tilaisuuden päästä harjoitusleirille ulkomaille. Mallorcan-matka antaa hänelle lisää itseluottamusta ja maailma avautuu hänen edessään: ”Solen var mycket mycket större än i Ystad och pappa skulle bara ha sett den, vilka tomater han kunde odlat på vår balkong. Himlen var blåare. Havet var större och djupare – – .” (Sv 171) [Aurinko oli paljon isompi kuin Ystadissa, ja olisipa isä nähnyt sen millaisia tomaatteja hän olisi voinut viljellä parvekkeella. Taivas oli sinisempi. Meri oli isompi ja syvempi – – .] (Si 185)

Foucault'n (1998, 71) mukaan ”siellä, missä on valtaa, on myös

vastarintaa” ja vastarinta näyttää valtasuhteiden suhteelliseen luonteen. Selviytymiskeinojen lisäksi Leena alkaakin tehdä avointa vastarintaa vanhempiaan, erityisesti isäänsä vastaan. Isommaksi kasvaessaan Leena ymmärtää, ettei vanhempien alkoholin liikakäyttö ole kaikkien perheiden ongelma ja että vanhempien alkoholismi vie heidän perhettään koko ajan kauemmaksi tavallisesta perhe-elämästä. Alkoholin käytöstä johtuvat jatkuvat pettymykset vanhempiin ja pelko äidin menettämisestä saa Leenan kapinoimaan isäänsä vastaan.

Du bryr dig inte om mig när du är full. Markku och jag kan vara ute hur länge som helst utan att du och mamma vet var ni är. Sakari vill inte bo hemma längre, bara så att du vet det. Varför fick vi mat förra veckan, denna blir det säkert ingen. Jag önskar att mamma skiljer sig från dig. Du är ett svin. Han reste sig upp. Morrade, visade tänderna. Han föste mig framför sig in i min säng. Slängde mig handlöst ner på magen. Hämtade livremmen. Slet av mig kläderna. Piskade mig över hela kroppen. (Sv 207)

[Sinä et välitä minusta silloin kun olet humalassa. Markku ja minä saadaan olla ulkona niin kauan kuin huvittaa, ettekä te äidin kanssa tiedä missä me ollaan. Sakari ei halua enää asua kotona, tiedäkin se. Miksi me saatiin ruokaa viime viikolla, tällä viikolla ei varmaan tule mitään. Toivon että äiti ottaisi sinusta eron. Sinä olet sika. Hän nousi seisomaan. Ärisi, näytti hampaitaan. Hän työnsi minut edellään sängylleni. Paiskasi minut mahalleni. Haki vyön. Kiskoi minulta vaatteet. Piiskasi minua joka puolelta.] (Si 224–225)

Isä ei pysty hillitsemään itseään, vaan pyrkii näyttämään tyttärelleen asemansa vastaamalla kapinointiin väkivallalla. Leena kuitenkin esittää vahvaa ärsyttäkseen isää lisää ja toteaa läksytyksen jälkeen isälleen, että ”[d]et gjorde ändå inte ont när du slog mig” (Sv 208) [ei minuun sattunut kun sinä löit minua] (Si 225).

Kun *Svinalängorna*-teosta lukee sen minäkertojan, Leenan, kasvu- ja kehityskertomuksena, lapsen äänen voi tulkita toivon kehykseksi. Vaikka Leenan perhe-elämään liittyy raadollisia asioita, hänellä on unelmia ja uskoa tulevaisuuteen. Romaanin lopussa Leena karkaa ystäviensä Riitan ja Åsen kanssa metsään. Leenan tarina loppuu toiveikkaaseen kohtaukseen, jossa tulevaisuus on olemassa tuntemattomana mutta samaan aikaan täynnä mahdollisuuksia, joita ruotsalainen hyvinvointivaltio ja demokraattinen opetusjärjestelmä voivat tarjota. Tulkinta kasvutarinasta jättää päähenkilön unelmoinnin ja odotuksen elämän vaiheeseen, kaikkivoipaisessa mielentilassa, jossa kaikki on mahdollista. (Melkas 2018, 93.) Tämä tulkinta on omiaan purkamaan käsityksiä luokkayhteiskunnasta ja sukupuolirooleista ja vahvistamaan uskoa tasa-arvoisempaan tulevaisuuteen.

Svinalängornassa minäkertoja Leena on romaanin tapahtumien keskeinen henkilö, jonka identiteetti rakentuu romaanin edetessä. Siten teosta voi

lukea myös nuoren naisen kasvu- ja kehityskertomuksena. Romaanin alussa Leena ajattelee elävänsä normaalia arkea, jollaista muutkin lapset elävät, mutta vähitellen hän alkaa huomata sellaisia kansallisuuteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään kytkeytyviä eroja, jotka hänen elämässään leikkaavat. Hän ymmärtää, että kaikkien perheessä arki ei ole yhtä alkoholismien ja väkivallan värittämää kuin heidän kotonaan. Romaanissa kuvataan Leenan arjen selviytymiskeinoja, jollaisiksi muodostuvat ystävät, koulu ja uintiharrastus. Näistä saamansa itseluottamuksen avulla hän uskaltautuu asettautumaan omaa isäänsä vastaan. Selviytymiskeinot ja vastarinnan tekeminen pyrkivät purkamaan intersektionaalisia valtasuhteita siinä mielessä, että minäkertoja Leena ei jää vain passiiviseksi henkilöahmoksi, joka tyytyy asemaansa kaikkien hierarkioiden alapuolella, vaan Leenalle kuvataan mahdollisuus päästä kotoa pois ja unelmoida paremmasta huomisesta. Niin ikään toivon kehystä luo romaanin lopetus, joka jätetään avoimeksi, kaikkine mahdollisuuksineen.

4.3 *Svinalängornan* naishahmot: uhreja vai toimijoita?

Edellä olen eritellyt, miten teoksen kerrontanäkökulma osallistuu valtasuhteiden purkamiseen ja millaisia selviytymiskeinoja ja vastarinnanpaikkoja teoksessa on kuvattu. Tässä alaluvussa keskityn romaanin henkilöahmoihin. Sanna Kivimäki ja Eila Rantonen (2010, 155) kritisoivat *Svinalängornaa* koskevassa artikkelissaan sitä, miten romaanin vastaanotossa on painotettu toiveikasta selviytymistarinaa, kirjan mustaa huumoria sekä teoksen vahvoja naisia, vaikka ”kyse on miltei inhorealitisesta kauhukuvasta siitä, miten ahdinko ja alkoholismi tuhoavat perheen”. Oma luentani kuitenkin tukee käsitystä *Svinalängornasta* hyvinkin feministisenä teoksena. Vaikka tässä romaanissa naishahmot ovatkin yhteisössään alistetussa asemassa, naisia ei kuitenkaan kuvata pelkästään passiivisina ja vastaanottavina. Naisia ei myöskään kuvata erityisen aktiivisina, mutta mieshenkilöahmoihin verrattuna *Svinalängornan* naiset ovat aktiivisia toimijoita, kun taas miehet kuvataan lähes poikkeuksetta tragikoomisina hahmoina: usein alkoholiongelmaisina, väkivaltaisina ja alistavina mutta samaan aikaan koomisen uhmakkaina, sääliävinä ja epävarmoina.

Pelkästään kertojanäkökulma ei tee teoksesta feminististä, vaikka sillä onkin teoksen kokonaisuuden kannalta keskeinen merkitys, että kertoja on juuri nuori tyttö. Teoksen muutkin naishahmot on kuitenkin kuvattu selkeästi

aktiivisempina toimijoina kuin mieshahmot. Lisäksi romaanin naishahmot kuvataan tietoisina alistetusta asemastaan. Teos ei myöskään ole neutraali vähemmistön tai siirtolaisuuden kuvaus, vaan kuten aiempi analyysini on osoittanut, se ottaa vahvasti kantaa ennen kaikkea luokka- ja sukupuolikysymyksiin. Teoksessa kuvataan henkilöihahmoja, joiden elämässä intersektionaaliset erot leikkaavat ja näin ollen teos on siis tulkittavissa feministiseksi romaaniksi. Teoksen naiset kuvataan alistettuina subjekteina niin yhteiskunnassa, yhteisössä kuin perheessäkin, mutta kuitenkin miehiä aktiivisempina toimijoina. Mieshahmot ovat romaanissa hyvin passiivisessa osassa, ja heidän tekemisensä ja käytöksensä aiheuttavat usein vain erilaisia ongelmia.

Leenan lisäksi eräs keskeinen naishahmo teoksessa on Leenan äiti Aili. Ailin puheenvuoroista näkyy, että hän on hyvin tietoinen asemastaan työväenluokkaisena maahanmuuttajanaisena. Toisaalta hänen sitaateistaan kuultaa läpi tilanteen epätoivo: hän on alistunut kohtaloonsa eikä koe voivansa vaikuttaa tilanteeseensa mitenkään. Tyttärensä avulla hän pyrkii irrottautumaan alistetusta asemastaan. Kun Aili-äiti saattaa Leenaa ekaluokalle, hän antaa Leenalle ohjeet, joista välittyy naisen huonon aseman heidän perheessään mutta myös se, että äiti tiedostaa naisen paikan yhteiskunnassa:

Kom ihåg Leena, skolan är det viktigaste av allt. Lova att göra som din fröken säger fortsatte hon. Du måste vara duktig i skolan och du måste skaffa dig en utbildning innan du gifter dig och skaffar barn. Annars är du fast, i synnerhet om du är född till kvinna. Se på mig sa hon. Jag är helt beroende av pappa. (Sv 40)

[Muistakin Leena, koulu on kaikkein tärkeintä. Lupaa tehdä niin kuin opettaja käskee, hän jatkoi. Sinun pitää olla ahkera koulussa ja sinun pitää hankkia itsellesi koulutus ennen kuin menet naimisiin ja rupeat tekemään lapsia. Muuten olet kiikissä, etenkin kun olet syntynyt naiseksi. Katso minua, hän sanoi. Minä olen täysin riippuvainen isästä.] (Si 42)

Äiti vannottaa Leenaa jo lapsena opiskelemaan ja hankkimaan itselleen koulutuksen, jotta tämä ei joutuisi kokemaan samaa tulevaisuutta, kuin hänellä itsellään on. Hän painottaa sanoissaan, että koulutus pitää ottaa tosissaan nimenomaan siksi, koska Leena on syntynyt naiseksi. Sanoillaan äiti asettaa Leenalle paljon toiveita tulevaisuuteen. Äiti toivoo, että koulutuksen myötä Leena voisi saada työn, jolloin Leena ei olisi tulevaisuudessa taloudellisesti riippuvainen puoliosastaan. Vanhemmilla on kuitenkin eriävät elämänohjeet lapselleen: ”Pappas ord ringde från andra hållet. Du måste lära gid att bli en bra fru.” (Sv 66) [Isän sanat soivat toisesta suunnasta. Sinun pitää opetella hyväksi vaimoksi.] (Si 72) Isä puolestaan kokee tärkeäksi, että

hänen tyttärestään tulee hyvä vaimo. Isä on tässä suhteessa vanhanaikaisempi kuin äiti. Isän sanoista välittyy myös hänen näkemyksensä naisten asemasta. Hänen mielestään naisen tulee ensisijaisesti olla vaimo ja sen jälkeen mahdollisesti jotain muuta.

Tämä ihanne kytkeytyy myös vanhempien juopottelun kuvaukseen, sillä alkoholismien kuvaus kirjallisuudessa kietoutuu luokan lisäksi myös sukupuoleen. Tyypillisemmin suomalaisessa kirjallisuudessa on kuvattu miesten juopottelua, ja se on ollut yleinen, jopa suvaittakin ilmiö. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kirjallisuudessa esiintyi kuitenkin jo joitakin kuvauksia myös naisten juomisesta. Näissä varhaisissa kuvauksissa naisten juominen on toiminut esimerkiksi opetuksena siitä, miten naisen ei tulisi käyttäytyä, tai sitten juopotteleva nainen on esitetty radikaalina hahmona, jollaiseksi esimerkiksi Minna Canthin Kauppa-Lopo voidaan käsittää. Siinä missä miesten juopottelun kuvaaminen katsottiin jo tuolloin tavalliseksi toiminnaksi, juopotteleva nainen oli väistämättä jotenkin epäkelpo, joka ei vastannut ajan ihannetta naisesta sivistyneenä ja perheen kautta yhteiskunnan hyväksi toimivasta äidistä ja vaimosta. Naisten juominen liitettiin vahvasti myös ”vääränlaiseen” seksuaalisuuteen ja väljentyneeseen moraaliin, eivätkä nämä käsitykset ole vielä nykypäivään tultaessakaan kokonaan hävinneet. (Launis 2006.)

Svinalängornassa alkoholista haetaan lohtua elämään, pakokeinoa arjen raadollisuuteen. Aila-äiti juo, sillä ei kestä isän juomista selvin päin. Hän vannoo, että jos isä vain lopettaisi, hänkin tekisi niin. Naishahmot uhriutuvat huonosta asemastaan perheessä ja yhteiskunnassa ja juovat ikään kuin pakon edessä. Naisten juopottelu alleviivaa sitä, että he laiminlyövät roolinsa äiteinä. Kun he juovat, lapset ovat heitteillä. Lisäksi teoksessa on viitteitä siitä, että vanhempien ryyppyjuhliin liittyy myös seksuaalista kanssakäymistä vieraiden kanssa. Siten tässä teoksessa alkoholismi paitsi näyttää epäkelvouden äitinä ja vaimona, tekee myös viittauksen ”vääränlaiseen” seksuaalisuuteen ja väljentyneeseen moraaliin. Alkoholismien kuvaus tässä romaanissa kietoutuu siis paitsi luokkaan myös sukupuoleen ja toimii yhtenä keinona näyttää ja korostaa huono-osaisuutta.

Aili-äidin tärkeä keskustelukumppani on hänen suomalainen ystävänsä Helmi, jonka kanssa hän vaihtaa ajatuksiaan arkisista asioista, mutta keskusteluissa on usein selvä poliittinen ja feministinen sävy. Aili-äiti tiedostaa naisen sorron tiedostusvälineissä ja koko maailmanpolitiikassa. Tämä feministinen kiinnostus voidaankin nähdä viittauksena 1970-luvun pohjoismaisten naisliikkeiden nousuun (Kivimäki & Rantonen 2010, 153). Leena kuuntelee usein, kun Aili-äiti ja Helmi-täti juttelevat. He keskustelevat kaikesta mahdollisesta parkettilattioista politiikkaan ja

naapureista synnyttämiseen, ja usein keskusteluissa otetaan kantaa naisten asemaan. Aili-äidin voi katsoa olevan heistä kahdesta vielä kiihkeämpi feministi. Helmi sanookin Ailille kerran, että hänen pitäisi liittyä naisasialiike Krupp Ättaan, ”eftersom hon var en sådan kvinnokvinna” (Sv 72) [koska hän oli semmoinen naisasianainen]. (Si 77) Lähin naisasialiike on kuitenkin Tukholmassa, eikä äidillä ole sen vuoksi mahdollisuutta osallistua liikkeen toimintaan. Hän yrittää olla kotoa käsin perillä maailman tapahtumista, esimerkiksi kuuntelemalla radiota ja katsomalla television ajankohtaisohjelmia ja vaihtamalla sitten Helmin kanssa ajatuksiaan.

Radion stod på i köket när mamma lagade mat eller bakade bröd. Hon följde världshändelserna. Morgonnyheterna och Idag, Kvarten. På eftermiddagen när Helmi kom på kaffe pratade de om dem. (Sv 71)

[Radio oli auki keittiössä silloin kun äiti laitto ruokaa tai leipoi leipää. Hän seurasi maailman tapahtumia. Aamu-uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Iltapäivällä he puhuivat niistä kun Helmi tuli kahville.] (Si 76)

Aili-äidin ja Helmi-tädin väliset keskustelut sisältävät provokatiivisia kommentteja esimerkiksi ehkäisystä: siitä, miten e-pillereistä äidit saavat tulppia jalkaan, mutta toisaalta isät eivät halua käyttää kondomia. Naiset puhuvat myös kuukautisista siihen tapaan, että Leena ymmärtää ne pahaksi jutuksi, joita ei saa näyttää.

En gång pratade de om orgasm. Ny tyckte jag att det var det svåraste ord jag hade hört. Orgasmer fick man när man knullade. Men det var papporna som fick det. Mammorna brukade fixa sina själva, på toaletten efteråt, när papporna hade fått sina. Mamma sa att män utnyttjade kvinnor. Helmi sa att hon inte höll med. Då utbrast mamma Voi Jumala, det betydde Gode Gud, sedan sa hon att det gjorde de visst och att det knappt fanns ett enda kvinnoansikte i teverutan. När Helmi frågade vad det hade med orgasmer att göra så sa mamma att allt hade med orgasmer att göra. (Sv 30)

[Kerran he puhuivat orgasmista. Se oli minusta vaikein sana jonka olin kuullut. Orgasmeja saatiin silloin kun nussittiin. Mutta vain isät saivat niitä. Äidit hoitivat omansa vessassa jälkeinpäin, sen jälkeen kun isät olivat saaneet omansa. Äiti sanoi että miehet käyttivät naisia hyväkseen. Helmi sanoi että hän ei ollut samaa mieltä. Silloin äiti parahti että voi luoja, sitten hän sanoi että totta kai he käyttivät ja että eihän telkkarissa ollut juuri yhtään naisen naamaa. Kun Helmi kysyi miten se liittyi orgasmeihin, äiti sanoi, että kaikki liittyi orgasmeihin.] (Si 31–32)

Äiti puhuu suoraan myös seksuaalisesta kanssakäymisestä, ja kokee, että miehet käyttävät naisia hyväkseen, kun huolehtivat vain omista orgasmeistaan. Samassa puheenvuorossa äiti viittaa myös siihen, että televisiossa – tai muussakaan mediassa – ei ole naisia näkyvästi esillä.

Erot Aili-äidin ja Kimmo-isän suhtautumisissa maailman tapahtumiin ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ilmenee romaanissa esimerkiksi niin, että äidin tuntuu olevan isää vaikeampi hyväksyä asema, joka suomalaisille määritellään Ruotsissa. Äidin mielestä suomalaisten pitäisi saada äänestää, vaikka isälle se on yksi lysti. Äitiä suhtautuu myös kiihkeämmin siihen, miten esimerkiksi asuntotoimiston virkailija lukee ääneen asunnon ohjesääntöä ja tekee vihjauksiaan heidän etnisestä taustastaan ja yhteiskunnallisesta asemastaan, kun taas isä kuittaa moiset väitteet sanomalla virkailijan käytöksen olleen normaalia.

Men det kvittar ju vad du och jag tycker, ingen i våra familjer får rösta ändå, så vi kan sluta tycka. Man fick inte rösta om man var finsk medborgare sa mamma. – –

– Det är för jävligt rent ut sagt, vi betalar ju skatt som alla andra, sa Helmi.

– Ja, och vi bor ju här, inte sant, sa mamma.

– Och våra barn är födda här. Och vi ska inte flytta härifrån. (Sv 72–73)

[Mutta viis siitä mitä mieltä sinä ja minä ollaan, kukaan meidän perheissä ei kuitenkaan saa äänestää, joten me voidaan yhtä hyvin olla hiljaa. Ei saanut äänestää jos oli Suomen kansalainen, äiti sanoi. – –

– Se on suoraan sanottuna paskamaista, mehän maksetaan veroja niin kuin kaikki muutkin, Helmi sanoi.

– Niin, ja mehän asutaan täällä, eikö totta, äiti sanoi.

– Ja meidän lapset ovat syntyneet täällä. Eikä me aiota muuttaa täältä pois.] (Si 78)

Aili-äiti ja Helmi-täti ovat yhteiskunnallisesti valveutuneita ja kiinnostuneita politiikasta. Heitä turhauttaa heidän asemansa suomalaisina ja naisina, vähemmistönä, joka ei pysty vaikuttamaan maassa tapahtuviin asioihin, vaikka he asuvatkin pysyvästi Ruotsissa. Kuvaamalla perheen äitiä Ailia ja hänen ystäväänsä Helmiä naisina, jotka ovat kiinnostuneita politiikasta ja jotka tiedostavat naisten asemaan liittyvät ongelmat, romaanin voi katsoa purkavan intersektionaalisia valtasuhteita. Heidän keskusteluissaan otetaan kantaa erityisesti naisten asemaan, mutta myös suomalaisten vähemmistöasemaan ja epäsuorasti myös luokka-asemaan. Naisiin verrattuna miehet kuvataan passiivisempina ja ei-samaistuttavina hahmoina. Siten romaania voi lukea feministisenä romaanina, joka pyrkii herättämään keskustelua alistetuista naissubjekteista.

5 LOPUKSI

Susanna Alakosken *Svinalängorna*-romaanissa tuodaan ruotsinsuomalaista vähemmistöä kuvaamalla esille ongelmia, joita maahanmuuttaja voi kansallisuuden ja etnisen taustansa vuoksi uudessa kotimaassaan kohdata. Sen lisäksi siinä nostetaan esille laajempiakin sosiaalsiin valtasuhteisiin liittyviä yhteiskunnallisia ongelmia. Teoksen kaunistelematon, realistinen ja jopa naturalistinen, kerronta voi herättää lukijassaan inhon ja kauhun kaltaisia tunteita esimerkiksi alkoholismista, perheväkivallasta ja lasten kaltoinkohtelusta mutta myös sukupuolten välisestä epätasa-arvosta sekä vallan jakautumisesta. Tässä tutkielmassa olen tuonut esiin, miten kansallisuus, luokka, sukupuoli ja ikä vaikuttavat henkilöhahmojen asemaan yhteiskunnassa, yhteisössä ja perheessä. Intersektionaalisen lähestymistavan avulla olen eritellyt tilanteita, joissa näiden tekijöiden limittyneisyys ja päällekkäisyys käy ilmi. Selvittäessäni vallan moninaista luonnetta olen hyödyntänyt tutkimuksessani intersektionaalisuuden teoriaa ja kansallisuuteen ja etnisyyteen (suomalaisuus/ruotsalaisuus), luokkaan (työväenluokka/keskiluokka), sukupuoleen (mies/nainen) ja ikään (lapsi/aikuinen) liittyviä konstruoituneita kategorioita.

Tutkimukseni keskiössä oli Alakosken *Svinalängorna*-teoksessa kuvattu ruotsinsuomalainen yhteisö. Tutkin inter- ja intrakategorisin lähestymistavoin sitä, miten eroja tuottavat tekijät, kuten kansallisuus, luokka, sukupuoli ja ikä vaikuttavat henkilöhahmojen asemaan. Selvitin, minkälaisia sosiaalisesti tuotettuja, vähemmistöjen kuvauksissa yleisiä valtasuhteita tässä romaanissa toistetaan. Lähestyin kysymystä tutkimalla ruotsinsuomalaisen yhteisön kuvausta yhteiskunnan, asuinyhteisön ja perheen näkökulmasta. Analyysini osoittaa, että suomalaisperheiden asemaan ruotsalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavat erityisesti heidän kansalliseen ja etniseen taustaansa liittyvät ennakkoluulot. Teoksessa toistetaan käsityksiä suomalaisista Ruotsissa ja heihin liitetyt stereotypiat, kuten alkoholismi ja heikko kielitaito, korostuvat. Luokan kategorian huomioimalla sain selville, että ruotsinsuomalaisuus kytkeytyy lähtökohtaisestikin työväenluokkaiseen identiteettiin ja alempiluokkaisuuteen, sillä teoksesta käy ilmi, että Moilasen perhe on muuttanut Ruotsiin paremman elintason perässä. Suomalaisperheiden alistettu asema konkretisoituu myös varallisuuteen liittyvinä syrjivinä ennakkoluuloina ja keskittymisenä alempien luokkien asuinalueelle Fridhemiin. Naiset puolestaan ovat vielä sukupuolensa vuoksi moninkertaisesti alistettuja subjekteja, sillä heillä on rajalliset mahdollisuudet toimia miesvaltaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä. Romanin kuvaamassa yhteiskunnassa sukupuolten eriarvoisuus konkretisoituu

naisten näkymättömyytenä mediassa, radiossa, televisiossa ja sanomalehdissä sekä jakautuneina miesten ja naisten töinä. Naisten on siis tärkeää osallistua yhteiskunnan toimintaan ensisijaisesti vaimona ja äitinä. Lapset puolestaan ovat vielä vanhempiaankin heikommassa asemassa mitä tulee yhteiskunnalliseen asemaan, ja he jäävät yhteiskunnassa kokonaan näkymättömiksi, kun viranomaisilla on vain rajalliset mahdollisuudet puuttua lasten kaltoinkohteluun.

Asuinlähiö Fridhemin kuvauksessa keskeisimmäksi eroksi nousee yhteiskuntaluokka. *Svinalängornassa* alkoholi- ja rahaongelmat kuvataan yhteiskuntaluokan ja asuinyhteisön ongelmina, ja tämä toistaa käsitystä työväenluokan sivistymättömyydestä ja likaisuudesta. Teoksessa tehdään vertailua työväenluokkaisen ja keskiluokkaisen elämän välillä ja tuodaan ilmi, että yhteiskuntaluokalla ja varallisuudella on keskeinen merkitys henkilöhahmojen asemaan yhteiskunnassa. Lähiö näyttäytyy kuitenkin eräänlaisena perheenkaltaisena yhteisönä, jossa suomalaiset ovat ”samaa ryhmää” muiden maahanmuuttajien ja alimpiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ruotsalaisten kanssa, ja siten kansallisuuden merkitys ei korostu asuinyhteisön kuvauksessa. Sukupuolen kategorian huomioiminen yhdessä luokan kanssa tuo esiin yhteisön sisäisen hierarkian, joka konkretisoituu miesten taloudellisena vastuuna ansiotyössä ja naisten vastuuna kodista ja perheestä huolehtimisessa. Naisilla on miehiä heikommalla mahdollisuudella kivuta eteenpäin luokkahierarkiassa, sillä heillä ei ole samoja mahdollisuuksia ansiotyöhön kuin miehillä. Lasten riippuvainen suhde vanhempiin asettaa heidät huonoimpaan asemaan myös asuinyhteisössä: heillä on jo luokkansa puolesta eri lähtökohdat elämään kuin muilla eikä heillä ole ikänsäkään puolesta mahdollisuutta vaikuttaa asemaansa.

Svinalängornan perheissä kodit kuvataan turvattomina vallan näyttämöinä, joissa kukin perheenjäsen hakee paikkaansa. Luokka ja köyhyys asettavat koko perheelle tietyn raamin, johon he asettuvat suhteessa yhteiskuntaan ja yhteisöönsä. Vähävaraisuus perheessä näkyy esimerkiksi niin, että ruuasta ja elämän laatua parantavista tekijöistä, kuten omasta autosta tai lomamatkoista joudutaan tinkimään. Sukupuolen merkitys nousee erityisen suureksi nimenomaan perheissä, ja äitien asema on hyvin alisteinen suhteessa isiin. Naisten asemaa tuotetaan fyysisesti ja henkisesti alistamalla. Perheissä naiset ovat sukupuolensa vuoksi myös taloudellisesti riippuvaisia miehistään. Kaikkein heikoin asema on lapsilla, erityisesti tyttölapsilla, jotka joutuvat kärsimään vanhempiensa päihteiden käytöstä aiheutuvasta heitteillejätöstä, ja siten heidän perustarpeensa ovat uhattuna. Myös lasten asema on sukupuolittunut, mikä ilmenee perheen kuvauksessa esimerkiksi

siinä, että tyttölapsen keho asetetaan miehisen katseen alle sekä siinä että tyttölapsia kasvatetaan huolehtimaan erityisesti kodista ja siisteydestä.

Teos ottaa kantaa lasten asemaan alkoholistiperheessä mutta antaa myös tilaa etnisiin vähemmistöihin, sukupuoleen ja luokkaan liittyvälle keskustelulle. Teoksen voi katsoa pyrkivän purkamaan sosiaalisia valtasuhteita siten, että tapahtumia kuvataan nuoren vähemmistöön kuuluvan tytön näkökulmasta. Analyysini osoittaa, että lapsikertojan käyttö pyrkii purkamaan vallan hierarkioita antamalla äänen kaltoin kohdellulle ja alistetussa asemassa olevalle lapselle. Lapsikertojan käyttö voidaan *Svinalängornassa* nähdä tietoisena tehokeinona, joka pyrkii vaikuttamaan emotionaalisesti lukijaansa, sen lisäksi, että jo teoksen aihe on emotionaalisesti provosoiva. Lapsikertoja, realistinen ja naturalistinen kerrontapa, musta huumori ja lyyrisyys yhdistettynä teoksen yhteiskunnallisiin aiheisiin tekevät teoksesta yhteiskunnallisesti kantaaottavan, kriittisen ja lukijaansa voimakkaasti vaikuttavan teoksen, ja siten teoksen voi katsoa pyrkivän purkamaan sosiaalisia järjestyksiä ja valtasuhteita ja antamaan äänensä vähemmistöille.

Kun teosta lukee nuoren tytön kasvutarinana, siinä voi nähdä myös toivoa paremmasta huomisesta. Romaanissa kuvataan Leenan selviytymiskeinoja, jollaisiksi muodostuvat ystävät, koulu ja uintiharrastus. Näistä saamansa itseluottamuksen avulla Leena uskaltautuu asettautumaan omaa isäänsä vastaan. Selviytymiskeinot ja vastarinnan tekeminen pyrkivät purkamaan sosiaalisia valtasuhteita siinä mielessä, että minäkertoja Leena ei jää vain passiiviseksi henkilöahmoksi, joka tyytyy asemaansa kaikkien hierarkioiden alapuolella, vaan hänellä on mahdollisuus päästä kotoa pois ja unelmoida paremmasta huomisesta. Niin ikä toivon kehystä luo myös romaanin lopetus, joka jätetään avoimeksi, kaikkine mahdollisuuksineen.

Tulkitsin myös, että tuomalla esiin feministisiä kannanottoja sekä korostamalla naishahmojen aktiivista toimijuutta, teos pyrkii asettamaan kyseenalaiseksi patriarkaatin ja naisten alisteisuuden suhteessa miehiin. Romaanin voi näin katsoa purkavan valtasuhteita myös sillä tavalla, että esimerkiksi perheen äitiä Ailia ja hänen ystävänsä Helmiä kuvataan naisina, jotka ovat kiinnostuneita politiikasta ja jotka tiedostavat naisten asemaan liittyvät ongelmat. Heidän keskusteluissaan otetaan kantaa erityisesti naisten asemaan, mutta myös suomalaisten vähemmistöasemaan ja epäsuorasti myös luokka-asemaan. Naisiin verrattuna miehet kuvataan passiivisempina ja ei samaistuttavina hahmoina. Siten romaania voi lukea feministisenä romaanina, joka pyrkii herättämään keskustelua alistetuista subjekteista.

Tarkastelin tutkielmassani myös kansallisuuteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään liittyviä tunteita: häpeää ja ylpeyttä ja sitä, miten ne omalta osaltaan kytkeytyvät sosiaalisiin valtasuhteisiin. Kansallisuuteen, luokkaan, sukupuoleen ja ikään liittyvä häpeä koetaan koko identiteetin läpäisevänä ja sitä voidaan nimittää alistuneen häpeäksi. Siten häpeän voi katsoa ylläpitävän ja tukevan olemassa olevia sosiaalisia valtasuhteita. *Svinalängornassa* häpeä kiinnittyy niin suomalaisuuteen, köyhyyteen, sukupuoleen ja alkoholismiin ollen näin yksi teoksen keskeisimmistä tunteista. Kansallisuuden häpeä kytkeytyy olennaisesti haluun kuulua yhteiskuntaan, jossa suomalaisiin suhtaudutaan ennakkoluuloisesti. Köyhyydessä hävetään poikkeavuutta muista: erilaisia asuinolosuhteita, vääränlaisia vaatteita, köyhäinavun vastaanottamista. Sukupuoleen liittyvä häpeä kietoutuu voimakkaimmin väkivaltaan ja niin sanottuun uhrin häpeään: äiti kokee häpeää häneen kohdistuvasta perheväkivallasta. Toisaalta pelkkä naisena olo, naisen fyysinen ruumis ilman toimintaa, herättää henkilöhahmoissa häpeän tunteita. Alkoholismiin liittyvää häpeää kokevat erityisesti alkoholistien lapset. Häpeällä on iso merkitys esimerkiksi Leenan identiteetin muotoutumisessa: hän kokee häpeää paitsi kansallisuutensa, luokkansa ja sukupuolensa vuoksi, myös vanhempien alkoholikäytön ja perheen tilanteen vuoksi. Näin ollen häpeän voi katsoa olevan tässä teoksessa sosiaalisia valtasuhteita ylläpitävä tekijä.

Toisaalta häpeän tunteella on teoksessa myös positiivisia vaikutuksia silloin, kun häpeää aiheuttava poikkeavuus yhdistää ja luo ryhmäidentiteettejä poikkeavuuden jakavien kesken. Romaanissa tällaisia asioita ovat suomalainen ruokakulttuuri, suomalaiset perinteet, ja lasten kokema häpeä vanhempiaan kohtaan. Solidaarisuus ja ylpeys ryhmäidentiteetistä edesauttaa sosiaalisten suhteiden näkemistä rinnakkaisina hierarkkisuuden sijaan. Siten tunteilla on iso merkitys sosiaalisten valtasuhteiden purkamisen kannalta. Kunnia on häpeästä puhuttaessa tärkeä käsite. Kunnian säilyttämisessä *Svinalängornassa* keskeisessä osassa on siivoamisen symboliikka, jonka avulla esimerkiksi luokkaan liittyvää ”likaa” siivotaan pois.

Intersektionaalista lähestymistapaa hyödyntävä tutkimukseni vahvistaa käsitystä siitä, että yksilöiden asema yhteisössä on monien tekijöiden summa. Lisäksi työni tuo esille konkreettisia tilanteita, joista näkyy intersektionaalisten valtasuhteiden laajat vaikutukset yksilöiden elämään, paitsi julkisessa elämässä myös yksityisessä elämässä. Vaikka intersektionaaliseen teoriaan liittyy monia ongelmia ja sen toimivuuden ilman uskonnon tai ihonvärin käsittelyä voikin kyseenalaistaa, onnistuin sen avulla löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiini. *Svinalängorna* on

monessa mielessä hyvin merkittävä teos ulkosuomalaisuuden kuvauksena suomalaisessa kirjallisuudessa, mutta sen taustoittaminen julkaisupaikkaansa Ruotsiin on suomalaiselle kirjallisuudentutkijalle haastavaa. Koen, että suomalaiselle kirjallisuudentutkijalle mielekkäämpää olisikin tutkia Suomeen sijoittuvien vähemmistöjen kuvauksia, koska ympäröivä yhteiskunta ja julkaisukonteksti ovat tutumpia ja positio tutkijana helpompi. Inter- ja intrakategorisessa analyysissä on huomioitava se, että se ei anna perusteellista kuvaa siitä, mitkä kaikki erot todellisuudessa vaikuttavat subjektin asemaan, sillä mitkään kategoriat eivät lopulta ole riittäviä kuvaamaan yksilöä. Sen sijaan antikategorinen lähestymistapa voisi tuoda tutkimukseen lisää syvyyttä, kun keskityttäisiin nimenomaan niihin prosesseihin, joissa kategorioita tuotetaan, harjoitetaan, toistetaan ja vastustetaan jokapäiväisessä elämässä.

Tutkimukseni aikana kävi ilmi, että *Svinalängörnassa* keskeisessä osassa ovat puhtauden ja likaisuuden teemat. Näihin kiinnitetään paljon huomiota, ja siivoamista ja likaa kuvataan teoksessa hyvin yksityiskohtaisesti. Intersektionaalisuuteen keskittyvässä tutkielmassani ei ollut mahdollista käsitellä teemoja tämän syvemmin, mutta jatkotutkimusta ajatellen voisi ottaa keskiöön nimenomaan puhtauden ja likaisuuden diskurssit ja tutkia vähemmistöjä kuvaavassa kirjallisuudessa, miten nämä kytkeytyvät esimerkiksi luokkaan, sukupuoleen, kansallisuuteen ja etnisyyteen. Uskon, että lian ja saastan kytkeminen vähemmistöihin on yksi sosiaalisia valtasuhteita ylläpitävistä tekijöistä, ja siksi sen tarkastelu vähemmistön kuvauksen kontekstissa olisi hyödyllistä ja sosiaalisia valtasuhteita purkavaa toimintaa.

Vähemmistön kertomuksissa ja kuvauksissa on pohjimmiltaan kyse nähdystä ja kuulluksi tulemisen tarpeesta. *Svinalängörnassa* Leena haluaa tulla nähdystä omille vanhemmilleen, mutta hän muuttuu joka kerta näkymättömäksi, kun äiti ja isä juovat. Toisaalta teoksessa on kyse laajemmasta nähdystä ja kuulluksi tulemisen tarpeesta: sukupuolten ja yhteiskuntaluokkien välisestä tasa-arvosta sekä kansallisesta kuulumisesta. Kirjallisuus tarjoaa sorretussa ja alistetussa asemassa oleville yhteisöille ja yksilöille tilan, jossa voi kertoa tarinansa ja tulla nähdystä. Käsitteet moninaisista identiteeteistä tulevat esille avartaen lukijoiden ajattelutapoja. Siten kirjallisuus, erityisesti *Svinalängörnan* kaltaiset teokset, ovat toimijoita, joilla ympäröivää yhteiskuntaa voidaan pyrkiä muuttamaan taiteen keinoin.

LÄHTEET

Kaunokirjallisuus

Sv = Alakoski, Susanna 2006: *Svinalängorna*. Tukhoma: Albert Bonniers Förlags AB.

Suomennokset:

Si = Alakoski, Susanna 2007: *Sikalat*. Suom. Katriina Savolainen (nyk. Huttunen). Helsinki: Schildts Kustannus Oy.

Muut lähteet

Ahmed, Sara 2004/2018: *Tunteiden kulttuuripolitiikka*. Alkup. *Cultural Politics of Emotion*. Suom. Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: Niin & näin.

Anderson, Benedict 1983/2007: *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Alkup. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Suom. Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.

Anttila, Anu-Hanna; Bergroth, Harley; Kauranen, Ralf; Lahikainen, Lauri; Lamberg, Emma; Launis, Kati; Mäkinen, Katariina & Ojajärvi, Jussi 2016: Johdanto teokseen ja luokkajärjestyksen käsitteeseen. Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launis ja Jussi Ojajärvi. Tampere: Vastapaino, 10–27.

Auerbach, Erich 1994/1946: *Mimesis. Todellisuuden kuvaus länsimaisessa kirjallisuudessa*. Suom. Oili Suominen. Alkup. *Mimesis – Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*. Helsinki: SKS.

Björklund, Krister 2012: *Suomalainen, ruotsalainen vai ruotsinsuomalainen?* Turku: Siirtolaisinstituutti.

Butler, Judith 1990/2008: *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. Alkup. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Crenshaw, Kimberlé 1989: Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine. Teoksessa *Feminist Theory and Antiracist Politics*. University of Chicago Legal Forum, 139–167.

Foucault, Michel 1976/1998: *Seksuaalisuuden historia*. Alkup. *Histoire de la sexualité*. Suom. Kaisa Sivenius. Tampere: Gaudeamus.

Gordon, Tuula; Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti 2002: Lopuksi. Teoksessa *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Toim. Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen. Tampere: Vastapaino, 312–314.

Gröndahl, Satu 2002: ”Invandrar- och minoritetslitteraturer i Sverige. Från förutsättningar till framtidsutsiker.” Teoksessa *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Toim. Satu Gröndahl. Uppsala: Uppsala universitet, 35–70.

Gröndahl, Satu 2010: Erilaisuuden kokemuksesta moniarvoisuuteen – romanien ja matkajien kirjallisuus Pohjoismaissa. Teoksessa *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Toim. Eila Rantonen. Tampere: Tampere University Press, 106–131.

Hapuli, Ritva & Lahti, Martti 1990: Musta ja valkoinen. Sukupuoli, rotu ja The Color Purple. Teoksessa *Marginaalista muutokseen. Feminismi ja kirjallisuuden tutkimus*. Toim. Pirjo Ahokas & Lea Rojola. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, nro 20. Turku: Turun yliopisto, 203–231.

Harjunen, Hannele; Kantola, Johanna; Karkulehto, Sanna & Tuija Saresma 2012: Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 2012:4.

Helén, Ilpo 1994: Michel Foucault'n valta-analytiikka. Teoksessa *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Toim. Risto Heiskala. Helsinki: Gaudeamus, 270–315.

Huhtanen, Ann-Mari 12.5.2011: Maahanmuuttaja nimeltä Järvinen. *Ylioppilaslehti*.

Huttunen, Laura 2005: Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa *Suomalainen vieraskirja*. Toim. Anna Rastas, Laura Huttunen ja Olli Löytty. Tampere: Vastapaino, 117–160.

Hyttinen, Elsi 2012: *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja. Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadanvaihteen Suomessa*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.

Ilmonen, Kaisa 2011: Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä: Pohdintoja postkoloniaalisen ja intersektionaalisen seksuaalisuudentutkimuksen lähtökohdista ja keskeisistä kysymyksistä. *SQS – Suomen queer-tutkimuksen seuran lehti*, 2/2011.

Isomaa, Saija 2013: Nykyajan Hannut ja Kertut. Kaltoin kohdeltu lapsi vuosituhaten vaihteen kotimaisessa romaanissa. Teoksessa *Kiviaholinna. Suomalainen romaani*. Toim. Vesa Haapala & Juhani Sipilä. Helsinki: Avain, 355–372.

Julkunen, Raija 2010: *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tuula; Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija 2010: Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen. Vastapaino: Tampere, 9–17.

Kainulainen, Siru & Parente-Čapková, Viola 2011: Häpeän latautunut toiminta. Esipuhe. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto, 6–21.

Kauranen, Ralf & Lahikainen, Lauri 2016: Luokan äänen ja hiljaisuuden muodostuminen rakenteellisesti ja kokemuksellisesti. Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launis ja Jussi Ojajärvi. Tampere: Vastapaino, 46–87.

Kivimäki, Sanna & Rantonen, Eila 2010: Koti ja yhteisöt ruotsinsuomalaisten Susanna Alakosken Sikaloissa ja Arja Uusitalon Meren sylissä. Teoksessa *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Toim. Eila Rantonen. Tampere: Tampere University Press, 132–162.

Kivimäki, Sanna 2017: Ikää ihmettelemässä. *Lähikuva* 3/2017. Vol. 30 nro 3, 62–77.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne 1996: Kritiikki, visiot, muutos – feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 9–34.

Koivunen, Anu 1996: Sorto. Teoksessa *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 34–75.

Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari 2000: *Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia, osa 3*. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Korkiasaari, Jouni 2003: *Suomalaiset maailmalla. Katsaus Suomen siirtolaisuuteen kautta aikain*. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Koskela, Lasse & Rojola, Lea 1997: *Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin*. Helsinki: SKS.

Kupiainen, Tarja 2011: Turmeltu sisar. Sukupuoli, syyllisyys ja häpeä kalevalamittaisen kansanrunouden insestirunoissa. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto, 183–201.

Lappalainen, Päivi 1999: ”Äiti-ilon himo”. Naiset ja kansakunnan rakentuminen 1800-luvulla. Teoksessa *Kaksi tietä nykyisyyteen. Tutkimuksia kirjallisuuden kansallisuuden ja kansallisten liikkeiden suhteista Suomessa ja Virossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 755. Helsinki: SKS, 106–129.

Lappalainen, Päivi 2011: Häpeä, ruumis ja väkivalta Sofi Oksasen Puhdistuksessa. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto, 259–281.

Launis, Kati 2006: Miksi Lopo juo? Nainen ja alkoholi 1800-luvun ja 1900-luvun alun kirjallisuudessa. Teoksessa *Täysi kattaus. Ruokaa ja juomaa kirjallisuudessa*. Toim. Siru Kainulainen ja Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto, 244–268.

Launis, Kati 2018: The birth of the modern child in Finnish literary realism. Teoksessa *Childhood, Literature and Science. Fragile Subjects*. Toim. Jutta Ahlbeck, Päivi Lappalainen, Kati Launis ja Kirsi Tuohela. Lontoo/New York: Routledge, 61–72.

Lehtonen, Mikko 2004: Johdanto: Säiliöstä suhdekimppuun. Teoksessa *Suomi toisin sanoen*. Toim. Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska. Tampere: Vastapaino, 9–27.

Lidman, Satu 2011: Häpeää kunnian takia. Varhaismoderneista rangaistuksista ja moraalista. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto, 107–131.

- McCall, Leslie 2005: The Complexity of Intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. Vol 20 nro 3. Chicago: The University of Chicago Press, 1771–1800.
- Melkas, Kukku 2018: Literature and Children in-between – the Entangled History of Finland and Sweden in Svinalängorna, Mother of Mine and Ingenbarnland. Teoksessa *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Toim. Satu Gröndahl ja Eila Rantonen. Helsinki: SKS, 83–96.
- Munt, Sally 2008: *Queer Attachments: The Cultural Politics of Shame*. Abington, Oxon: Ashgate Publishing.
- Mäkinen, Katariina 2016: Maahanmuuttovastainen internet-aktivismi, uusliberaali ideaalikansalaisuus ja ylijäämäihmiset. *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launis ja Jussi Ojajärvi. Tampere: Vastapaino, 247–276.
- Nash, Jennifer C. 2008: Re-thinking of Intersectionality. Julkaisussa *Feminist Review 1 January 2008, Issue 89*, 1–15.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016: ”Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku”. *Kirjallisen elämän ylijäämistuminen 2000-luvun alun Suomessa*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
- Ojajärvi, Jussi 2016: Luokkakamppailusta ja sen piiloutumisesta kaunokirjallisuuden valossa. Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus*. Toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launis ja Jussi Ojajärvi. Tampere: Vastapaino, 88–133.
- Pynnönen, Marja-Liisa 1991: *Siirtolaisuuden vanavedessä. Tutkimus ruotsinsuomalaisesta kirjallisuudenkentästä vuosina 1956–1988*. Helsinki: SKS.
- Rantonen, Eila & Savolainen, Matti 2010: Vähemmistöt ja monikulttuurisuus – kulttuurit ja kirjallisuudet rinnakkain, vastakkain ja vuorovaikutuksessa. Teoksessa *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Toim. Eila Rantonen. Tampere: Tampere University Press, 9–39.
- Ratinen, Teemu 2011: Pyhä häpeä. Häpeä uskonnollisena tunteena. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: Turun yliopisto, 132–150.
- Riikonen, H. K. 1999: Groteskin käsitteestä Erich Auerbachilla. Teoksessa *Subliimi, groteski, ironia. Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 52/1999*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 25–51.
- Rojola, Lea 1999: Vastakohtien sekasortoinen maailma. Teoksessa *Järkiuskosta vaistojen kapinaan. Suomen kirjallisuushistoria 2*. Toim. Lea Rojola. Helsinki: SKS.
- Rojola, Lea 2009: Sivistyksen ihanuus ja kurjuus – suomalaisen nousukkaan tarina. Teoksessa *Läpikulkuihmisiä – Muotoiluja kansallisuudesta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa*. Toim. Kukku Melkas, Heidi Grönstrand, Kati Launis, Maarit Leskelä-Kärki, Jussi Ojajärvi, Tutta Palin ja Lea Rojola. Helsinki: SKS, 10–38.

- Ronkainen, Suvi 1999: Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa *Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Toim. Sari Näre. Helsinki: SKS, 131–154.
- Rossi, Leena-Maija 2010: Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen. Vastapaino: Tampere, 21–38.
- Rossi, Riikka & Seutu, Katja 2007: Nostalgian lukijalle. Teoksessa *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*. Toim. Riikka Rossi ja Katja Seutu. Helsinki: SKS, 7–12.
- Savolainen, Matti 1995: Keskusta, marginalia, kirjallisuus. Teoksessa *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Toim. Matti Savolainen. Helsinki: SKS, 7–34.
- Skeggs, Beverley 2014/2004: *Elävä luokka*. Alkup. *Class, Self, Culture*. Suom. Lauri Lahikainen ja Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino.
- Urponen, Maija 2010: Kansalaisuus, kansallisuus ja sukupuoli. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen. Vastapaino: Tampere, 292–304.
- Vanderbeck, Robert M. 2010: Kompetentteja sosiaalisia toimijoita? Pohdintoja lapsuuden tutkimuksen 'aikuisista'. Teoksessa *Missä lapsuutta tehdään?* Toim. Kirsi Pauliina Kallio, Aino Ritala-Koskinen ja Niina Rutanen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 33–52.